

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZETÉNEK
KUTATÁSI JELENTÉSEI

43.

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZET

Igazgató:
Dr. Miltényi Károly

ISSN 0236-736-X

Írták:
Dr. Fóti János
Illés Sándor

A MUNKANÉLKÜLISÉG DEMOGRÁFIAI VONATKOZÁSAI

Készült a Ts-3/3 "Népesedéspolitikai kutatások"
OKKFT alprogrammal együttműködésben.

BUDAPEST
1992/2

Jelen kiadvány megjelenése kapcsán elsősorban a Központi Statisztikai Hivatal népszámlálási részlegének korábbi és jelenlegi vezetői, szakértői érdemének különös köszönetet, akik időben felismerve a téma fontosságát, szorgalmazták a felvételbe való beépítését és feldolgozását. Itt elsősorban *Munkácsy Ferenc*, *Mészáros Árpád* és *Nagy Istvánné* nevét kell említelnünk.

A kiadvány elkészültében való közreműködésért köszönettel tartozunk *Szilcs Zoltánnak* és *Dömök Zsuzsának*.

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
BEVEZETÉS ÉS ÖSSZEFOGLALÁS	7
I. A MUNKANÉLKÜLISÉG FOGALMA ÉS MÉRÉSI PROBLÉMÁI	10
II. A MUNKANÉLKÜLISÉG ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON 1990. ELŐTT	12
1. Elvi, politikai kérdések	12
2. Munkanélküliség az irányított gazdaság bevezetését követően	12
3. Munkanélküliség az extenzív fejlesztés és a tervutasításos rendszer idős- akában	15
4. Munkanélküliség az 1970 és az 1980-as években	16
III. AZ 1990. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS MUNKANÉLKÜLIEKKEL KAPCSOLA- TOS FELVÉTELE	20
IV. A MUNKANÉLKÜLIEK ÖSSZETÉTELE	23
1. A munkanélküliek nem és életkor szerinti jellemzői	23
2. A munkanélküliek iskolázottsága	28
3. A munkanélküliek családi állapot szerint	29
4. Az állást keresők munkanélkülivé válás előtti tevékenysége, foglalkozási viszonyai összefüggésben a demográfiai jellemzőkkel	31
5. A munkanélküliek területi megoszlása	34
V. A MUNKANÉLKÜLIEK CSALÁDI, HÁZTARTÁSI VISZONYAI	39
1. A munkanélkülit magában foglaló háztartások nagysága és összetétele	39
2. A munkanélkülit magában foglaló családok gyermekszám szerinti meg- oszlása	41
3. A háztartások, családok gazdasági aktivitási struktúrája és a munkanélkü- liség	42
4. A munkanélkülit magában foglaló háztartások lakáshelyzete	44
VI. A MUNKANÉLKÜLISÉG ALAKULÁSA ÉS A MUNKANÉLKÜLIEK FŐBB DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐINEK VÁLTOZÁSA 1990—91-BEN	47
VII. A MUNKANÉLKÜLISÉG KEZELÉSÉNEK MÓDOZATAI	53
IRODALOMJEGYZÉK	57
FÜGGELÉK	59

BEVEZETÉS ÉS ÖSSZEFOGLALÁS

A munkanélküliség demográfiai vizsgálatának célja, hogy megállapítsa az összefüggéseket és kölcsönhatásokat egyfelől a munkanélküliség, másfelől a népesség strukturális jellegzetességei (nem- és korösszetétel, család- és háztartásösszetétel), illetve az egyes népesedési jelenségek (házasodás, családalakulás, termékenység, vándorlás, halandóság) között. E témakörök közül jelen kiadvány — mely a most megkezdett munkálatok első fázisának összefoglalását adja — a munkanélküliség és a tágabb értelemben vett demográfiai struktúra összefüggéseit vizsgálja.

Ismeretes, hogy a magyar statisztika a munkanélküliség kérdésével évtizedeken keresztül nem foglalkozhatott, noha a jelenség — bár változó formában és mértékben — ténylegesen mindig létezett. Ebben a vonatkozásban népszámláláson alapuló, átfogó vizsgálatra 1949 után első ízben csak 1990-ben kerülhetett sor. Az 1990. évi népszámlálási felmérést a téma aktualitása feltétlenül indokolta, lehetőségét a megváltozott politikai viszonyok biztosították.

A munkanélküliség népszámlálási alapon való értékelésének általánosságban is kiemelkedő jelentőséget kölcsönöz az a tény, hogy gyakorlatilag ez az egyedüli forrás, mely a munkanélküliek teljes köréről — a munkaközvetítő szerveknél nem regisztráltakat is beleértve — információul szolgálhat. Fontosságát növeli, hogy az állást keresők összetételéről több keresztmetszetben (nem, életkor, családi állapot, iskolázottság, szakképzettség, foglalkozás, lakóhely stb. szerint) adhat felvilágosítást; végül egyedülálló lehetőséget kínál a szűkebb környezet, a családi háttér és a munkanélküliek lakáshelyzetének tanulmányozására.

Elemzésünk elsősorban az 1990. évi népszámlálásra épül, mely azonban csak egy adott eszmei időpontnak (1990. január 1.) megfelelő állapotot rögzíthetett. Ehhez az időponthoz képest vissza és előre is tekintettünk. A munkanélküliség történetét 1949-től vázoljuk, és mivel a népszámlálás óta már két év eltelt, az újabban bekövetkezett főbb változásokat is áttekintjük. Munkánk során vezérfonalul tűztük ki magunk elé, hogy tapintsuk ki a munkanélküliség demográfiai vonzatait és a munkanélküliek esélykülönbségeit okozó népességstruktúrában rejlő tényezőket.

Jelen kiadvány keretében — megfelelő információk hiányában — nem vizsgálhattuk a munkanélküliségnek a munkaerő vándorlásával, a termékenységgel és a halandósággal kapcsolatos jellemzőit. E kérdések azonban további kutatások fontos tárgyát kell hogy képezzék.

A "teljes foglalkoztatottság" deklarációjának évtizedei alatt is létezett munkanélküliség Magyarországon, melyet részben közvetett úton és nem mindig kvantifikálható módon lehetett bemutatni.

Az 1990. évi népszámlálás 4 évtized után első alkalommal a munkanélküliek teljes körét írta össze és más forrásból nem megszerezhető adatokat szolgáltatott a munkanélküliek mikrokörnyezetéről (családjáról, háztartásáról) és lakásviszonyaikról. Megállapításaink az alábbiakban összegezhetők.

Az 1990. évi népszámlálás (2%-os képviselői mintája) kereken 110 ezer munkanélkülit mutatott ki.

A munkanélküliség a nők körében mérsékeltebben jelentkezett, mint a férfiaknál. (Az összeírt állást keresőknek 32%-a került ki a nők közül.)

Az idősebb korosztályok felé haladva a munkanélkülivé válás esélye egyre csökken, igazolható tehát az a más országokra is jellemző tendencia, hogy különösen a fiatalokat sújtja.

Minél alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezett valaki, annál nagyobb esélye volt arra, hogy munkanélküli legyen. Az általános iskolánál magasabb végzettséggel nem rendelkezőket a munkanélküliség sokkal nagyobb mértékben veszélyeztette, mint a diplomások rétegét.

A családi kapcsolatok rendezettsége, illetve rendezetlensége hatással van a munkanélkülivé válás esélyére. Ezt igazolja, hogy az állást kereső munkanélküliek között a házasságban élők aránya alacsonyabb, a nőtleneké, hajadonoké, elváltaké pedig általában magasabb, mint a megfelelő korcsoportokba tartozó össznépeségnél.

A magasabb társadalmi státuszú rétegektől az alacsonyabbak felé haladva növekszik a munkanélküliség bekövetkezésének valószínűsége. Egy segédmunkás esélye a munkanélküliségre többször akkora volt, mint egy vezető-irányító rétegbe tartozó munkavállalóé.

Az egyén munkaerőpiaci pozíciója vita tárgyát képezheti. Bizonyosra vehető, hogy a munkaerőpiacon elfoglalt pozíció számos tényező függvénye, a munkavállaló értékrendje, normái, viselkedése, kora, iskolázottsága, társadalmi pozíciója, mobilizálhatósága mind befolyásolják. A fenti tényezők összessége alapján ezért kitapintható az egyén munkaerőpiaci pozíciója.

A munkanélküliek egyéni felelősségének hangsúlyozása azért lényeges, mert helyzetük javulását már nem várhatják kizárólag állami szerepvállalástól (aktív munkaerőpiaci politikától).

A munkanélküli mikrokörnyezete (család, mint rokonsági; háztartás, mint anyagi egység) tompíthatja vagy felerősítheti a munkanélkülivé válás pszichés, anyagi és egyéb következményeit.

A háztartás nagyságának növekedésével párhuzamosan — tekintve, hogy a nagyobb háztartásokban 2 vagy több aktív kereső is lehet — növekszik annak a valószínűsége, hogy a háztartásban munkanélküli személy legyen. A háztartás nagysága és a munkanélküliségre való esély között sztochasztikus kapcsolat van, mely kapcsolat egyenes irányú és rendkívül erős.

A munkanélkülit tartalmazó háztartásokban döntően 1 fő, ritkán 2 fő és egészen kivételesen 3 fő munkanélküli fordult elő a népszámlálás idején.

A munkanélküliség által leginkább érintett háztartások azok, ahol két vagy több család él együtt (az ilyen háztartások 6%-ában található munkanélküli). Ezen kívül azok a háztartások, ahol a háztartás egyéb összetételű (melyben családot nem képző személyek élnek együtt).

A munkanélküliség miatt a legsúlyosabb helyzetbe kerülnek az egyszemélyes és különösen az egy szülő gyermekes háztartások. Az egy szülő gyermekes háztartások 4,3%-ában élt munkanélküli 1990-ben, ami az átlagos arányt (2,6%) meghaladta.

A házaspáros családok aránya a legkedvezőbb a munkanélküli háztartások körében.

A gyermektelen és az 1 gyermekes családok kisebb arányban, a 2 gyermekes és különösen a 3 és többgyermekes családok nagyobb arányban fordulnak elő a munkanélkülieket tartalmazó háztartások körében, mint az összes háztartáson belül.

A munkanélküliek által (is) lakott lakások mind szobaszám, mind alapterület, mind komfortfokozat tekintetében alacsonyabb szintet képviselnek, a megfelelő országos értékekhez viszonyítva.

A munkanélküliek által (is) lakott lakások, mind az 1 lakásra jutó alapterület, mind az 1 főre jutó alapterület mutatója tekintetében kedvezőtlenebb képet mutatnak, mint a megfelelő országos mutatók értékei.

A lakásviszonyokat tekintve összességében arra következtethetünk, hogy a nagy alapterületű, magas komfortfokozatú lakásokban élők nemcsak a lakáspiacon, hanem a munkaerőpiacon is jobban tudják érdekeiket érvényesíteni.

Területi szempontból értékelve a népszámlálás eredményeit, megállapítható, hogy a 100 aktív keresőre jutó munkanélküliek aránya legkedvezőtlenebb Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben, legkedvezőbb Zala, Győr-Sopron és Vas megyékben volt.

1990. január 1-én a háztartások munkanélküliségi rátája Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon volt a legmagasabb, és Észak-Dunántúlon a legalacsonyabb.

1990 óta a munkanélküliek száma lényeges mértékben növekedett. E folyamat 1991-ben felgyorsult. Jelen kiadvány lezárásának időpontjában a rendelkezésünkre álló legfrisebb információk szerint a regisztrált munkanélküliek száma meghaladta a 350 ezer főt. A

néhányszor 10 ezer főre becsülhető rejtett munkanélküliséget is figyelembe véve mintegy 400 ezres munkanélküliséggel számolhatunk. Az ismert gazdasági folyamatok, a várható leépítések, létszámcsökkentések alapján valószínűsíthető, hogy a munkanélküliség növekedése folytatódik. Számolni kell azzal is, hogy a munkanélküliek száma a korábban becsült szintet meghaladja. A jelenlegi ismeretek alapján az 1992 őszére feltételezhető 600 ezres nagyságrend, mintegy 12%-os rátának felel meg, mely nemzetközi vonatkozásban is magasnak számít. A közép-kelet-európai térség egyes országaiiban ugyanekkor ennél lényegesen nagyobb munkanélküliségi arányt is lehetségesnek tartanak.

Magyarországon a helyzetet súlyosbítja az a demográfiai tényező, hogy az 1990-es évtized első felében — a kereslet beszűkülése idején — jelennek meg a munkaerőpiacon az 1970-es évek közepén született nagylétszámú évfázatokhoz tartozó fiatalok. A pályakezdekők elhelyezkedésének már eddig is észlelhető gondja, tehát előreláthatólag tovább súlyosbodik. Itt részleges megoldásként kínálkozik az egyetemi, főiskolai felvételi keretek bővítése, ami azonban az ismert gazdasági okok miatt a jelenben és a közeljövőben kevésbé látszik reálisnak.

A munkaerőpiaci viszonyok kedvezőtlen alakulása mellett a munkanélküliség kezelésére szolgáló eszközök mostani rendszere nem lehet kielégítő. Ennek felülvizsgálata, bővítése szükségesnek látszik.

A munkanélküliség kezelésének egyik módszereként jöhetne szóba a külföldi munkavállalás szorgalmazása, amit azonban a fogadókészség korlátozottsága eleve behatárol. Az erősödő nemzetközi migráció körülményei között elsődlegesen arra célszerű törekedni, hogy a magyar munkaerő pozícióit legalább a belső munkaerőpiacon megőrizzük.

A cél hosszabb távon is csak a munkanélküliség kezelését az európai normákhoz közelítő szinten megoldani képes intézményrendszer kiépítése lehet. Emellett kétségkívül lényeges feladat lenne a munkanélküliség növekedésének mérséklése, majd megállítása. Ezt követően lehetne célul kitűzni a munkanélküliségi ráta visszaszorítását a piactárgyalkodást folytató európai államokban normálisnak tekinthető értékre. Az 1990-es évek közepétől ezt megkönnyíti a kínálat várható — a demográfiai helyzet alakulásával összefüggő — csökkenése. A másik oldalon elengedhetetlen feltétel a kereslet fokozása, ami azonban már a gazdasági folyamatok függvénye.

I. A MUNKANÉLKÜLISÉG FOGALMA ÉS MÉRÉSI PROBLÉMÁI

A munkanélküliség fogalmának alapját a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) ajánlásai alkotják. Az első lépéseket ennek érdekében már az 1920-as években megtették, majd sor került a munkaerő állomány két fő összetevőjének (foglalkoztatottak és munkanélküliek) meghatározására, végül 1982-ben megfogalmazták a ma is érvényesnek tekinthető definíciókat, melyeket a fejlett piacgazdaságok lényegében követnek.

Az ILO elsősorban javasolt és a fejlett országokban rendszerint gyakorlatban is alkalmazott meghatározása 3 kritérium egyidejű meglététől teszi függővé a munkanélkülivé nyilvánítást. A szóban forgó személy akkor tekinthető ennek értelmében munkanélkülinek, ha:

- munka nélkül van, azaz semmilyen szempont szerint nem sorolható a foglalkoztatottak közé,
- munkavégzésre rendelkezésre áll, tehát amennyiben álláshoz jut, azt meghatározott időn belül el tudja foglalni,
- munkát keres, azaz aktív magatartást tanúsít, hogy munkához jusson. Regisztráltatja magát, munkaközvetítő irodákban érdeklődik, rokonok, ismerősök segítségét kéri, hirdetéseket tanulmányoz, vagy ad fel, érdeklődik a különböző munkáltatóknál.

A második és harmadik helyen említett feltétel a gyakorlatban nem mindig választható el élesen. Elengedhetetlen azonban, hogy a munkavállalásra irányuló szándék, törekvés valamilyen módon kifejezésre jusson.

Az ismertetett definíciókból adódnak bizonyos következtetések, amelyek a számbavétel körét eleve lehatárolják:

- a munkanélküliség csak meghatározott korhatáron felül értelmezhető, de a felső korhatár nincs korlátozva, tehát nemcsak a munkavállalási korú népességre, hanem az annál idősebbekre is vonatkoztatható. A 15 évesnél fiatalabb, a szünidőben munkát kereső diákok nem tekinthetők munkanélkülinek, de az esetleg dolgozni akaró, állást nem találó nyugdíjasok munkanélküliként való számbavétele nem zárható ki,
- a háztartásbeliek, a munkavállalási korú diákok, ha a kérdéses periódusban megfelelnek az ismertetett kritériumoknak, akkor szintén munkanélkülinek minősíthetők,
- a munka-keresés különböző módzatainak nem kell egyidejűleg meglenniük, elegendő, ha közülük bármelyik előfordul a kikérdezettnél,
- sajátos számbavételi problémát jelentenek a rendelkezési állományba helyezett, az adott időszakban nem foglalkoztatott dolgozók, akik a munkahelyükre való visszahívásra várnak. Ha munkahelyükről nem kapnak bért, akkor munkanélkülinek tekintendők.

Az ILO 1987-ben tartott konferenciája a harmadiknak említett "munkát keres" kritériumot pontosította. Az állami vagy magán közvetítőknél történő regisztrálás ennek értelmében csak akkor minősíthető a munkakeresés aktív lépésének, amikor ennek célja munkaaajánlat megszerzése. Amennyiben tehát erre a lépésre csak azért került sor, mert a nyilvántartásbavétel előfeltétele a foglalkozási támogatásból való részesedésnek, ezt nem lehet aktív munkakeresésnek tekinteni.

A piacgazdálkodást folytató európai országok általában a munkanélküliség ismertetett meghatározását alkalmazzák. Különbségek csak egyes részletek tekintetében tapasztalhatók. Az országok egy része a 15 vagy 16 éves és idősebb népességet felső korhatár nélkül vizsgálja, másik részük a felső korhatárt 74 éves korban határozza meg, a további különbség a rendelkezésre állás időtartamában van (két héten vagy négy héten felül kell tudni elfoglalni a felajánlott állást). Nincs teljesen egységes gyakorlat az olyan idénymunkások besorolásában, akik 3 kritériumnak egyaránt megfelelnek; helyenként a munkanélküliek, helyenként az inaktív népesség csoportjába tartoznak.

Magyarországon a nemzetközi ajánlások érdemi átvételére és gyakorlati alkalmazására csak az 1980-as évek második felében kerülhetett sor, miután a közvetítő szerveknél regisztrált munkanélküliekről hivatalos kimutatások, összesítések készítését engedélyezték. Az első lépések megtételénél még számos technikai probléma jelentkezett úgy, hogy az elmúlt évtized vége felé lehetett a nemzetközi ajánlásokat módszertani értelemben közelítő, konzisztens adatszolgáltatásról beszélni. A regisztráció hiányosságai miatt azonban a kimutatott munkanélküliség a gyakorlatban még mindig messze elmaradt a reális értéktől, tehát valós munkanélküliségi ráta mérését nem biztosíthatta. A megoldást egyrészt az 1990. évi népszámlálás adatfelvétele, másrészt a folyamatos munkaügyi statisztika korszerűsítése jelentette.

Az 1990-re kialakult helyzet értelmezéséhez nélkülözhetetlen azonban az előzmények feltárása még akkor is, ha a korábbi évtizedekre csak közvetetten, vagy fenntartással értékelhető ismeretanyag áll rendelkezésre.

II. A MUNKANÉLKÜLISÉG ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON 1990 ELŐTT

1. Elvi, politikai kérdések

A második világháború befejezése után hamarosan lezajlott fordulat — mint ismeretes — az "irányított gazdaság" meghonosítását eredményezte. E gazdasági modell megalkotói eleve abból a feltételezésből indultak ki, hogy annak érvényesülése létbiztonságot teremt és kizárja a munkanélküliséget. A pártállam ily módon deklarálta, és a továbbiakban axióma gyanánt kezelte a "teljes foglalkoztatottságot". Ebből az alapállásból következett, hogy a munkanélküliség — a valós helyzettől függetlenül — nem képezhette statisztikai megfigyelések tárgyát. A munkaügyi statisztikából tehát még e fogalmat is kiiktatták, ami teljes szakítást jelentett a korábbi magyar hagyományokkal és a XX. század első évtizedeitől kezdve követett nemzetközi gyakorlattal.

Mindennek ellenére rendelkezésre álltak olyan források, amelyek — bár részben közvetett úton és nem mindig kvantifikálható módon — nyújtottak bizonyos támpontokat. Ezek komplex áttekintése, kritikai értékelése alapján a főbb folyamatok trendje felvázolható. Elsősorban a következő források említendők:

1. a népszámlálások (mikrocenzusok);
2. a folyamatos lakossági adatfelvételek az ELAR rendszer keretében;
3. a munkaerőmérlegek;
4. a munkaerő fogalmi statisztika bizonyos elemei.

Áttételes jellegű — statisztikailag nem körülhatárolható — bázist alkothattak továbbá bizonyos információk, egyes megvalósított vagy tervezett intézkedésektől, amelyek valamilyen formában jelzik a munkanélküliség létét, alakulásának tendenciáit.

Az első és legfőbb forrásként itt a népszámlálásokat kell kiemelni. Meghatározó jelentőséget tulajdoníthatunk az 1949. évi és az 1990. évi censusoknak. Az előbbire olyan időpontban került sor, amikor a tervgazdaság 1947. évi bevezetése (az első 3 éves terv meghirdetése) az iparban az állami szektor erős túlsúlyát eredményező államosítások (bankrendszer érdekeltségébe tartozó cégek 1947. évi állami tulajdonbavétele, a 100 főnél több munkavállalót foglalkoztató vállalatok 1948. márciusi államosítása) nyomán a munkanélküliség felszámolásának elvben meg kellett volna valósulnia.

2. Munkanélküliség az irányított gazdaság bevezetését követően

A valós helyzetről az 1949. évi népszámlálás eredményeinek áttekintése alapján tájékozódhatunk, mely az előbbi feltételezésnek alapvetően ellentmondó képet ad.

Itt kell megjegyezni, hogy az 1949. évi népszámlálás részletes eredményeit eredetileg nem hozták nyilvánosságra, hanem szigorúan titkos dokumentumként kezelték. Az adatok nyilvánosságra hozatalátsak 1956-ban engedélyezték, a munkanélküliségrevonatkozó 7/a. számú kötet esetében olyan megjegyzéssel, hogy a téma érdektelen, aktualitását veszítette. E kötettel kapcsolatban külön érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a munkanélküli népesség demográfiai összetételéről, foglalkozási főcsoport, illetve egyes kiemelt foglalkozások (szakmák) szerinti tagolódásáról, továbbá a munkanélküliség időtartama szerinti megoszlásáról hosszabb távon is értékes és hasznosítható feldolgozásokat közöl.

Magától értetődően helytelen lenne az akkori összeírás és az 1990. évi népszámlálás eredményeinek mechanikus egybevetése, hiszen az 1949. évi census végrehajtására teljesen

más történelmi körülmények között került sor, nem is beszélve arról, hogy az újabb nemzetközi ajánlásokon alapuló meghatározások akkor még nem léteztek. Érdekességként mégis utalni kell arra, hogy az összefrt munkanélküliek száma és munkanélküliségi rátája — nagyságrendjét tekintve — nem tért el lényegesen az 1990. évtől. A munkanélküliek összetétele részben szintén mutat bizonyos hasonló vonásokat, bár természetesen eltolódások is mutatkoztak.

1949-ben kereken 126 ezer személy minősült munkanélkülinek, ami körülbelül 3%-os munkanélküliségi rátának felelt meg. Ez a mutató azért érdemel figyelmet, mert az említettek értelmében jelzi, hogy a nagyipar államosítását követően még távolról sem valósult meg a "teljes foglalkoztatás", noha a hivatalos propaganda már ekkor a munkanélküliség felszámolását hangoztatta.

Az 1949. évi népszámlálás alkalmával magukat munkanélkülinek valló személyeknek közel négyötöd része (78%-a) a férfiak közül került ki. Ez az arány nagyjából tükrözte a gazdaságilag aktív népesség akkori nemenkénti összetételét. A nők körében ugyanis ebben az időszakban még meghatározó jelentőségű volt a háztartási tevékenységet folytatók hányada, akik az eltartottak között szerepeltek, minthogy nem is kívántak munkát vállalni. Az 1950-es és az 1960-as évek folyamán — mint ismeretes — ebben a vonatkozásban lényeges változás ment végbe. A nők gazdasági aktivitásának a növekedésével arányuk a munkát keresők körében is emelkedett. A többséget (68%) ugyan 1990-ben szintén a férfiak alkották, de a nők közel egyharmados részaránya 1949-hez képest lényeges — mintegy 10 százalékpontos — emelkedést fejez ki.

A munkanélküliek korösszetétele tekintetében figyelmet érdemel, hogy 1949-ben még viszonylag sok idősebb korú munkanélkülit írtak össze. Több mint 6 ezer 60 éven felüli személy is szerepelt ekkor a munkát keresők között, aminek indoka az, hogy a nyugdíjjogosultság viszonylag szűk rétegre terjedt ki. Nyugdíj vagy egyéb biztos megélhetés hiányában tehát a 60 éven felüliek is gyakran kényszerültek munkát keresni. 1990-ben az idős népességnek csaknem teljes köre nyugdíjjogosult volt, a nyugdíjasokat pedig — mint inaktív keresőket — nem lehetett a népszámlálási utasítás értelmében munkanélkülinek tekinteni. Érthető tehát, hogy 1990-ben nem írtak össze 60 éven felüli munkanélkülit, sőt a kimutatható munkanélküliség — tekintettel a nők alacsonyabb nyugdíjkorhatárára, a rokkantsági és a korengedményes nyugdíjazás lehetőségére — az 50–59 év közöttieket is viszonylag kevésbé érintette. Közismert ugyanakkor, hogy a vállalatok, intézmények átszervezése, munkahelyek megszüntetése során nagy számban mondtak fel az idősebb, de ténylegesen munkaképes dolgozóknak azon a címen, hogy a korhatárt betöltötték, vagy a korengedményes nyugdíjra vonatkozó rendelkezések értelmében a jogosultságot megszerezték.

Aggasztó jelenség, hogy — az idős korcsoportokkal ellentétben — a fiatalokat 1990-ben inkább fenyegette a munkanélküliség veszélye, mint négy évtizeddel korábban. 1949-ben ugyanis a munkanélküliként összefrt személyeknek kereken egytized része, 1990-ben viszont egyötöde a 20 éven aluli fiatalsághoz tartozott.

Az arányok változása a két időben egymástól igen távol levő összeírás között csak nagy vonalakban értékelhető, de mégis karakterisztikus képet ad.

1. A munkanélküliek kor és nem szerint, százalékos megoszlásban
(1949, 1990)

Korcsoport	Összesen		Férfi		Nő	
	1949	1990	1949	1990	1949	1990
—19	11,3	21,8	9,7	18,8	17,1	28,4
20—29	36,7	29,0	36,0	29,7	39,4	27,7
30—49	36,9	42,6	38,0	44,0	32,7	39,5
50—59	10,0	6,6	10,6	7,5	8,0	4,4
60—X	5,1	—	5,7	—	2,8	—
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A munkanélküliek foglalkozási struktúrájának összehasonlítása még nagyobb gondot okoz, mint a kor és nem szerinti összetétel változására vonatkozó információk vizsgálata. 1949-ben ugyanis a szervezeti (ágazati) és a foglalkozási adatok nem váltak el élesen egymástól. Nem állapítható meg tehát, hogy az iparban, a kereskedelemben, a közlekedésben és más gazdasági ágakban munkanélküliként összeírt személyek ténylegesen milyen tevékenységet folytattak. Következtetni tudunk csupán arra, hogy az "egyéb fizikai", "napszámos" és "egyéb" megjelölés alatt általában segédmunkások, idényjellegű munkát végzők; vagyis szakképzetlen, alacsonyán iskolázott és esetleg nem rendszeresen foglalkoztatott rétegek szerepeltek. E három csoportba együttesen mintegy 26 ezer fő tartozott. Feltehető emellett, hogy a munkanélküli mezőgazdasági és építőipari munkások, sőt az egyes iparágakba soroltak jelentős hányada szintén szakképzetlen dolgozó volt. Egészben véve tehát valószínű, hogy a munkanélküliség már 1949-ben is főként a szakképzettséggel nem rendelkező vagy napszámosként, idénymunkásként alkalmazott munkavállalókat veszélyeztette. A munkanélküliek körén belül a szellemi foglalkozásúak száma 1949-ben elenyésző volt, mindössze 3 %-ot tett ki. Itt természetesen figyelembe kell venni, hogy a szellemi tevékenységet végzők aránya az aktív keresők között is csak egytized részt jelentett, tehát messze elmaradt a jelenlegi szint mögött. Ezenkívül a "szellemi tevékenység" definíciója sem fedti teljesen a mostani fogalmakat. Az adatokat tehát itt több okból is fenntartással kell kezelni. A lényeg azonban mindenképpen abban foglalható össze, hogy a szellemi réteget egészében a munkanélküliség érdemlegesen nem fenyegette. A munkanélküliek társadalmi rétegződése tehát — a főbb összetevőket tekintve — nem különbözött döntően az 1990-ben tapasztalt struktúrától.

1949-ben a vizsgálat a munkanélküliség időtartamára is kiterjedt. (1990-ben erre vonatkozó kérdést nem tettek fel, mert egy évvel a munkanélküli segélyrendszer bevezetése után, a gazdasági átalakulás kezdeti stádiumában az ilyen irányú feldolgozások nem adtak volna reális eredményt.) Az 1949. évi felmérés szerint a hosszabb idő óta munka nélkül lévő személyek aránya viszonylag nem volt magas: az egy éven felüli időtartam az esetek 8 %-ában a fél éven túli időtartam pedig valamivel több mint egyötödében fordult elő. (Ezek az arányok — a fentebbi ok miatt — újabb összeírási eredményekkel nem hasonlíthatók össze, de meglehetősen közel állnak a regisztrált munkanélküliek 1990 végére, 1991 elejére kialakult időtartam szerinti összetételéhez.)

Az 1949. évi és az 1990. évi népszámlálás — hasonlóan más censusokhoz — természetesen csak egy időpont szerinti állapotot rögzíthetett. Érdemes tehát rövid áttekintést adni arról, hogy az 1949. évet kezdőpontnak az 1990. évi végpontnak tekintve, a munkanélküliség alakulását milyen erők, milyen módon befolyásolhatták. Az említettek értelmében nagyrészt következtetésekre kell hagyatkoznunk, amelyekhez azonban rendelkezünk bizonyos támpontokkal. Ezek mindenképpen jelzik a témánk szempontjából lényeges folyamatok irányát.

3. Munkanélküliség az extenzív fejlesztés és a tervutasításos rendszer időszakában

Az extenzív iparosítás időszakában, az 1950-es évek elején a munkanélküliek száma — az 1949. évi állapothoz képest — feltehetően csökkent. E folyamat helyes értékelése szempontjából utalni kell arra, hogy a csökkenés nem magyarázható egyszerűen az irányított gazdaság működésével, hanem szervesen kapcsolódott a burkolt háborús készülődéshez, a hadiipar erőltetett fejlesztéséhez. A háborús jellegű konjunktúra — mint számos példa mutatja — a kapitalizmus körülményei között is lényegesen mérsékelheti a munkanélküliséget. Valószínűsíthető továbbá, hogy a munkanélküliség ebben az időszakban sem szűnt meg teljesen, és a későbbiekben is fennmaradt, bár mértéke időben és térben számos tényező függvényében módosulhatott. Az iparfejlesztés térbeli aránytalanságai miatt pl. több területen munkaerőhiány mutatkozott, míg másutt jelentős kihasználatlan munkaerőtartalék maradt. A munkanélküliség az erőszakos kollektivizálási hullámok idején a mezőgazdaságból menekülő tömegekből is újratermelődhetett. Egyes években az ipar, az építőipar és más nem mezőgazdasági ágak a foglalkoztatottak számának jelentős növekedése ellenére sem tudták teljesen egészében felszívni a mezőgazdaságból eláramló dolgozókat. Itt kell szólni arról, hogy ezekben az években a százezres nagyságrendet is meghaladta az "osztályellenségeknek" minősített aktív keresők száma. Az ide soroltak nagy részét különböző adminisztratív intézkedések sújtották, amelyek között a legáltalánosabb volt a megélhetés alapjainak az elvonása az államosítás, ipar-jogosítványok megszüntetése, földtulajdon elkobozása, munkahelyről való elbocsátás stb. formájában.

Az utóbbiak tehát szintén a munkanélküliek csoportját gyarapították. Számukra ez az állapot sokszor huzamosabb ideig tartott, mert az akkori elvek szerint "megbizhatatlannak" tekintett jelentkezőket sorozatosan elutasították. (A gyakran több hónapig tartó álláskeresés után munkába lépőket is többnyire olyan munkakörben helyezték el, ahol tudásukat, szakképességüket nem hasznosíthatták. A munkanélküliség mellett tehát már ebből az okból kifolyólag is éleződött a munkerővel való rossz gazdálkodás következménye, a foglalkoztatás alacsony hatékonysága.)

Az irányított gazdaság válságának időszakaiban minden jel szerint az addigi munkanélküliségihez egyéb tényezők is járultak, amelyek mértékét átmenetileg jelentősebb mértékben megnövelhették. A hadiiparnak prioritást adó ún. "felemelt ötéves terv" kudarca után, az első Nagy Imre kormány által meghirdetett reformok jegyében 1953 közepétől nagyjából 1954 őszéig olyan — alapvetően helyes — intézkedések születtek, amelyek a gazdaságot aránytalanul terhelő beruházások leállítására, a mértéktelenül megnövekedett bürokrácia visszaszorítására irányultak. Az intézkedések megfontolatlan, kapkodó végrehajtása azonban azt eredményezte, hogy a tervezett átcsoportosítások nem valósulhattak meg zökkenőmentesen, és rövidebb-hosszabb időre tízezrek maradtak munka nélkül. Az 1950-es években nyomon követhető a hivatali apparátus ismételt felduzzasztása, amelyet két-három évenként kampányszerű csökkentés (szervezetek megszüntetése, összevonása) váltott fel. Az ilyen, korabeli szóhasználatlál élve "racionalizálási" hullámok a továbbiakban is a munkanélküliséget az adott időszakban növelő tényezőként jelentkeztek. (A rendszerint néhány hónap után meginduló újabb bővítés a "racionalizált" dolgozóknak legfeljebb egy részét szívta fel újra, zömmel más forrásokból merített.) A fentebb elmondottakat közvetett módon bizonyították azok a kimondatlanul is a munkanélküliség kezelésére szolgáló intézkedések, amelyeket például már 1956—1957-ben is alkalmaztak (a felmondási idő meghosszabbítása, korengedményes nyugdíj stb.).

A hagyományos tervgazdaság fokozódó működési zavarai az 1960-as évek közepén új, a korábbi kísérleteknél mélyrehatóbb gazdasági reform kezdeményezéséhez vezettek. A reform radikális változatának hívei a tényleges munkaerőpiac kialakulását, a piaci törvényszerűségek érvényesülését is lehetségesnek ítélték, és ezzel kapcsolatban nyílt munkanélküliséggel is számoltak. (Bizalmas jellegű — hivatalosan nem közölt — számítások már ekkor arra az eredményre vezettek, hogy a piacgazdaság megvalósítása Magyarországon félmillió nagyságrendű, vagyis 10%-ot elérő munkanélküliséggel járhat.) Emiatt már ekkor javasolták

különféle megnevezésekkel a munkanélküli segély bevezetését. Az 1968-ban megvalósított reform — azonban mint ismeretes — nem módosította érdemlegesen a gazdasági rendszert, így módon nem kerülhetett sor a javaslatok hasznosítására, illetve azok mint eleve feleslegesnek, sőt károsnak minősülő elgondolások, hosszú időre lekerültek a napirendről. A megvalósított intézkedéseket is túlzottnak tartó, és rövidesen nyíltan fellépő erők a "teljes foglalkoztatottság" elvét ismét megtámadhatatlan alaptörvényként deklarálták. A munkanélküliség kérdését tehát további egy évtizedes időszakon keresztül gyakorlatilag nem lehetett tárgyalni, függetlenül attól, hogy az ennek létét fenntartó területi és szerkezeti aránytalanságok továbbra is hatottak. A foglalkoztatottság kérdéskörének differenciáltabb vizsgálatára csak az 1980 utáni időszakban nyílt mód (l. például "Munkagazdaságtan" *Timár János* szerk. Bp. 1981.).

Említést érdemel itt az a jelenség is, amelyet az 1950-es, az 1960-as, sőt még az 1970-es években is mint "kapun belüli munkanélküliséget" jelöltek meg. E meghatározás mögött az húzódozott meg, hogy az iparban és egyes más gazdasági ágakban tömegesen alkalmaztak olyan nagyrészt iskolázatlan és szakképzettséggel nem rendelkező személyeket, akiket ténylegesen nem, vagy csak igen alacsony hatékonysággal tudtak foglalkoztatni. Kialakult tehát egy inproduktív "kvázi munkanélküli" réteg, amelynek a keresete még relatív értelemben is alacsony volt, és csak kevéssel haladhatta meg azt a szintet, amelyet az adott időszakban munkanélküli segélyként megállapíthattak volna. E réteg valóságos nagyságáról még megközelíthetőleg sem alkothatunk képet, valószínű azonban, hogy a társadalmi-gazdasági és nem utolsósorban a demográfiai viszonyok függvényében szintén jelentős mértékben változhatott. Érdekes példaként említhető itt éppen a gazdasági mechanizmus 1968. évi reformját követően az átlagbér-szabályozás hatására bekövetkezett nagyarányú létszám-felfutás. Ebben az időszakban az aktív keresők állománya igen gyorsan — egyedül 1968—1969-ben, két év alatt 213 ezer fővel — növekedett, miáltal mód nyílt a demográfiai hullám idején született nagylétszámú évfazatokba tartozók elhelyezkedésére. E fiatalok így módon elkerülték a nyílt munkanélküliséget, nem kis hányaduk azonban a "kapun belüli munkanélküliek" rétegét gyarapította. A munkaerő-túlkínálat levezetésének vázolt útja a gazdasági hatékonyságot nyilvánvalóan hátrányosan befolyásolta, és legalábbis vitatható, hogy az esetek többségében hosszabb távon helyesen szolgálta-e az érintettek társadalmi beilleszkedését és későbbi életpályáját.

4. Munkanélküliség az 1970-es és az 1980-as években

A munkanélküliség valóságos mértékéről az 1970-es években és az 1980-as évek első felében sem álltak rendelkezésre közvetlen információk. Az 1970. évi és az 1980. évi népszámlálás alkalmával is csak az első ízben állást keresők számáról gyűjtöttek adatokat. Az 1970. évi népszámlálás anyagának feldolgozása során azonban e kategóriát az eltartottak közé sorolták. 1980-ban viszont közel 10 000 első ízben állást keresőt — nagyrészt pályakezdő fiatalot — mutattak ki, ami önmagában is jelezte, hogy az iskolából kilépő fiatalok elhelyezkedése ekkor már nem volt minden esetben biztosított.

Az 1970-es évek második felében és az 1980-as évek elején kialakult helyzetről érdekes képet adtak azonban az *Egységes Lakossági Adatfelvételi Rendszer (ELAR) keretében végrehajtott kismintás munkaerő-felvételek*. A "munkanélküli" fogalomhasználatát természetesen a felvételek alkalmával is kerülni kellett. Rákérdeztek azonban arra, hogy a munkaképes korcsoportokhoz tartozó nem tanuló eltartottak milyen okok miatt nem dolgoznak, és meghatározott feltételek mellett vállalnának-e munkát. A minta kicsinyége miatt a viszonylag kevés eltartott férfira vonatkozó eredmények nem voltak értékelhetők. Kitűnt ugyanakkor, hogy az eltartottak között szereplő háztartásbelinek tekintett nők nem elhanyagolható hányada

kész lenne munkát vállalni. A mintavételből eredő hibalehetőség és a módszertani problémák miatt a nőknél is csak nagyságrendekre lehet a felvételek alapján következtetni¹.

Az 1976. évi ELAR felvétel eredményei például rávilágítottak arra a tényre, hogy az akkori állapot szerint mintegy 470 000 munkaképes korú nem tanuló eltartott nők 18%-a hajlandó lett volna munkát vállalni. Ez annyit jelent, hogy a női népességben belül megközelítőleg 100 000-es nagyságrendet tett ki a nem dolgozó, de megfelelő feltételek mellett munkavállalásra kész személyek száma. Amennyiben a munkanélküliek akkori tényleges rétegét akarjuk közelíteni, e kört jelentős mértékben szűkíteni kell, mert a munkát vállalni szándékozók többsége a megvalósítás lehetőségét illetően különböző családi, egészségügyi, vagy más közelebről meg nem határozott akadályokra hivatkozott. A munkába lépni szándékozó eltartott nőknek mintegy egyharmada azonban mindenben megfelel a munkanélküliség kritériumainak. A munkanélküli nők száma tehát 1976-ban hozzávetőlegesen 30—35 000 körül lehetett. Ehhez sokkal kisebb (valószínűleg az 5—10 000-es nagyságrendet meg nem haladó) számban munkanélküli férfiak is járulhattak. Életkorát tekintve az érintettek zöme 20—39 éves korcsoporthoz tartozott.

A következő — témánk szempontjából lényeges — ELAR felvételre 1983-ban került sor. A KSH e felvétel alapján készült jelentése² bemutatja a munkaképes korú (15—54 éves) nem tanuló eltartott nők demográfiai összetételét, esetleg korábbi munkaviszonyuk megszűnésének okait és a munkavállalási szándékát.

A vizsgálatba bevont nem tanuló eltartott nők száma ekkor 260 ezer fő volt, vagyis jóval alacsonyabb a két évvel korábrinál. A csökkenés arra vezethető vissza, hogy a munkát vállalni nagyrészt eleve nem szándékozó — már 1976-ban is az idősebb korcsoportokhoz tartozó — nők időközben elérték a munkaképes kor felső határát; ennél fogva kikerültek a vizsgált körből. A belépő fiatal korcsoportok között viszont a munkavállalási szándék sokkal általánosabb volt. E folyamatban tehát bizonyos fokig a generációs csere hatása tükröződik.

A felvétel témánk szempontjából leglényegesebb megállapítása abban foglalható össze, hogy 260 ezer eltartott nő közül 100 ezernek a későbbiekben szándékában állt munkát vállalni. E körön belül azonban a többségnek (67%-nak) a munkavállalás várható időpontját illetően nem volt határozott elképzelése. Viszonylag rövid időtartamon (két éven) belül csak 27 ezren, hosszabb időtávon pedig 6 ezren tervezték a munkába lépést. A munkavállalási szándékot pozitívan befolyásolta az, ha az illető nő már korábban is dolgozott, továbbá az is, ha munkaviszonya viszonylag nem régen szűnt meg.

A munkanélkülinek minősíthető eltartottak közül értelemszerűen itt is ki kellett zárunk azokat, akik a felvétel időpontjában úgy nyilatkoztak, hogy csak hosszabb távon kívánának munkát vállalni és zömmel azokat is, akik bizonytalan választ adtak. A szigorúbb feltételeken alapuló vélelmezés elfogadása esetén a munkanélküli nők száma az 1983. évi állapot szerint kb. 30 ezerre tehető, mely a 7 évvel korábbi helyzethez képest nem mutat érdemleges változást.

A fentebbi felvétel eredményei figyelmet érdemelnek abból a szempontból is, hogy munkaviszonyt létesíteni kívánók és a munkavállalást nem tervezők korösszetétele erősen eltért egymástól. Az előbbieknél 42%-a a 30 éven aluliak, további 30%-a pedig a 30—39 évesek csoportjából került ki. Nagy többségük tehát a fiatalabb generációhoz tartozott. Az utóbbiak ezzel szemben — akik a "háztartásbeli" státust véglegesnek tekintették — közel háromnegyed részben 40 éven felüliek voltak.

A két csoport között természetesen iskolázottság, szakképzettség tekintetében is mutatkoztak különbségek. Meg kell azonban jegyezni, hogy a munkaviszony létesítését tervezők döntő része — több, mint négyötöde — sem rendelkezett általános iskolát meghaladó iskolai végzettséggel. Egyetemi, vagy főiskolai oklevéllel rendelkező személyt csak egészen

---

¹A munkaerő tartalékokat képezők összetétele és munkavállalási szándékai c. kiadvány alapján (KSH Bp. 1980).

²A háztartásbeli nők összetétele és munkavállalási szándéka c. kiadvány alapján (KSH Bp. 1985).

elenyésző számban lehetett közöttük találni. Foglalkozási megoszlásuk az iskolázottságnak megfelelő képet mutatott. Legnagyobb részük eredetileg fizikai — jelentős hányadban szakképzettséget nem igénylő — munkakört töltött be. Nagyvonalakban megállapítható tehát, hogy e réteg iskolázottság és foglalkozás szerinti tagozódása némileg hasonlított az 1990-ben munkanélküliként összefrtak csoportjához.

Az 1980-as évek elejétől kezdve egyre több jel mutatott a munkanélküliség fokozatos növekedésére. E jeleket az ismertetett 1983. évi kismintás felvétel lényegében még nem érzékeltette, azonban az évente rendszeresen kidolgozott munkaerő mérlegszámítások egyes adatai már lehetőséget nyújtottak a megfelelő következtetések levonására.

2. Munkaképes korú nem tanuló (egyéb) eltartottak száma 1981—89³ (1000 fő)

Év (január 1.)	Összesen	Férfi	Nő
1981	350,0	48,7	301,3
1982	328,3	42,7	285,6
1983	325,6	56,8	268,8
1984	327,9	69,1	258,8
1985	311,4	73,7	237,7
1986	286,0	77,1	208,9
1987	273,3	78,2	195,1
1988	286,0	89,2	196,8
1989	271,5	93,4	178,1

³"A népgazdaság munkaerőmérlege 1986. január 1." (KSH Bp. 1986) és "A népgazdaság munkaerőmérlege 1989. január 1." (KSH Bp. 1989) c. kiadványok alapján.

A munkaerőmérlegek fentebb ismertetett adatai közül elsősorban a nem tanuló (egyéb) eltartott férfiak számának alakulása érdemel figyelmet. E szám 1982—89 között fokozatosan közel kétszeresére növekedett. Az 1970-es években a nem tanuló eltartott férfiak állománya az eleve munkaképtelenek (rokkantsági nyugdíjra vagy járadékra nem jogosultak) állandónak tekinthető csoportján és munkát vállalni nem akaró személyeken kívül munkanélkülieket csak minimális — az említettek szerint 10 ezres nagyságrendet nem meghaladó — számban tartalmazhatott. Jogos tehát a feltételezés, hogy e növekmény nagyrészt a munkanélküliség manifesztálódását jelentette. A munkanélküli férfiak száma óvatos becslés szerint is 10 ezerről 30—40 ezerre emelkedett.

A nem tanuló (eltartott) nők állományának korábbi csökkenése ugyanakkor folytatódott, ami az ismertetett generációváltás további előrehaladásával függ össze. E szűkülő körön belül azonban nem csökkent, sőt esetleg némileg növekedett az elhelyezkedni kívánók száma. Valószínű tehát, hogy 1986-ban 50—60 ezer, 1989 elején pedig 70—80 ezer munkanélkülivel lehetett reálisan számolni. A munkanélküliek között feltehetően az átlagosnál gyorsabban emelkedett az első ízben állást keresők, illetve a pályakezdő fiatalok állománya. A munkanélküliségi ráta értéke tehát már 1986-ban elérte, esetleg valamivel meghaladta az 1 százalékot, míg 1989-ben 1,5% körül lehetett.

Hangsúlyozni kell, hogy az említett óvatos becsléssel szemben egyes szakértők már ekkor is magasabb munkanélküliségi rátát feltételeztek (lásd például *Ferge Zsuzsa*: "Teljes foglalkoztatottság-foglalkoztatáspolitikai-munkanélküliség" című tanulmányát a Valóság 1988. évi 6. számában).

A munkanélküliség mértékét tekintve nem elhanyagolható információt jelentenek a *munkaerőforgalmi statisztika* munkába lépőkre vonatkozó adatai. Az 1986—1988. évi adatokból megállapítható például, hogy a munkába lépőknek mintegy 8—9%-a előző munkaviszonyának megszűnését követően viszonylag hosszú megszakitás (több mint 6 hónap) után helyezkedett el. Ezek az arányok jelentős, közel 100 ezres nagyságrendet takarnak.

Helytelen lenne természetesen az említett létszámot teljes egészében a munkanélküliek közé sorolni, hiszen a két munkavállalás közötti szünet különböző objektív és szubjektív okokkal függhetett össze. Valószínű azonban, hogy az elhelyezkedési nehézségek az esetek lényeges részében játszhattak szerepet.

Az állást keresőkről hivatalos összesítés 1986 óta készül. Ennek alapját a *munkaközvetítő szervezetnél nyilvántartásba vett (regisztrált) munkanélküliek* száma képezi.

1987 elején	6,4 ezer
1988 elején	10,9 ezer
1989 elején	14,2 ezer
1990 elején	24,2 ezer

munkanélkülit regisztráltak.

A közvetítő szervezet nyilvántartásában szereplő állást kereső személyek száma tehát gyorsan emelkedett, három év alatt megnégyszereződött. Ennek ellenére még 1990 elején is a munkanélkülieknek csak viszonylag kis hányada regisztráltatta magát. Az 1990. évi népszámlálás bevalláson alapuló eredményei is igazolták, hogy az állást keresők tényleges száma a regisztráltakét messze meghaladja. (Ezzel kapcsolatban lásd bővebben az 1990. évi népszámlálás eredményeit taglaló III. fejezetet.)

A regisztrált munkanélküliek kormegoszlására vonatkozó 1989. június havi adatok a népszámlálás által kimutatott korstruktúrától a főbb korcsoportok tekintetében nem térnek el lényegesen. A regisztráltaknak mintegy fele a 30 éven aluliak, további egynegyede pedig a 30—39 évesek csoportjába tartozott. (Különbség csak a pályakezdőket magában foglaló legfiatalabb korcsoportban mutatkozott, minthogy ebben az időszakban a pályakezdők — segélyre való jogosultság hiányában — csak ritkán jelentkeztek a közvetítő szervezetnél.)

3. A regisztrált munkanélküliek korcsoport szerint, százalékos megoszlásban (1989. június)

Korcsoport	Százalék
—16	4,0
17—18	10,4
19—24	20,9
25—30	15,2
31—40	25,9
41—50	15,6
51—X	8,0
Összesen	100,0

Az elmúlt negyven év áttekintése nyilvánvalóvá tette, hogy a munkanélküliség a magyar társadalomban — eltérő mértékben és formában — az egész korszak folyamán jelen volt. A munkanélküliséget előidéző és sajátosságait meghatározó tényezők a gazdasági és társadalmi környezet függvényében változtak. Magától értetődik, hogy az extenzív fejlesztés és a "klasszikus" tervutasításos rendszer periódusa (1949—1967) és a részleges gazdasági reformot követő időszak (1968—1985) adottságai, feltételei — bár nem gyökeresen — de különböztek egymástól. Az első periódust nem lehet teljesen egységesen megítélni, hiszen a munkaerő hasznosítása szempontjából más tényezők kerültek előtérbe például az 1949—1953, az 1953—1956 közötti időszakban, az 1956 utáni években, majd 1960 után, a kezdődő liberalizáció és nyitás időszakában. A második perióduson belül is érzékelhető a "reform", a "visszarendeződés", majd a "második reformhullám" szakasza. Külön átmeneti periódusnak tekinthető az 1986—1990 közötti időszak, amikor megkezdődött a munkanélküliség legalizálása, hivatalos megfigyelési rendszerének kiépítése.

III. AZ 1990. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS MUNKANÉLKÜLIEKKEL KAPCSOLATOS FELVÉTELE

Az előzőleg eltelet 40 év áttekintése bizonyítja, hogy a 1990. évi népszámlálás előkészítése alkalmával kiemelkedő fontosságú feladatként jelentkezett a munkanélküliségre vonatkozó kérdés beiktatása az összeírás programjába.

A munkanélküliek meghatározása alapvetően a gazdasági aktivitás kérdéskörén belül történt, ugyanis a népszámlálás az egyetlen olyan adatforrás, amely alkalmas arra, hogy a népesség teljes egészének gazdasági aktivitás szerinti tagolását bemutassa.

A gazdasági aktivitást tekintve az ENSZ népszámlálással kapcsolatos ajánlásai elsődlegesen két alapvető csoportot különböztetnek meg, mégpedig a gazdaságilag aktív és a gazdaságilag nem aktív népesség körét.

A magyar gyakorlat eddig is alkalmazta a népesség alapvető osztályozásaként a gazdaságilag aktív és nem aktív kategóriákat, külön alapkategóriaként kezelve az inaktív keresőket, illetve az eltartottakat.

A tények helyes értékelése szempontjából hangsúlyozni kell, hogy az elmúlt évtizedek magyar népszámlálási gyakorlatában is jelentős figyelmet fordítottak a gazdaságilag aktív és nem aktív népesség elválasztására és a nem aktív népességben belül pedig főleg a munkaképes korú nem tanuló, nem nyugdíjas stb. — háztartásbeli, egyéb eltartott — személyek elkülönítésére. A magyar népszámlálások tehát eddig is ki tudták mutatni azokat a munkaképes korú eltartott személyeket akik nem tartoztak sem az aktív, sem az inaktív kereső kategóriákba. A problémát az okozta, hogy ezeknél a népszámlálásoknál a munkanélküliségre vonatkozó kérdés hiányában nem szerepelt a "munkanélküli" fogalom egyik lényeges eleme, mégpedig az, hogy az illető eltartott személy akar-e munkát vállalni és ennek érdekében tett-e megfelelő lépéseket.

Az 1990. évi népszámlálás alkalmával e tárgykör kellő hangsúlyt kapott külön kiemelve az első ízben elhelyezkedni kívánók és az állást kereső munkanélküliek kategóriáját. Az említett két csoport valamelyikébe azonban csak azokat a 14 éves és idősebb személyeket lehetett besorolni, akik aktív kereső tevékenységet nem folytattak, nyugdíjban, járadékban, gyermekgondozási díjban vagy segélyben nem részesültek, és (nappali tagozaton) nem tanultak.

Az összeíráshoz kiadott útmutató a következőképpen határozta meg a fentebb említett két munkanélküli kategóriát:

- a) "első ízben elhelyezkedni kívánó" az a személy, aki tanulmányai befejezése után még nem folytatott kereső tevékenységet, de szándékában áll elhelyezkedni vagy vállalkozást létesíteni és ennek érdekében — pl. munkaközvetítő, személyes ismerősök, újsághirdetés útján — már megfelelő lépéseket is tett,
- b) "állást kereső munkanélküli" az a személy, aki kereső tevékenységet már folytatott, de jelenleg nincs munkája, és el kíván helyezkedni, vagy vállalkozást kíván létesíteni, és ennek érdekében — pl. munkaközvetítő, személyes ismerősök, újsághirdetés útján — már megfelelő lépéseket is tett.

A jelzett meghatározások a népszámlálás előkészítésének időszakában az adott társadalmi viszonyoknak megfelelően közelítették a munkanélküliség nemzetközi gyakorlatban használatos fogalmát. Az ajánlásokkal összhangban alapvető követelményként szabták meg, hogy a munkanélküli személy egyértelműen kinyilvánítsa munkavállalási szándékát, és emellett utaljon az e szándék valós jellegét alátámasztó tényekre, vagyis az elhelyezkedés (vállalkozás) érdekében tett lépésekre. Nem szerepelt azonban a definíciókban az a feltétel, hogy a kérdezett személy mennyi időn belül lenne képes, vagy hajlandó a részére esetleg felajánlott munkahelyet elfoglalni, illetve a tervezett vállalkozást megindítani. Hiányzott tehát a "rendelkezésre állás" — más országokban sem egyöntetűen alkalmazott — kritériuma. A népszámlá-

lási összefrás sajátosságait és a közvélemény akkori állapotát mérlegelve ugyanis arra a következtetésre kellett jutni, hogy ilyen irányú kérdés feltétele csak bonyodalmat okozott volna a lakosság kikérdezése útján nyerhető információk pontosítása helyett.

Vitatható ezzel szemben, hogy a népszámlálás kizárta a munkanélküliek közül a munkát kereső nyugdíjasokat és járadékosokat. A nyugdíjban vagy járadékban részesülő, ténylegesen munkaképes személyek esetében — ha egyébként megfelelnek az ismertetett kritériumoknak — indokolt lehet a "munkanélküli" minősítés, különös tekintettel arra, hogy a nyugdíj (járadék) összege gyakran nem fedezi a létminimumot. Bizonyos azonban, hogy e csoport számszerűen messze elmarad a munkanélküliként ténylegesen összefrtr rétegek mögött, és mindenképpen egy speciális, azoktól élesen elkülönülő kategóriaként lenne csak értékelhető.

A lehetőleg egyszerű és közérthető meghatározások mellett a munkanélküliségre vonatkozó kérdésre az átlagosnál nagyobb figyelmet kellett fordítani. Ennek megfelelően a számlálóbiztosoknak a népszámlálást megelőző felkészítése, oktatása során kiemelten kezelték ezt a témát.

A munkanélküliekre vonatkozó információkat részben közvetlenül is érinti az 1990. évi népszámlálás néhány sajátossága. Ezek között feltétlenül említést érdemel, hogy teljes körű alap és emellett reprezentatív, 20%-os mintát alkalmazó kiegészítő felvételre került sor. A teljes körű felvétel a népesség gazdasági aktivitás szerinti besorolásán túl csupán az aktív keresők, valamint a gyeden és a gyesen levők alapvető foglalkozási adatainak — foglalkozás (munkakör), foglalkozási viszony, állománycsoport, beosztás, munkáltató, munkahely — számbavételére korlátozódott, a további információk forrását pedig a 20 százalékos mintán alapuló reprezentatív adatgyűjtés képezte. Ez utóbbi keretében figyelték meg tehát többek között a nyugdíjasok nyugdíjazás előtti, a munkanélküliek utolsó, valamint az eltartottak eltartójának főbb — az előzőekben ismertetett — foglalkozási ismerveit is. A vázolt megoldás azzal a következménnyel járt, hogy az 1990. évi népszámlálás adatainak feldolgozása során a népesség társadalmi-foglalkozási jellemzőit bemutató adatkombinációk nem állíthatók elő közvetlenül a teljes körű felvételből, mert ezek forrását — a magyar népszámlálások gyakorlatában először — részben teljes körű, részben pedig reprezentatív megfigyelés eredményei képezik.

Az állást kereső munkanélküliek utolsó foglalkozására, beosztására, munkáltatójára és munkahelyére vonatkozó adatok e felvételi rendszerből adódóan a 20%-os körben állnak rendelkezésre. Ez bő lehetőséget nyújt a munkanélküliség megfelelő aspektusainak régiók szerinti, megyénkénti, településtípus szerinti stb. vizsgálatára. Az iskolázottságra, a családra, lakásviszonyokra vonatkozóan rendelkezésre álló bővített felvételi program ugyanakkor más úton nem biztosítható kombinatív információs bázist szolgáltat.

A népszámlálás végrehajtása során szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy a gazdasági aktivitásra, és ezen belül a munkanélküliségre vonatkozó kérdés feltevése helyes volt és a kikérdezés során túlnyomórészt meg tudták állapítani a gazdasági aktivitás kategóriáit. Az 1990. évi népszámlálást lezáró különböző szintű összefoglaló jelentések nem utaltak arra, hogy különösebb probléma lett volna a munkanélküliségre vonatkozó kérdés megválaszolásával.

Pozitív irányba befolyásolta a munkanélküliségre vonatkozó válaszok hitelességét az a körülmény, hogy az önkitöltésre a lakosság nagyon kis része (3—4%-a) vállalkozott és így a jobban kiképzett összefrők végezték el a kérdőívek kitöltését. (A tapasztalatok szerint az önkitöltést vállalók a lakosság képzetesebb rétegeiből kerültek ki, és ez segíthette a kérdésekre adandó pontosabb választ.) Helyenként előfordult azonban, hogy a munkanélküliek utolsó foglalkozására vonatkozó adatokat nem töltötték ki. (Valószínűleg kérdezéstechnikai szempontból okozhatott problémát, hogy a kérdés nemcsak a munkanélküliekre vonatkozott, hanem a nyugdíjasokra és a más lakásban élő eltartottakra is). A jelzett hiányosságok azonban nem olyan méretűek, hogy a főbb arányokat módosítanák és az alapvető következtetések levonását gátolnák.

Az összefrás tapasztalatai tehát arra utalnak, hogy a munkanélküliek felvétele kielégítő alapot nyújt a további vizsgálatokhoz. Tekintettel arra, hogy a lakossági adatfelvétel termé-

szetéből következően az egyes kérdésekre adott válaszok között lehetnek pontatlanságok, félreértések, téves bevallások, célszerűnek látszott a rendelkezésünkre álló egyéb információk segítségével némileg kontrollálni a válaszadások valóságtartalmát. (Különösen igaz ez a munkanélküliség fogalmára, amely szubjektív megítélést is tartalmaz.)

Fontos kérdés például, hogy a felvétel időpontjában milyen volt a lakosság véleménye a munkanélküliségről, mennyire fogadta el azt tényként, és milyen módon viszonyult hozzá. (Tartottak-e az összeírtak környezetük negatív értéktételétől, vagy éppen ellenkezőleg az esetleges anyagi támogatásban bízva ragaszkodtak a "munkanélküli" minősítéshez.) Tagadhatatlan ugyanis, hogy az összeírás során a munkanélküliséggel kapcsolatos válaszadást nemcsak a fogalmak alapos kidolgozása, ismertetése, hanem bizonyos szubjektív tényezők is befolyásolhatták.

E tényezőkkel kétségkívül számolnunk kell. Behatóbb vizsgálatuk azonban arra a következtetésre vezet, hogy lényeges torzító hatást nem fejthettek ki, és a kapott eredmény nagyságrendjét, a főbb strukturális jellemzőket érdemben nem módosíthaták. A munkaviszonyban, szövetkezeti tagsági viszonyban állók, a jogosítvánnyal rendelkező önálló, a bejegyzett társaságok tagjai ugyanis a foglalkozási adatok alapján egyértelműen aktív keresőnek minősültek. Vitatható ilyen szempontból tehát csak az alkalmi vagy idenymunkát végzők és általában a "marginális" helyzetben levők minősítése lehetett. Az utóbbi — viszonylag szűk — körben állt csak fenn a lehetősége annak, hogy szigorúbb kritériumok szerint esetleg foglalkoztatottnak tekinthető személyeket munkanélküliként vehettek számba. A feldolgozás és az utóellenőrzés tapasztalatai alapján azonban az szűrhető le, hogy általában "határesetekről" lehetett szó, vagyis többnyire olyan személyekről, akik az összeírás időpontjában nem dolgoztak, és korábban is legfeljebb a részlegesen foglalkoztatottak között jöhettek volna számításba. Az inaktív keresők, nappali tagozaton tanulók jól körülhatárolt kategóriákat képeztek úgy, hogy az ezekbe tartozók munkanélküliként való összeírása — elenyésző kivételektől eltekintve — kizárható. A nem tanuló "egyéb" eltartottak esetében viszont fennállhatott a veszélye annak, hogy olyanok is munkanélkülinek vallották magukat akik ténylegesen nem kerestek munkát, illetve nem kívántak munkába állni. Az eltartottakra vonatkozó korcsoportos részletezettségű adatok elemzése, a korábbi népszámlálások alapján adódó tendencia vizsgálata és a más adatforrásokkal való összehasonlítás azonban arra az eredményre vezetett, hogy ez az aggodalom nem indokolt. Ilyen esetek csak szórványosan fordulhattak elő, és nem jelenthettek torzító tényezőket.

Elvben természetesen az előbbiekkal ellentétes irányú hiba — vagyis munkanélküli személyek más kategóriába sorolása — szintén előfordulhatott, ami téves bevallásból, vagy néha egyes személyek helytelen beállítottságából származhatott. Feltehető azonban, hogy a pozitív és negatív előjelű eltérések közelítőleg kiegyenlítették egymást. A logikai hibák minimalizálását az automatikus hibajavítás is elősegítette.

Az említettek mellett már itt utalni kell arra a tényre, hogy a népszámlálás során összeírt munkanélküliek száma a munkaközvetítő szervek által 1990 januárjában regisztrált munkanélküliekét nagyságrendileg meghaladta. E kérdésre a továbbiakban visszatérünk. Itt csak annyit jegyünk meg, hogy 1990 elején — minden jel szerint — viszonylag igen jelentős "rejtett" munkanélküliség létezett, mely — különböző okok miatt — részben a későbbiek során manifesztálódott. A népszámlálás tehát bizonyos mértékben "előrevetítette" a regisztrált munkanélküliség későbbi alakulását.

Az elemzés az 1990. évi népszámlálás 2%-os mintájának feldolgozásán alapul, a megfelelő felszorozás alkalmazásával. Az ismert teljes körű — jelenleg javítás alatt álló adatok — azonban igazolják, hogy a 2%-os mintára alapozott megállapítások — az adott részletezésben — nem szorulnak érdemi korrekcióra.

A továbbiakban "munkanélküli" megnevezés alatt az "állást kereső munkanélküliek" és az "első ízben elhelyezkedni kívánók" együttes számát értjük. Amennyiben az adatok valamelyik szűkebb kategóriát tartalmazzák, ezt külön jelöljük.

IV. A MUNKANÉLKÜLIEK ÖSSZETÉTELE

1. A munkanélküliek nem és életkor szerinti jellemzői

Az 1990. évi népszámlálás során összeírt munkanélküliek nem és korcsoport szerinti összetétele sajátos eltéréseket mutat mind a szoros értelemben vett aktív keresők, mind a gazdaságilag aktív népesség struktúrájától.

4. A munkanélküliek nem és korcsoport szerint (1990. január 1.)

Korcsoport	100 aktív keresőre jutó munkanélküli			Munkanélküliek kormegoszlása (százalék)		
	összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő
14—19	9,2	10,2	8,1	21,8	18,8	28,4
20—24	3,8	4,3	2,9	16,2	16,6	15,4
25—29	3,1	3,5	2,4	12,8	13,1	12,3
30—34	2,2	2,7	1,6	12,9	12,7	13,3
35—39	1,8	2,6	1,0	12,5	13,4	10,7
40—44	1,6	2,1	1,0	9,4	9,6	8,8
45—49	1,5	2,1	0,8	7,8	8,3	6,7
50—54	1,3	1,8	0,7	5,0	5,2	4,4
55—59	1,0	1,1	—	1,6	2,3	—
60—X	—	—	—	—	—	—
Összesen (N)	2,5	3,0	1,8	100,0 (109 550)	100,0 (74 500)	100,0 (35 050)

Az első lényeges megállapítás, hogy a *munkanélküliség nők körében mérsékeltebben jelentkezett, mint a férfiaknál*. A munkanélkülieknek csaknem egyharmad része 32%-a került ki a nők közül; 100 aktív kereső férfira 3,0, 100 aktív kereső nőre 1,8 munkanélküli jutott.

Ez ellentmond annak a közismert ténynek, hogy a nők munkaerőpiaci pozíciója elvileg gyengébb, mint a férfiaké, mert — hagyományos családmodell esetén — több időt kell fordítaniuk családi teendőik ellátására és talán ezért is alacsonyabb presztízsű munkát alacsonyabb bérért végeznek⁴.

A munkanélküliség kérdése a két nem vonatkozásában egyébként is némileg eltérő módon nyilvánul meg. Az eltérés nagyrészt a családi szerepek különbözőségével hozható kapcsolatba. A nők számára ugyanis reális alternatívát jelenthet a "háztartásbeli" állapot. A családdal kapcsolatos, otthoni munkavégzés némileg pótolja náluk a munkahely elvesztése miatti pszichikai ártalmakat.

Magyarországon 1990. január 1-én a nők munkanélküliségi rátája 1,8%, ami alacsonyabb, mint a férfiaké (3,0%). Ez az arány általában nem felel meg a piactgazdálkodást folytató fejlett európai országok tapasztalatainak⁵, mert az európai országok túlnyomó többségében a nők munkanélküliségi rátája magasabb. Ezen eltérés oka lehet az a tény, hogy

⁴Nők és férfiak esetén az összehasonlítás akkor lenne korrekt, ha azonos életkorú (korcsoportú), azonos családi állapotú, azonos gyermekszámú, azonos iskolai végzettségű egyének helyzetét hasonlítanánk össze.

⁵A foglalkoztatottság alakulása Európában a 80-as évtizedben. Adatok és tények 5. KSH 1988.

az 1990. évi népszámlálás idején a magyarországi munkanélküliség "még csak" kialakulóban volt, és még nem mutatta meg igazi arculatát. Mindenesetre elgondolkoztató, hogy a nők látszólag hátrányos munkaerőpiaci helyzete és pozíciójuk — a munkahely elvesztésének tekintetében — egyelőre nem igazolódtak a népszámlálás idején. Sőt, ha ezen arányok nem változnak meg, akkor a magyar munkanélküliség egy demográfiai specialitásának lesz tekinthető.

Az Országos Munkaügyi Központ 1991. első félévi adataiban a nők aránya már 40% körül volt, ami emelkedést jelent az 1990. évi népszámláláskor kimutatott arányhoz képest.

A nők munkanélküliségével kapcsolatos gondokat mindazonáltal helytelen lenne lebecsülni. Ebből a szempontból lényeges körülmény, hogy hazánkban a nők gazdasági aktivitása még mindig magasnak mondható: 1990-ben a női népesség 37%-a folytatott aktív kereső tevékenységet. A nők jelentős hányadának a részvétele a társadalmilag szervezett munkában egyúttal azt is jelenti, hogy keresetüket a családok széles körében nem tudják nélkülözni. A nők munkanélkülivé válása anyagilag súlyos helyzetbe hozhatja az érintett családokat. Különösen igaz ez Magyarországra nézve ahol általában kedvezőtlenek a bérből és fizetésből élők kereseti viszonyai, és ha a kétkeresős családokból csak az egyik kiesik, már komoly nehézségek jelentkeznek. A kétkeresős családok többségében ugyan a feleség keresete kisebb, de a kiesés ezt figyelembe véve is számos család esetében az életszínvonal társadalmi minimum, sőt létminimum alá süllyedését jelentheti, amit az esetek egy részében járó segély csak részben kompenzálhat. A gazdagabb országokban — az előnyösebb jövedelmi viszonyok miatt — ez kevésbé okoz problémát, és a nők munkába állása, illetve onnan történő kivonásuk jobban kezelhetővé teszi a munkanélküliséggel kapcsolatos gondokat.

A második feltétlenül figyelmet érdemlő kérdés a *fiatalok munkanélkülisége*. A 100 aktív keresőre jutó munkanélküliek aránya a 20 éven aluliak körében az átlagos értéknek megközelítőleg négyszeresét tette ki. E mutató a 20—24 évesek korcsoportja tekintetében is kedvezőtlen volt. A munkanélküliek 38%-a a 14—24 éves korcsoportba tartozott, jelentős részük első ízben elhelyezkedni kívánók köréből került ki. Érdekes, hogy a 14—19 éves korcsoportban a nők relatíve sokkal magasabb értéket képviselnek (28,4%, míg a férfiak csak 18,8%), ami részben magyarázható azzal a ténnyel, hogy a gyek és a gyed számukra még nem alternatíva.

A 30 éven felülieknek azonban a munkanélküliség már viszonylag kisebb részét érintette. Általános következtetésként elmondható, hogy az idősebb korosztályok felé haladva a munkanélküliségnek, mint statisztikai eszközökkel érzékelhető problémának a jelentősége fokozatosan csökken. (Ebben szerepet játszik az a körülmény, hogy a koruknál fogva rendszerint hosszabb szolgálati idővel, nagyobb tapasztalattal rendelkező dolgozókat a munkáltatók lehetőleg megtartani igyekeznek.) A nyugdíjkorhatár előtti néhány évjáratba tartozók esetében pedig a megoldás az adott időszakban főleg a korengedményes nyugdíjazás lehetősége jelentette. Jellemző, hogy 1989-ben 6300, 1990-ben pedig több, mint 8300 személy élt e lehetőséggel. A munkanélküliséggel valószínűleg összefügg — ha ez nem is bizonyítható — a rokkantság címén nyugdíjba vonulók évenkénti számának újabban bekövetkezett jelentős, 13 000 főt meghaladó növekedése. A legidősebbek tehát a népszámlálás értelmezése szerinti munkanélküliként csak kivételesen jelenhettek meg a munkaerőpiacon. A nyugdíjasok munkanélküliségét — az említettek szerint — a népszámlálás nem vizsgálta. Ennek ellenére a problémakörhöz nem mellőzhető, sőt jelentőségében növekedett.

Az 1990. évi népszámlálás adatai alapján mindenesetre igazolható az a más országokra is jellemző tendencia, hogy különösen a fiatalokat sújtja a munkanélküliség. A fiatalok munkanélkülisége a közvetlen anyagi tényezőkön túlmenően súlyos következményekkel jár, mert hátráltatja az önálló életpálya megkezdését, sőt végső fokon a családalapítást, a saját otthon megteremtését. Az első stabil munkahely megtalálása, a beilleszkedés, az iskolában tanult, illetve megszerzett ismeretek és a munkahelyi követelmények összehangolása a fiatalok számára eleve nagyobb nehézséget jelent, mint az idősebb korosztályokhoz tartozó, tapasztal-
tobb munkavállalók számára.

Az ifjúsági munkanélküliség általános problémáin felül Magyarországon — hasonlóan a közép-kelet-európai térség más, országaihoz — az ifjúság elhelyezkedését speciális problémák is nehezítik. Ezek összefüggnek a piacgazdaságra való átmenetből adódó bizonytalansággal, mely a lakosság jelentős részével együtt a fiatal munkanélküliek családi hátterét is érinti. A magyar képzési-oktatási szakmasztruktúra rugalmatlansága miatt nem tudja igazán követni a gazdasági szerkezetváltás követelményeit. Az egyik legnagyobb nehézség a lakosság és ezen belül különösen a fiatalok tudati állapotából következik, hiszen Magyarországon generációk nőttek fel abban a hiszemben, hogy nálunk nem lehet munkanélküliség, az állam majd mindent megold és az egyénnek nem kell sokat tennie azért, hogy munkahelyet keressen magának. A pályakezdők elhelyezkedési gondjainak kezelése tekintetében ugyanakkor sajátos bizonytalanság jelentkezett. Az 1989-ben bevezetett munkanélküli segélyezés rendszere például nem terjedt ki az első ízben elhelyezkedni kívánókra. E hiányosságot csak 1991-ben küszöbölték ki.

A nem és korszpecifikus munkanélküliség árnyaltabb értékelése céljából a munkanélküliségi rátát a gazdaságilag aktív népesség vonatkozásában is vizsgáltuk. E bővebb kör magában foglalja az aktív keresők, a gyermekgondozási díjat és gyermekgondozási segélyt igénybevevők teljes számát.

A gyeden és gyesen levők beszámítása vitatott kérdés, minthogy az e két csoportba tartozók a társadalmilag szervezett munkában nem vesznek részt, munkanélkülivé pedig elvben nem válhatnak, mert a gyermekgondozási szabadság ideje alatt munkaviszonyukat nem lehet felmondani. Meg kell azonban jegyezni, hogy az aktív keresők állománya is tartalmaz átmenetileg munkát nem végző személyeket (pl. egy évig terjedő időre betegség miatt táppénzen levőket, vagy sorkatonai szolgálatot teljesítőket). A gyesen levők esetében emellett még a részidejű foglalkoztatásra is mód nyílik. Figyelembe kell venni továbbá, hogy a gyed, illetve a gyes folyósításának ideje alatt is bekövetkezhet a munkáltató megszűnése vagy felszámolása. Tekintettel arra, hogy a gyermekgondozási szabadságon levők nagy többsége vissza szándékozik térni eredeti foglalkozásához, a megszűnt munkáltató gyeden (gyesen) levő alkalmazottai a munkanélküliekéhez hasonló helyzetbe kerülnek, hiszen a gyermekgondozás címén csak korlátozott ideig kaphatnak járandóságot.

5. A gazdaságilag aktív népesség nemenként és korcsoportonként,
(1990. január 1.) (százalék)

Korcsoport (éves)	Aktív kereső	Gyeden, gyeseen levő	Munkanélküli	Összesen
Összesen				
14—19	88,2	3,7	8,1	100,0
20—24	82,6	14,3	3,1	100,0
25—29	82,1	15,3	2,5	100,0
30—34	90,9	7,1	2,0	100,0
35—39	95,7	2,5	1,7	100,0
40—44	97,9	0,6	1,5	100,0
45—49	98,4	0,1	1,5	100,0
50—54	98,7	0,0	1,2	100,0
55—59	99,0	—	1,0	100,0
Összesen	92,5	5,3	2,3	100,0
Férfi				
14—19	90,7	—	9,3	100,0
20—24	95,7	0,2	4,1	100,0
25—29	96,3	0,2	3,4	100,0
30—34	97,2	0,2	2,6	100,0
35—39	97,5	0,1	2,5	100,0
40—44	97,9	0,0	2,1	100,0
45—49	97,9	0,0	2,1	100,0
50—54	98,3	—	1,7	100,0
55—59	98,9	—	1,1	100,0
Összesen	97,0	0,1	2,9	100,0
Nő				
14—19	85,5	7,6	6,9	100,0
20—24	68,0	30,0	2,0	100,0
25—29	67,2	31,2	1,6	100,0
30—34	84,3	14,4	1,3	100,0
35—39	94,0	5,1	1,0	100,0
40—44	97,8	1,2	1,0	100,0
45—49	98,9	0,3	0,8	100,0
50—54	99,3	0,0	0,7	100,0
Összesen	87,4	11,1	1,5	100,0

A gazdaságilag aktív népesség alapján számított munkanélküliségi ráta főleg a nőknél, és a nők körén belül a fiatal (30 éven aluli) korcsoportoknál tér el negatív irányban az aktív keresőkhöz viszonyított értéktől. A nők munkanélküliségi aránya — a gazdaságilag aktív népesség alapulvétele esetén — csak mintegy fele a férfiakénak (1,5%, szemben 2,9%-kal). Ettől eltekintve azonban a következtetések fő iránya mindkét számítási mód alkalmazásánál gyakorlatilag azonosnak minősíthető.

Az ismertetett adatok alapján érdemes levonni a tanulságokat a főbb korcsoportok munkaerőpiaci pozícióira vonatkozóan. A munkaerőpiacra kilépő fiatalok (14—24 évesek) halmozottan hátrányos helyzete többféle probléma egyidejű torlódásából keletkezik. Az első probléma az, hogy az iskolába járás és a tanulás egészen másfajta reakciókat, jártasságokat,

készségeket kíván és alakít ki, mint amelyek a munkaerőpiacon való sikeres szereplés megkívánna. Tehát munkavállalói tapasztalatok nélkül kell munkahelyet találniok. A második probléma az, hogy a családtól való elszakadás folyamata, az önálló életvitel kialakítása, a családtól való gazdasági és sokszor lakóhelyi eltávolodással is jár. Ezen második probléma a sajátos magyarországi lakásviszonyok következményeként gyakran még mindig nagyobb súllyal befolyásolja a fiatalok helyzetét, mint a munkahely biztosítása, mert — szélsőséges eseteket tekintve — a saját tulajdonú lakással rendelkező munkanélküli fiatalok körülményei relatív értelemben még mindig jobbak lehetnek, mint az állással ugyan rendelkező, de saját lakás nélküli társaiké. Harmadik problémaként megjelenik a házasságkötés és a családalapítás igénye is.

E három probléma közül bármelyik megoldhatatlan feladatok elé állíthatja a pályakezdőt — a másik kettő megléte esetén is —, hiszen anyagi alapok nélkül, kezdő fizetéssel, irreális lakhatási költségek mellett kell finanszírozni az önálló életvitelét, ami felemészti minden energiáját.

Ezen három általánosan előforduló problémát súlyosbítja azt a tényt, hogy az ország gazdasága átalakulóban van és a gazdasági válságunk a normális gazdasági recessziónál valószínűleg sokkal magasabb munkanélküliségi rátát produkál majd.

A sok hátrány felázolása után érdemes elgondolkodni a fiatalok munkaerőpiaci szereplését elősegítő tényezőkről is. A munkába állásuk megkönnyítését segítő elem, hogy alacsonyabb bérért hajlandók dolgozni, mint hasonló végzettségű idősebb kollégáik és mozgékonyabbak, újításra, újdonságra fogékonyabbak.

A középkorúak munkaerőpiaci pozíciói a legkedvezőbbek, hiszen ők már túljutottak az alkalmazkodás nehézségein, belesimultak a munkaerőpiacba, túlnyomórészt ők működtetik a gazdaságot, lakásproblémáik többé-kevésbé rendeződtek, rendszerint családjuk van. Számukra a munkahelyi sikerek és a gyermeknevelés az igazi problémaforrás.

Térbeli mobilizálhatóságuk — lakás, munkahely, család miatt — gyengébb, mint a fiataloké, viszont eddig megszerzett ismereteik, tapasztalataik birtokában mindennapi térpályáikon belül mégis ők a legmozgékonyabbak.

Vegyes kép tárul elénk a nyugdíj előtt állók munkaerőpiaci pozícióinak mérlegelése során. Bár fiziológiai okok miatt túl vannak teljesítőképességük maximumán, de egy csoportjuk sikeres munkaerőpiaci szereplése révén ekkor jut kulcspozícióba, amittől természetesen nem áll szándékában gyorsan megválni. Másik részük olyan nyugdíj előtt álló munkavállalónak számít, akivel már hosszabb távon nem lehet számolni, szakismerete időközben elavulhatott, tapasztalatára esetleg már nincs szükség.

Térbeli és munkahelyen való mobilizálhatóságuk alacsony szintűnek tekinthető. Tehát a nyugdíj előtt állók munkaerőpiaci pozíciója a fiatalokénál — a jelenlegi magyarországi viszonyok között — sokkal erősebb, a középkorúakénál valamivel gyengébb.

A leépülő gazdaság jövedelemtermelő képességének csökkenésével párhuzamosan apad a nyugdíjak reálértéke és a nyugdíjak jelentős része még a létminimumot sem éri el, aminek következtében egyre több nyugdíjas munkavállaló megjelenésére kell számítani az egyébként is növekvő túlkínálattal jellemezhető magyar munkaerőpiacon.

Érdekes megvizsgálni azt a kérdést, vajon a nyugdíjasok mely rétegeinek munkaerőpiaci pozíciói a legkedvezőbbek. E rétegek valószínűleg közvetlenül a nyugdíjkorhatár utáni korcsoportokból, a magas végzettségűek és az aktív korúak legjobb munkaerőpiaci pozícióval rendelkezők köréből kerülnek ki.

Általánosságban elmondható, hogy túlnyomóan részmunkaidőben dolgozó nyugdíjasok munkaerőpiaci pozíciója nagyon gyenge, életkorukból, egészségi állapotukból, az újtól való idegenkedésükből következően.

Gazdasági depresszió idején — a munkaadó racionális döntéseit feltételezve — a munkahelyeket gyakran váltogató "vándormadarak" után, és a fiatalok előtt kerülhetnek az elbocsátottak sorába a nyugdíjas munkavállalók.

2. A munkanélküliek iskolázottsága

A nem és az életkor mellett az iskolázottság színvonala is olyan tényezőként értékelhető, amely közeli kapcsolatban áll a munkanélküliség mértékével.

Az iskolázottság szintjét ebből a szempontból négy fokozat szerint vizsgáltuk:

1. akik nem rendelkeznek általános iskolát meghaladó végzettséggel;
2. a szakmunkásképző iskolát vagy szakiskolát végzettek;
3. a befejezett középiskolai végzettséggel rendelkezők;
4. a diplomások.

Az eredményeket a következő tábla foglalja magában.

6. A 100 aktív keresőre jutó állást kereső munkanélküli legmagasabb iskolai végzettség és korcsoport szerint (1990. január 1.)

Korcsoport	100 aktív keresőre jutó állást kereső munkanélküli				
	összesen	általános iskola	szakmunkásképző, szakiskola	középiskola	felsőfokú iskola
14—19	3,6	7,8	1,6	0,8	—
20—24	3,4	7,5	2,7	1,9	0,7
25—29	3,0	6,2	2,8	1,5	1,1
30—34	2,2	4,0	2,1	1,1	0,5
35—39	1,8	2,9	2,0	0,9	1,0
40—49	1,5	2,2	1,8	0,8	0,5
50—59	1,2	1,4	—	0,6	0,5
60—X	—	—	—	—	—
Együtt	2,1	3,1	2,2	1,1	0,7

Az 1990. évi népszámlálás adatai szerint minél alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezett valaki, annál nagyobb esélye nyílt arra, hogy munkanélküli legyen. Az általános iskolánál magasabb végzettséggel nem rendelkezők körében 100 aktív keresőre kerekén 3, ugyanakkor a felsőfokú iskolát végzettekénél kevesebb, mint 1 állást kereső munkanélküli jutott. A legalacsonyabban iskolázott réteget a munkanélküliség veszélye kb. négyszer olyan mértékben fenyegette, mint a diplomások rétegét. A befejezett középiskolai végzettség jelentette nagyjából a munkanélküliséggel szembeni relatív "védelem" határát. Az adatokat korcsoportonként vizsgálva megállapítható, hogy különösen kedvezőtlen volt az általános iskola után tovább nem tanuló 25 éven aluli fiatalok helyzete.

Elgondolkodtató probléma lehet az említettek alapján, hogy melyik iskolatípus elvégzése predestinálja leginkább munkanélkülivé válásra a pályakezdőket. A középfokú oktatási intézményekbe be sem jutók helyzete egyértelműen a legkedvezőtlenebb. Felmerül azonban a kérdés, hogy mi a helyzet a középfokú és a felsőfokú tanintézményeket végzettek körében? Vajon igaz-e, hogy az általános gimnázium a pályakezdő munkanélkülieket "termelő" intézmény?

Sajnos részletes adatok még nem állnak rendelkezésünkre az első ízben elhelyezkedni kívánókról, de ezen adatok birtokában már többet lehet mondani az 1990-es állapotokról.

A különböző típusú középiskolákról alkotott társadalmi véleményt vizsgálva elmondható, hogy egyikről sem alakult ki egyértelműen pozitív kép. Témánk szempontjából a negatív-

⁶Az 1990. évi végleges adatok birokában tervezzük az első ízben elhelyezkedni kívánók iskolai végzettség szerinti összetételének elemzését.

mok vizsgálata kaphat fontosabb szerepet. A szakmunkásképzőkkel szembeni kifogás, hogy csak egy szakmát — és azt sem mindig kielégítő mértékben — tud elsajátítani a tanuló. A szakközépiskolában végzők a szakmát még kevésbé tanulják meg, általános műveltségük alacsony szintű és a felsőfokú oktatási intézményekbe való bejutási esélyük jóval kisebb, mint a gimnáziumot végzeteké. A gimnázium "csak" a továbbtanulásra készít fel és általános műveltséget ad, de speciális szaktudáshoz ritkán juttatja az ott végzőket.

Nehéz előrelátni azt, vajon melyik iskolatípusban végzeteknek lesz egészen biztosan munkahelye, már csak azért is, mert a döntés és a munkaerőpiacra kilépés között minimum 2—3 év eltelhet és eközben a keresleti-kínálati viszonyok gyökeresen megváltozhatnak. Hétköznapi bizonyíték a fentebbi megállapítás igazolására a "divatos szakmák" állandóan változó köre. Néhány évvel ezelőtt még biztos munkalehetőségnek és jól fizetőnek ígérkezett a fodrász, kozmetikus vagy az autószerelő-karosszéria lakatos szakma. A néhány évvel ezelőtti viszonyok alapján helyesen és racionálisan döntő szülő és/vagy gyermek, most azt tapasztalja, hogy már nincs igény a szaktudására a szakma túltelítettsége miatt.

A fiatalok munkanélküliségi problémájának kezelésében nagy szerepe lehet a képzési idejük meghosszabbításának, mint a passzív munkaerőpolitika eszköztárában is szereplő lehetőségnek. Ezzel a megoldással időlegesen távol tarthatók a fiatalok a munkaerőpiacról és közben — az iskolák gyermekmegőrző funkcióikon túl — hiányzó képzettségüket is pótolhatják a konkrét munkaerőpiaci igények alapján. A problémák egymásba torlódásából származó súlyos mai helyzetben (recesszió idején az 1973 után született nagylétszámú korosztályok megjelenése a munkaerőpiacon) az időnyerés is sok eredménnyel járhat. Az 1990—1994 között középiskolában tanuló nagylétszámú generáció pályakezdési problémája a középiskolai képzés általánosságá tételével már nem oldható meg, hiszen ők már a jelenlegi középiskolai oktatási rendszerben vesznek részt és 1994 után kivonulnak onnan.

A merev, túlspecializált középiskolai oktatási rendszer oldására van szükség rugalmas, átjárható formák megteremtésével, melyek az új iránt fogékony, mobil munkaerő-palántákat bocsátanak ki.

A figyelmet az eddiginél nagyobb mértékben a középiskola utáni képzési formákra célszerű irányítani és itt nem csak a főiskolákra és egyetemekre gondolunk. A felsőfokú oktatás részben felveheti az 1974—1976-ban született, most középiskolás korú nagylétszámú korosztály felsőfokú tanulmányokra alkalmas rétegeit, természetesen a felsőfokú oktatás kiemelt támogatásával. Ez a megoldás a problémákat 3—5 évvel kitolja, a prognózisok szerint optimális esetben akkor már megindul gazdasági fellendülésig. A munkanélküli segély helyett részben ösztöndíjat fizetne a költségvetés. Nagy valószínűséggel állítható, hogy képzettebb rétegek kerülnek ki a főiskolákról és egyetemekről, mint a munkaerőpiaci közvetítő szerveknél folyamatosan megforduló, állást kereső fiatal munkanélküliek közül.

3. A munkanélküliek családi állapot szerint

A munkanélküliek tényleges helyzetét nyilvánvalóan befolyásolja, hogy tudnak-e valamilyen családi háttérre támaszkodni. Aligha tagadható továbbá, hogy a családi viszonyok rendezetlensége egyes esetekben bizonyos szerepet játszhat a munkanélküliséghez vezető szituáció kialakulásában. A munkáltatók ugyanis leépítés, létszámcsökkentés esetén — érthető módon — azokat a dolgozókat bocsátjuk el elsősorban, akik nem nyújtanak megbízható teljesítményt. A munkahelyi problémák háttérben pedig gyakran családi, életviteli okok húzódnak meg.

A családi állapottal kapcsolatos összefrési adatokból következtetni lehet az állást kereső munkanélküli családi kötődéseire, bár meg kell jegyezni, hogy miután a családi állapot jogi kategória, ezért az adatok ebből a szempontból nem adnak teljes képet a valós helyzetről.

**7. A 15 éves és idősebb népesség és az állást kereső munkanélküliek
családi állapot, korcsoport és nem szerint
(1990. január 1.) (százalék)**

Korcsoport	Férfi					Nő				
	együtt	nőtlen	házas	özvegy	elvált	együtt	hajadon	házas	özvegy	elvált
15 éves és idősebb népesség										
15—19	100,0	99,0	1,0	0,0	0,0	100,0	92,5	7,3	0,0	0,2
20—24	100,0	72,8	26,6	0,1	0,6	100,0	41,2	56,1	0,1	2,6
25—29	100,0	32,0	64,4	0,1	3,6	100,0	13,6	79,4	0,5	6,5
30—34	100,0	17,6	75,7	0,2	6,5	100,0	6,8	82,0	1,0	10,2
35—39	100,0	11,2	79,3	0,4	9,1	100,0	4,9	80,9	2,3	11,9
40—49	100,0	6,9	82,1	1,1	9,9	100,0	3,8	78,0	5,7	12,4
50—59	100,0	4,8	84,5	3,0	7,6	100,0	3,4	70,4	16,7	9,4
60—X	100,0	3,6	78,0	14,3	4,1	100,0	4,9	39,0	50,4	5,6
Együtt	100,0	24,5	66,2	3,7	5,6	100,0	15,7	59,2	17,4	7,7
Állást kereső munkanélküli										
15—19	100,0	98,4	1,6	—	—	100,0	91,7	8,3	—	—
20—24	100,0	73,3	24,9	0,9	0,9	100,0	49,0	42,9	—	8,2
25—29	100,0	48,9	42,0	—	9,0	100,0	22,6	69,0	—	8,3
30—34	100,0	34,4	54,0	—	11,6	100,0	10,8	71,0	1,1	17,2
35—39	100,0	24,1	46,2	1,0	28,6	100,0	10,7	64,0	2,7	22,7
40—49	100,0	19,5	52,1	1,9	26,6	100,0	4,6	59,6	7,3	28,4
50—59	100,0	13,3	51,3	8,8	26,5	100,0	—	51,6	25,8	22,6
60—X	100,0	—	—	—	—	100,0	—	—	—	—
Együtt	100,0	42,9	40,4	1,5	15,3	100,0	26,4	54,5	3,5	15,6

Az érdemleges összehasonlítás elsősorban azon korcsoportokba tartozó férfiaknál és nőknél lehetséges, akiknél a "házas" életforma meghatározónak tekinthető, vagyis zömmel a 25 éven felülieknél. Feltűnő ennek alapján, hogy az állást kereső munkanélküliek között a házasságban élők aránya alacsonyabb, a nőtleneké, hajadonoké, illetve elváltaké pedig zömmel magasabb, mint a megfelelő korcsoportokba tartozó össznépességnél. (A házások alacsonyabb arányában szerepet játszhat, hogy fiziológiai szempontból pozitív irányban szelektált csoportot képeznek.)

Különösen az állást kereső férfi munkanélküliek családi állapot szerinti összetétele tér el az átlagostól. A házások aránya még a 35 éves és idősebb korcsoportokban is csak 50% körül ingadozott, az elváltak hányada pedig több mint egynegyede volt az adott korcsoportba tartozó állást kereső férfi munkanélkülieknek. A megfelelő korú férfi népességnek ezzel szemben mintegy négyötöde élt házasságban és kevesebb mint egytizedét lehetett csak az elváltak kategóriájába sorolni. Ezekben a korcsoportokban az átlagnál jóval nagyobb a nőtlenek aránya is. Az állást kereső munkanélküli nők családi állapot szerinti megoszlása ugyan kevésbé tér el az átlagostól, de még így is rendkívül nagy az egyes korcsoportokban a hajadonok, illetve az elváltak aránya.

A családi állapottal kapcsolatos adatok jelzik tehát, hogy az állást kereső munkanélküliek rétege az átlagnál ilyen tekintetben is kedvezőtlenebb helyzetben volt.

4. Az állást keresők munkanélkülivé válás előtti tevékenysége, foglalkozási viszonyai összefüggésben a demográfiai jellemzőkkel

Az ismertetett demográfiai tényezők, de főleg az iskolázottság nagymértékben meghatározták a pályaválasztás, a munkavállalás feltételeit. A tevékenység jellege, a foglalkozás pedig egyenesen meghatározó jelentőségűnek bizonyult a munkanélkülivé válás veszélye szempontjából. Az általános iskolánál magasabb végzettséggel nem rendelkező, szakképzetlen személyek például — érthető módon — rendszerint csak segédmunkásként tudtak elhelyezkedni és (mint erre még visszatérünk) a segédmunkások voltak a leginkább veszélyeztetett helyzetben.

Az állást kereső munkanélküliek eredeti tevékenység jellege szerinti összetétele az aktív keresők struktúrájához képest sajátos különbségeket mutatott.

8. Az aktív keresők és az állást kereső munkanélküliek alap-állománycsoport és beosztás szerint (1990. január 1.)

Alap-állománycsoport, beosztás	Aktív kereső		Állást kereső munkanélküli		100 aktív keresőre jutó állást kereső munkanélküli
	szám	százalék	szám	százalék	
Vezető, irányító	395 700	8,9	1 250	1,3	0,3
Beosztott ügyintéző	866 200	19,4	6 600	7,1	0,8
Beosztott ügyviteli dolgozó	231 300	5,2	3 550	3,8	1,5
Önálló szellemi és segítő családtag	22 450	0,5	100	0,1	0,4
Szellemi együtt	1 515 650	33,9	11 500	12,4	0,8
Szaktanácsos	1 354 200	30,3	25 500	27,5	1,9
Betanított munkás	1 046 750	23,4	27 650	29,8	2,6
Segédmunkás	333 150	7,5	26 200	28,3	7,9
Önálló foglalkozású, segítő családtag ⁷	217 550	4,9	1 850	2,0	0,9
Fizikai együtt	2 951 650	66,1	81 200	87,6	2,8
Összesen	4 467 300	100,0	92 700	100,0	2,1

⁷Mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagok segítő családtagjaival együtt.

A vizsgált adatok alapján szembe tűnik, hogy a szellemi dolgozók csoportja a munkanélküliek körében erősen alul-reprezentált volt: minden harmadik aktív kereső és csak minden nyolcadik munkanélküli tartozott a szellemi tevékenységet folytató rétegébe. (Az utóbbiak esetében a besorolás alapját a munkanélkülivé válás előtti utolsó foglalkozás képezte.) A munkanélküliek között meghatározó szerep jutott tehát a korábban fizikai munkakört betöltőknek. A fizikai dolgozók aránya még akkor is rendkívül magas (85,6%), ha az önállókat és segítő családtagokat nem vesszük figyelembe.

Az aktív keresők és az állást kereső munkanélküliek struktúráját összehasonlítva a legfeltűnőbb differencia a segédmunkásoknál észlelhető. Az új állást keresni kényszerülők között ugyanis a segédmunkások hányada a dolgozók közötti részesedésüknek közel négyszeresét jelentette. A munkanélkülivé lett szaktanácsosok aránya ugyanakkor valamivel kisebb, mint a munkaviszonyban állóké, a betanított munkások esetében pedig az eltérés viszonylag nem számottevő.

A szellemi dolgozók "hierarchiáját" vizsgálva értelemszerűen hasonló rétegződési viszonyok mutatkoztak, mint a fizikai foglalkozásúaknál. A vezető-irányító munkakört betöltők ugyanis 1990 elején egészen elenyésző mértékben, a beosztott ügyintézők már viszonylag nagyobb arányban váltak munkanélkülivé. A munkanélküliség által leginkább érintett szellemi réteget azonban egyértelműen a beosztott ügyviteli dolgozók alkották.

A fentebb vázolt strukturális eltérések hatását jól érzékelteti a 100 aktív keresőre jutó állást kereső munkanélküliek mutatója. Eszerint 100 gazdaságilag aktív vezetőre és irányítóra 0,3, ügyintézőre 0,8, ügyviteli dolgozóra pedig 1,5 munkanélküli jutott. A munkanélkülivé válás esélye tehát 1990 elején az ügyviteliek kategóriájában ötször akkora volt mint a vezetőknél.

Az eredetileg fizikai tevékenységet folytatók körén belül megközelítőleg hasonló nagyságrendű volt a differencia a szakmunkások és a segédmunkások rétege között. A 100 aktív szakmunkásra jutó munkanélküliek száma ugyanis 1,9-et, a 100 aktív segédmunkásra jutóké 7,9-et tett ki. Az utóbbi mutató értéke az előbbinek több mint négyszerese, ami egyértelműen jelzi a segédmunkás-réteg sokkal nagyobb fokú veszélyeztetettségét.

Hangsúlyozni kell, hogy a fizikai dolgozók együttvéve is sokkal inkább számolhattak a munkanélküliséggel, mint a szellemiek: 100 szellemi foglalkozású aktív keresőre ugyanis átlagosan 0,8, 100 fizikai foglalkozásúra 2,8 munkanélküli jutott.

Az 1990. év eleji állapotot tükröző bevalláson alapuló adatokból összességében az szűrhető le, hogy a magasabb társadalmi státuszú rétegekből az alacsonyabbak felé haladva növekszik a munkanélküliség bekövetkezésének valószínűsége. A két szélső értéket az egyik oldalon a vezető-irányítók, a másik oldalon a segédmunkások csoportja jelentette. Egy segédmunkás esélye a munkanélküliségre huszonhatszor akkora volt, mint egy vezető-irányító rétegbe tartozó munkavállalóé.

A munkaközvetítő szervezeteknél regisztrált munkanélküliek 1990. januári adatai lényegében hasonló tendenciát jeleztek. Meg kell azonban jegyezni, hogy a regisztráltak között a szellemi foglalkozásúak aránya nagyobb volt, mint a népszámlálás alkalmával összeírt állást keresők körében. A közvetítő szervezetek által nyilvántartásba vett munkanélküliek közül minden ötödik, míg a népszámlálás során összeírtak közül — az említettek értelmében — minden nyolcadik folytatott korábban szellemi tevékenységet. A segédmunkások hátrányos helyzete azonban 1990 elején mindkét információs forrás szerint egyértelműnek tűnt, sőt a közvetítő szervezetek nyilvántartása alapján még élesebben jelentkezett.

A tevékenység jellegével kapcsolatban említetteket a konkrét foglalkozási struktúrára jellemző *foglalkozási főcsoportok* vizsgálata is megerősíti.

A szellemi réteggel kapcsolatban itt elég csupán arra a jelenségre utalni, hogy a számviteli-ügyviteli foglalkozásúak kategóriáját a munkanélküliség valamivel nagyobb mértékben sújtotta, mint a többi foglalkozási főcsoportba tartozókat. A számviteli-ügyviteli dolgozók körében a munkanélküliségi ráta 1,0 volt, ami körülbelül másfélszeresét tette ki a műszaki, igazgatási, valamint az egészségügyi-kulturális főcsoport együttes átlagának. A demográfiai összefüggéseket illetően nem hagyható figyelmen kívül, hogy a számviteli-ügyviteli alkalmazottak köre majdnem kizárólag középszintű iskolázottsággal rendelkező nőkből tevődik össze. Az ide sorolt munkakörökben a rendszeres kereseti lehetőség az átlagosnál jóval alacsonyabb. A munkanélkülivé váló ügyviteli dolgozó viszonylag kedvező helyzetben is lehet, ha jó jövedelemmel rendelkező hozzátartozókkal (pl. férj, szülő) él egy háztartási közösségben. Alapvető létfenntartási gondokkal küzdhet azonban ha magára van utalva, főleg ha kiskorú gyermekek egyedüli eltartásának és/vagy idős inaktív felmenők támogatásának terhe is rá hárul. (E kérdés behatóbb vizsgálatára a családok, illetve a háztartások témájával kapcsolatban visszatérünk.)

A fizikai dolgozók rétegének foglalkozási főcsoportok szerinti megoszlása már eleve súlyosabb társadalmi feszültségekre, és egy meglehetősen jól körülhatárolható kör különösen aggasztó helyzetére hívja fel a figyelmet.

*9. Az aktív keresők és az állást kereső munkanélküliek
foglalkozási főcsoport szerint a fizikai foglalkozásúaknál
(1990. január 1.)*

Foglalkozási főcsoport	Aktív kereső		Állást kereső munkanélküli		100 aktív keresőre jutó állást kereső munkanélküli
	szám	százalék	szám	százalék	
Ipari	1 083 050	36,7	20 950	25,8	1,9
Építőipari	332 650	11,3	10 750	13,2	3,2
Mezőgazdasági ⁸	275 150	9,3	9 150	11,3	3,3
Közlekedési, postai és távközlési	253 000	8,6	3 150	3,9	1,2
Kereskedelmi és vendéglátóipari	272 250	9,2	7 050	8,7	2,6
Vízgazdálkodási, egészségügyi és szolgáltatási	135 500	4,6	1 750	2,1	1,3
Anyagmozgatógép-kezelő, árukezelő	136 950	4,6	2 350	2,9	1,7
Egyéb fizikai	463 100	15,7	26 050	32,1	5,6
Fizikai foglalkozású együtt	2 951 650	100,0	81 200	100,0	2,8

⁸Mezőgazdasági segéd munkásokkal együtt.

A fizikai dolgozók körében a munkanélküliség elsősorban azokat a foglalkozásokat érintette, ahol a tevékenység sajátosságaiból adódóan jelentős a szezonális, nem állandó lekötöttséggel járó munkafolyamatok szerepe. Ez vonatkozik a mezőgazdasági és részben az építőipari foglalkozások kategóriájára. A legkedvezőtlenebb volt a helyzet az "egyéb fizikai" megjelölés alatt szereplő foglalkozásoknál. Ezek — más megközelítésből — zömmel a segéd munkások rétegével azonosíthatók, akiknek különös veszélyeztetettségére már utaltunk. Nyilvánvaló, hogy itt a társadalom olyan rétegeiről van szó, amely már eleve hátrányos helyzetűnek minősíthető. Az ide tartozók zömmel alacsonyan iskolázott, szakképzetlen személyek, akik a munkaerőpiacon eleve gyenge pozíciót foglaltak el. Soraikból kerültek ki tehát a legalacsonyabb presztízsű munkákat is elvállaló csoportok. Feltehetően nem elhanyagolható hányaduk korábban is csak alkalmasszerűen végzett kereső tevékenységet. Érthető, ha a munkanélküliség fokozódása először a marginális helyzetű rétegeket érintette. Külön probléma, hogy közülük sokan a munkanélküli-segélyre való jogosultságot sem szerezhették meg, és emiatt valószínűleg a közvetítő szerveknél sem jelentkeztek. A szakképzetlen munkanélküliek újra elhelyezkedése egyre fokozódó gondot okoz. Kialakulhat tehát nálunk is a huzamosabb ideig munkanélküliekből álló "elbizonytalanodott" csoport, és az ezzel kapcsolatos tartós jellegű, latens munkanélküliség. Az előbbiekből következik, hogy a munkanélküliség e formája nagyrészt eredetileg is kedvezőtlen körülmények között élő rétegek helyzetének további romlását eredményezheti. E rétegek "leszakadása", perifériára szorulása ily módon végletessé válhat.

Az állást kereső munkanélküliek társadalmi-foglalkozási összetételére vonatkozóan további információs bázist jelentenek a *korábbi munkáltató (munkahely) ágazati hovatartozásával* kapcsolatos adatok. Ez bizonyos fokig — bár nem szükségszerűen — összefügghet az adott ágra elsődlegesen jellemző alaptervékenységgel. Érthető ennél fogva, hogy viszonylag sok állást kereső munkanélküli dolgozott korábban az építőipar, valamint a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás területén.

A 100 aktív keresőre jutó állást keresők száma a két gazdasági ág tekintetében meghaladta az átlagos szintet. (Az ipar vonatkozásában a munkanélküliek magas abszolút száma — közel 28 ezer fő — összhangban van e gazdasági ág szerepével. Külön figyelmet érdemel,

hogy a kohászat területén az ipar egészéhez képest már 1990 elején is magas munkanélküli ráta adódott: az iparban átlagosan 100 aktív keresőre 2,0, a kohászatban 3,1 munkanélküli jutott. Az 1990. év folyamán és főleg 1991 első felében a kohászatot sújtó munkanélküliség lényeges mértékben fokozódott.

Az ismert összefüggések alapján nem indokolható a relatíve számottevő munkanélküliség az egyéb anyagi tevékenységeknél. (100 aktív keresőre 4,3 állást kereső munkanélküli jut.) Feltehető, hogy itt egyes szűkebb munkaterületek speciális — a beválláson alapuló felvétel eszközeivel nehezen érzékelhető — problémái játszottak közre. A várakozásnak megfelelően viszonylag kevés munkanélküli került ki az egészségügyi, szociális és kulturális ágazatból. (A 100 aktív keresőre jutó állást kereső munkanélküliek mutatójának értéke 1 alatt maradt.)

A munkanélküliségi ráta kiugróan magas volt (100 aktív keresőre 16,3, vagyis az átlagos érték közel nyolcszorosa) azon személyek körében, akiknek eredeti munkahelyét az összefrás alapján nem lehetett ágazati szempontból besorolni. A besorolhatatlanság oka az esetek egy részében pontatlan bevallás is lehetett. E kategóriába azonban főleg olyan személyek kerültek, akik eredetileg a munkanélkülivé válás előtt sem rendelkeztek stabil munkahellyel, vagyis az alkalmi munkások, a szezonális jelleggel munkát vállalók. Az említettek tehát megerősítik azt a megállapítást, hogy a munkanélküliség leginkább a már előzőleg is marginális helyzetben lévő rétegeket érintette.

5. A munkanélküliek területi megoszlása

Az 1990. évi népszámlálás eredményei egyértelműen bizonyítják, hogy a munkanélküliség leginkább az ország gazdasági szempontból kevésbé fejlett térségeit, valamint azon körzeteket érinti, ahol a nehézipar egyoldalú fejlesztése leginkább érvényesült.

10. Az aktív keresők és munkanélküliek területenként (régióként) (1990. január 1.)

Terület (régió) ⁹	Aktív kereső	Munkanélküli	Aktív kereső	Munkanélküli	100 aktív keresőre jutó munkanélküli
			százalék		
Budapest	887 400	19 600	19,9	17,9	2,2
Pest megye	426 300	10 200	9,5	9,3	2,4
Központi régió együtt	1 313 700	29 800	29,4	27,2	2,3
Dél-Dunántúl	574 300	12 750	12,9	11,6	2,2
Észak-Dunántúl	809 200	13 900	18,1	12,7	1,7
Dél-Alföld	591 750	14 800	13,3	13,5	2,5
Észak-Alföld	622 550	20 900	13,9	19,1	3,4
Észak-Magyarország	555 800	17 400	12,4	15,9	3,1
Összesen	4 467 300	109 550	100,0	100,0	2,5

⁹Központi régió: Budapest, Pest megye; Dél-Dunántúl: Baranya, Tolna, Somogy, Zala megye; Észak-Dunántúl: Fejér, Győr-Sopron, Vas, Veszprém, Komárom-Esztergom megye; Dél-Alföld: Bács-Kiskun, Békés, Csongrád megye; Észak-Alföld: Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye.

A 100 aktív keresőre jutó munkanélküliek száma lényegesen meghaladta az átlagot Észak-Alföld megyéiben és az északi ipari területeken. E régiókon belül is különösen kedvezőtlennek mutatkozott Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén megye helyzete, ahol 100 aktív keresőre 4,3, illetve 3,6 munkanélküli jutott. (Az országos átlag 2,5 volt.) Ugyanakkor a fővárosban és a Dunántúl nagyobb részén észlelt munkanélkü-

liség mértéke az országos szint alatt maradt. (Győr-Sopron megyében és Zala megyében 100 aktív keresőre 1,2 munkanélküli jutott, vagyis e mutató értéke a felét sem érte el az országos arálynak.) Ennél kedvezőtlenebb volt a helyzet a Dunántúl egyes déli megyéiben: Baranyában például 2,6, Tolnában 2,5 volt a munkanélküliségi ráta értéke. Nagyjából az átlagosnak megfelelően alakult a munkanélküliségi ráta Pest megyében és az Alföld déli körzetében.

11. Az aktív keresők és a munkanélküliek megyék szerint
(1990. január 1.)

Megye	Aktív kereső		Munkanélküli		100 aktív keresőre jutó munkanélküli
	fő	százalék	fő	százalék	
Budapest	887 400	19,9	19 600	17,9	2,2
Baranya	180 050	4,0	4 650	4,2	2,6
Bács-Kiskun	235 200	5,3	5 900	5,4	2,5
Békés	165 050	3,7	4 700	4,3	2,8
Borsod-Abaúj-Zemplén	317 200	7,1	11 300	10,3	3,6
Csongrád	191 500	4,3	4 200	3,8	2,2
Fejér	191 450	4,3	3 500	3,2	1,8
Győr-Sopron	189 550	4,2	2 350	2,1	1,2
Hajdú-Bihar	227 900	5,1	6 300	5,8	2,8
Heves	140 850	3,2	2 900	2,7	2,1
Jász-Nagykun-Szolnok	177 050	4,0	5 200	4,7	2,9
Komárom-Esztergom	135 100	3,0	2 750	2,5	2,0
Nógrád	97 750	2,2	3 200	2,9	3,3
Pest	426 300	9,5	10 200	9,3	2,4
Somogy	146 550	3,3	3 600	3,3	2,5
Szabolcs-Szatmár-Bereg	217 600	4,9	9 400	8,6	4,3
Tolna	112 500	2,5	2 850	2,6	2,5
Vas	125 050	2,8	1 950	1,8	1,6
Veszprém	168 050	3,8	3 350	3,1	2,0
Zala	135 200	3,0	1 650	1,5	1,2
Ország összesen	4 467 300	100,0	109 550	100,0	2,5

A közvetítő hálózat nyilvántartásában 1990 elején szereplő munkanélküliek területi megoszlása a népszámlálás alkalmával összehirtakétól jelentős mértékben eltért. A fő különbség abból adódott, hogy az előbbieknak csupán egészen kis hányadát (2%-át) alkották a fővárosban és Pest megyében regisztrált személyek, az összehirtaknak viszont — mint a fenti tábla jelzi — 27%-a e területeken lakott.

E különbség fő oka valószínűleg abban kereshető, hogy a fővárosban és környékén 1990 elején még az álláslehetőségek viszonylag bő választéka állott rendelkezésre. Az állást keresők tehát a siker nagyobb reményében kísérelhették meg a nem szervezeti úton — például egyéni kapcsolatok segítségével, hirdetések révén — való elhelyezkedést. Azokon a vidékeken viszont, ahol az elhelyezkedési lehetőségek korábban is igen korlátozottak voltak, a munkanélküliek nagy hányada csak a hivatalos közvetítés igénybevételéből várhatott megoldást.

A munkanélküliség mértékét — az összehirtási adatok szerint a lakóhelyül szolgáló település típusa, illetve nagysága csak kevéssé befolyásolja. A munkanélküliség a fővároson kívül a nagyobb városokban — elsősorban a megyeszékhelyeken — az országosnál kissé alacsonyabb volt, a többi városban és a községekben azt némileg meghaladta.

12. Az aktív keresők és munkanélküliek településtípus szerint
(1990. január 1.)

Településtípus	Aktív kereső	Munkanélküli	Aktív kereső	Munkanélküli	100 aktív keresőre jutó munkanélküli
			százalék		
Budapest	887 400	19 600	19,9	17,9	2,2
Megyeszékhelyek	828 000	16 550	18,5	15,1	2,0
Többi város	1 118 700	29 800	25,0	27,2	2,7
Városok együtt	2 834 100	65 950	63,4	60,2	2,3
Községek					
5000 lakos felett	350 000	9 250	7,8	8,4	2,6
5000 lakos alatt	1 283 200	34 350	28,7	31,4	2,7
Községek együtt	1 633 200	43 600	36,6	39,8	2,7
Összesen	4 467 300	109 550	100,0	100,0	2,5

A fővároson belül az egyes kerületek között ennél nagyobb differenciák adódtak. Teljes körű, de nem ellenőrzött adatok szerint a munkanélküliség Budapesten főleg a VII., VIII. és IX. kerület lakóit érintette. E három kerületben 100 aktív keresőre 4–5 munkanélküli jutott, ami a fővárosi átlagnak mintegy kétszeresét jelentette. Itt bizonyos útbaigazítást adhat az a közismert körülmény, hogy zömmel éppen az említett kerületekben található a nagyki-terjedésű leromlott bérházias övezetek, amelyek a hátrányos helyzetben levő, munkanélküliség által elsődlegesen fenyegetett társadalmi rétegeknek adnak otthont. Felmerülhet itt a munkanélküliség etnikai hátterének a kérdése is, különös tekintettel arra, hogy a három külön említett kerület közül leginkább érintett VIII. kerületben számolni kell a cigány népesség fokozott jelenlétével. Egzakt ismeretek, tételes adatok hiányában nem vállalkozhattunk e kérdés vizsgálatára, de felvetése — akár az esetleges további elemzések kiinduló hipotéziseként — mégsem mellőzhető. Itt természetesen számolni kell azzal, hogy a cigány etnikum körében a munkanélküliség sajátos problémaként jelentkezik, amelynek mérlegelésénél erre az etnikai csoportra jellemző hagyományok, szubkulturális tényezők sem mellőzhetők. E kérdések taglalása azonban meghaladja jelen tanulmány kereteit.

Az előbbieken kiemelten jelzett kerületektől eltekintve, a főváros többi részén a munkanélküliség 1990 elején még többé-kevésbé egyenletesen oszlott meg, szignifikáns eltéréseket nem mutatott. A munkanélküliség rátája csak két budai kerületben (XI. és XII. kerület) maradt valamivel 2 alatt (100 aktív keresőre számítva), amiben feltehetően szerepet játszik az a körülmény, hogy e városrészek népességének társadalmi összetétele lényegesen eltér a fentebb említettekétől.

A munkanélküliek társadalmi-demográfiai összetételét illetően szintén sajátos területi differenciák állapíthatók meg. A legkedvezőtlenebb helyzetben levő északi régióban (Észak-Magyarország, Észak-Alföld) az állást kereső munkanélküliek döntő többségének (70%) legmagasabb iskolai végzettsége általános iskola 8 osztálya vagy annál kevesebb volt, míg a fővárosban, illetve a központi körzetben ez az arány az 50%-ot sem érte el. Budapesten ugyanakkor a munkanélküliek számottevő része (közel egyharmada) középiskolai vagy annál magasabb végzettséggel rendelkezett.

12. Az állást kereső munkanélküliek legmagasabb iskolai végzettsége, régiónként (1990. január 1.) (százalék)

Régió	Szám szerint összesen	Összesen	Általános iskola	Szakképző iskola, szakiskola	Középis-kola	Felsőfokú iskola	Általános iskola	Szakképző iskola, szakiskola	Középis-kola	Felsőfokú iskola
Budapest	16 300	100,0	44,5	23,6	23,0	8,9	13,4	17,2	29,1	42,0
Pest megye	8 900	100,0	59,0	27,5	11,8	1,7	9,7	11,0	8,1	4,4
Együtt	25 200	100,0	49,6	25,0	19,0	6,4	23,1	28,2	37,2	46,4
Dél-Dunántúl	10 750	100,0	49,8	28,8	16,3	5,1	9,9	13,9	13,6	15,9
Észak-Dunántúl	12 200	100,0	56,1	26,2	15,2	2,5	12,7	14,3	14,3	8,7
Észak-Magyarország	15 250	100,0	70,2	19,3	9,8	0,7	19,8	13,2	11,6	2,9
Észak-Alföld	16 350	100,0	70,3	21,4	6,1	2,2	21,3	15,7	7,8	10,2
Dél-Alföld	12 950	100,0	54,8	25,5	15,4	4,3	13,2	14,7	15,5	15,9
Összesen	92 700	100,0	58,3	24,1	13,9	3,7	100,0	100,0	100,0	100,0

A munkanélküliség által leginkább érintett területeken különös élességgel jelentkezett a hátrányos egzisztenciális viszonyok között lévő társadalmi rétegek problémája. Budapesten ezzel szemben már 1990 elején is az esetek viszonylag nagy hányadában kellett számolni azzal, hogy képzetlenebb rétegekhez tartozó személyek is elvesztik állásukat. Az előbbiekből következik, hogy a fővárosban a munkanélkülieknek az országos átlagot messze meghaladó része — több mint egyötöde — eredetileg szellemi munkakört töltött be. A Budapesten munkanélküliként összeírt korábbi szellemi dolgozóknak a nagy többsége (közel kétharmad része) az érdemi ügyintézők soraiból került ki. Ehhez járult, hogy Budapesten a munkanélküli fizikai dolgozók között is jelentős volt a szakmunkások aránya. (A minta adataiból nem bizonyítható, de közvetetten érzékelhető, hogy a fővárosban munkát kereső szakmunkások között nem kis számban lehetett találni érettségizett, illetve magasabb kvalifikációt igénylő szakmával rendelkező személyeket.)

A települések funkciója, illetve nagysága szerinti elemzés alapján a munkanélküliek társadalmi-foglalkozási összetételére vonatkozó következtetések még néhány szempontból kiegészíthetők. A megyeszékhelyek adatai arra vallanak például, hogy a központi szerepkört betöltő és zömmel nagyobb lélekszámú városokban a munkanélküliek rétegződése némileg hasonlít a fővárossal kapcsolatban jelzett sajátosságokhoz, bár ezek már kevésbé éles formában jutnak kifejezésre. A megyeszékhelyeken 1990 elején munkanélküliként összeírt személyeknek még mindig egynegyede volt érettségizett, vagy felsőfokú végzettségű, ami az országos arányt szintén meghaladta. A városoktól a községek, illetve a kisebb települések felé haladva egyre nagyobb az alacsony iskolázottságú munkanélküliek hányada, ami természetesen bizonyos mértékig összefügg a teljes népesség iskolázottságának településtípusok, illetve nagyságcsoportok szerinti eltéréseivel.

14. Az állást kereső munkanélküliek legmagasabb iskolai végzettsége településtípus szerint (1990. január 1.)

Településtípus (népesség-nagyságcsoport szerint)	Összesen	Általános iskola	Szakmunkásképző iskola, szakiskola	Középiskola	Felsőfokú iskola
		az összesen százalékában			
Budapest	16 300	44,5	23,6	23,0	8,9
Megyeszékhelyek	13 850	52,7	22,4	18,8	6,1
Többi város					
20 000 fő felett	12 650	53,4	28,0	15,8	2,8
20 000 fő alatt	12 800	60,9	21,9	14,1	3,1
Együtt	25 450	57,2	25,0	14,9	2,9
Városok együtt	39 300	55,6	24,0	16,3	4,1
Községek					
10 000 fő felett	2 200	54,6	31,8	9,1	4,5
5000—9999 fő	5 950	64,7	23,5	11,8	—
1000—4999 fő	21 350	67,0	24,8	7,0	1,2
1000 fő alatt	7 600	73,0	21,7	4,6	0,7
Együtt	37 100	67,1	24,4	7,4	1,1
Összesen	92 700	58,3	24,1	13,9	3,7
Ebből:					
Külterület	4 400	79,6	13,6	6,8	—

A szellemi munkanélküliséget mindenesetre a népszámlálás időpontjában még döntően mint a fővárosra és a nagyobb városokra koncentrálódó jelenséget lehetett értékelni. A kisebb települések munkanélküliségét ugyanakkor majdnem teljesen az alacsonyan iskolázott, szakképzetlen rétegek határozták meg. (Mindez távolról sem jelenti, hogy az utóbbiak a nagyobb városokból hiányoztak.) Külön figyelmet érdemel, ha — elvonatkoztatva az adott település típusától és nagyságától — kizárólag az egyes városokhoz (községekhez) tartozó külterületeken élő munkanélkülieket vizsgáljuk. A legkedvezőtlenebb iskolázottsági, képzettségi struktúra ugyanis ebben a körben állapítható meg. A külterületi munkanélkülieknek kerekén négyötöd része 1990-ben csak általános iskolai végzettséggel rendelkezett. Nyilvánvaló, hogy itt újabb vetületből a hátrányos helyzetben levő réteg munkanélküliségének problémája merül fel.

V. A MUNKANÉLKÜLIEK CSALÁDI-HÁZTARTÁSI VISZONYAI

Jelen fejezet tárgya — eltérően az előzőektől — nem a munkanélküli személyek különböző jellemzők szerinti vizsgálata, hanem azon háztartások és családok helyzetének a feltárása, amelyekben munkanélküliek élnek¹⁰. Nem vállalkozunk a munkanélkülit (munkanélkülieket) tartalmazó háztartások helyzetének mélyreható, minden részletre kiterjedő elemzésére, hanem az alábbiakat csupán figyelemfelkeltésnek tekintjük azzal a céllal, hogy segítséget nyújtsunk a további kutatás irányának meghatározásához.

1. A munkanélkülit magában foglaló háztartások nagysága és összetétele

Az 1990. évi népszámlálás során összesen 3 millió 815 ezer háztartásból 100 700 háztartásban (2,6%) élt(ek) munkanélküli(ek), akiknek együttes száma 108 300 fő volt. 100 érintett háztartásra tehát 108 munkanélküli jutott, ami eleve arra mutat — bár kis arányban —, hogy már ekkor is számbavettek olyan háztartásokat, amelyekben egynél több munkanélküli személy fordult elő. A 107 700 háztartásból 93 250-ben (92,6%) 1 fő munkanélküli, és 7450-ben (7,4%) 2—X munkanélkülit találtak. A 7450 kettő vagy több munkanélkülit tartalmazó háztartásban átlagosan 2,02 munkanélküli személy élt. A munkanélkülit tartalmazó háztartásokban döntően 1 fő, ritkán 2 fő és egészen kivételesen 3 fő munkanélküli fordult elő.

A témához fontos adalékkal szolgálhat a munkanélkülit magában foglaló háztartások részarányának háztartás-típus (összetételi csoportok) szerinti részletezésbe való áttekintése.

14. A munkanélkülit magában foglaló háztartások aránya háztartás-összetétel szerint (1990. január 1.) (százalék)

Háztartás-összetétel	A munkanélkülit magában foglaló háztartások aránya	
	az összes	csak inaktív és csak eltartottakat tartalmazó háztartások nélkül számított
	háztartások között	
Egy családból álló háztartás		
Házaspáros családok ¹¹	2,6	3,4
Egy szülő gyermekes családok	4,3	4,9
Együtt	2,9	3,6
Két vagy több családból álló háztartás	6,0	6,1
Család-háztartás együtt	3,0	3,7
Egyszemélyes háztartás	1,3	4,1
Egyéb összetételű háztartás	3,5	5,9
Nem család háztartás együtt	1,6	4,6
Háztartás összesen	2,6	3,8

¹¹Élettársi kapcsolatokkal együtt.

¹⁰E témában hasznosítottuk Szűcs Zoltán: A munkanélküliség család-háztartás jellemzői c. előtanulmányát (kézirat).

A két vagy több családos háztartások magas arányát érthetővé teszi az a körülmény, hogy a háztartásokban rendszerint két vagy több aktív kereső is élhet, miáltal a munkanélküliség előfordulásának lehetősége nagyobb, mint az 1 családos háztartások esetében. A kérdés másik oldala, hogy az egyik kereső kiesése "többkeresős modell" mellett általában nem idéz elő kritikus helyzetet, hiszen a többiek jövedelmére a háztartás még számíthat. Aggasztóbb azért az egy szülő gyermekes háztartások (családok) átlagon felüli veszélyeztetettségi aránya, mert ezeknél az egyedüli kereső kiesésével kell szembenézni. Figyelmet érdemel, hogy a házaspáros családok munkanélküliségi aránya viszonylag a legalacsonyabb, ami feltehetően arra utal, hogy a családi kapcsolatok rendezettsége, erőssége, illetve az egyéb összetételű háztartások esetében gyengesége, rendezetlensége kimutatható hatással van a munkanélkülivé válás esélyére.

Magyarországon 1990. január 1-én 100 háztartásra 266 fő, a csak öregkorúakat (60 évnél idősebbeket) tartalmazó háztartásokban élők nélkül számolva 299 fő jutott. Azon háztartásokban, ahol munkanélküliek is élnek e mutató értéke 347. Az ilyen háztartások tehát nagyobbak az átlagosnál. Az alábbi tábla adatai bizonyítják, hogy ez a megállapítás minden háztartás-összetétel esetén (leszámítva természetesen az egyszemélyes háztartásokat) érvényes.

16. A háztartásban élők háztartásösszetétel szerint és aszerint, hogy él-e köztük munkanélküli személy (1990. január 1.)

Háztartás-összetétel	Háztartásban élő			100 háztartásra jutó		
	összes háztartásban	csak öregkorúakat tartalmazó háztartásban élők nélkül	munkanélkülit tartalmazó háztartásban	összes háztartásban	csak öregkorúakat tartalmazó háztartásban élők nélkül	munkanélkülit tartalmazó háztartásban
Egy családból álló háztartás						
Házaspáros családok ¹²	7 349 600	6 665 950	233 500	318	337	384
Egy szülő gyermekes családok	1 094 250	1 089 150	53 300	264	265	300
Együtt	8 443 850	7 755 100	286 800	310	325	365
Két vagy több családból álló háztartás	556 450	555 250	40 200	540	540	654
Család-háztartás együtt	9 000 300	8 310 350	327 000	318	334	386
Egyszemélyes háztartás	849 400	381 950	11 300	100	100	100
Egyéb összetételű háztartás	287 500	247 550	10 700	213	214	228
Nem család-háztartás együtt	1 136 900	629 500	22 000	115	127	138
Háztartás összesen	10 137 200	8 939 850	349 000	266	299	347

¹²Élettársi kapcsolatokkal együtt.

A 10 millió 137 ezer magánháztartásban élő személy közül tehát 349 ezer fő (3,4%) élt olyan háztartásban, ahol a háztartás tagjai között legalább egy munkanélkülit találtak. Ha a viszonyítás alapjának a korrigált (a csak öregkorúakból álló háztartásokkal csökkentett) háztartások körét tekintjük, akkor ez az arány már 3,9 százalék.

A háztartásban élő személyek számának összehasonlító vizsgálata révén ugyancsak lényeges különbségek mutathatók ki, amelyek érzékeltetik a munkanélküli háztartások sajátos helyzetét.

Az összes háztartás nagyságát a háztartástagok száma szerint vizsgálva az tapasztalható, hogy 1990 elején a háztartások 29,7%-ában élt 2 személy, és egy-, illetve kétszemélyes háztartások együttesen pedig az összes háztartás 52,0%-át alkották. Jelentős volt a 3 és a 4 tagból álló háztartások aránya is (20,6%, illetve 18,9%), elenyésző viszont a 6 személyes, de még inkább az ennél nagyobb háztartások hányada. Utóbbiak együttesen sem érik el az összes háztartás 1%-át.

Egészen más arányok érvényesülnek a munkanélküliek háztartásainak körében, ahol a kétszemélyes háztartások hányada 10,5 százalékponttal marad alatta az összes háztartásban tapasztaltnál. A "váltás" a 3 tagú háztartásoknál következik be, a munkanélküli háztartások közötti arányuk 23,8%, míg a 4 tagúak részesedése ezt is meghaladja 1 százalékponttal. Az 5 személyből álló háztartások 11%-át, a 6 vagy több személyt tartalmazó háztartások közel 10%-át teszik ki a munkanélküliek háztartásainak. Ez utóbbi az összes háztartáson belül tapasztalható arány négyszeresét jelenti. Ezen belül 5,5% a két- vagy többtagú munkanélküli háztartások részesedése, itt a két arány közötti szorzó közel hatszoros. Bizonyítottnak tekinthető tehát, hogy a háztartás nagysága és a munkanélküliségre való esély között sztochasztikus kapcsolat van, amely kapcsolat egyenes irányú és igen kifejezetten érvényre jut. E mögött az húzódik meg, hogy a nyílt munkanélküliség kialakulásának időszakában a leginkább fenyegetett réteg az egyébként is hátrányos helyzetű, kevésbé kvalifikált, elmaradottabb népességcsoport volt. E lakossági csoportban pedig általában több gyermek élt a családban, a háztartások pedig a szűk családon kívül nagyobb arányban foglaltak magukba más rokon, vagy nem rokon személyeket is, ami növelte annak a lehetőségét, hogy a háztartásban munkanélküli személy legyen. (Más megközelítésben a fentebb ismertetett arányok azt jelentik, hogy a nagylétszámú háztartások közel kétharmadában élt legalább egy munkanélküli személy.)

2. A munkanélkülit magában foglaló családok gyermekszám szerinti megoszlása

Az említett tényezők közül elsősorban a *gyermekszám* érdemel figyelmet. Ennek értékeléséhez a háztartáson belül a családokat kell szemügyre vennünk.

17. A családok családösszetétel, gyermekszám szerint és aszerint, hogy él-e bennük munkanélküli személy (1990. január 1.)

Családösszetétel	Összesen	gyermekkel (százalék)			
		0	1	2	3 vagy több
Összes család					
Házaspár ¹³	2 484 300	40,4	26,0	26,8	6,8
Egy szülő gyermekkel	452 100	—	64,1	28,8	7,2
Ebből: apa gyermekkel	95 900	—	63,2	29,6	7,2
anya gyermekkel	356 200	—	64,3	28,5	7,2
Összesen	2 936 400	34,2	31,9	27,1	6,8
Munkanélkülit tartalmazó családok					
Házaspár ¹³	62 550	16,6	30,8	35,0	17,6
Egy szülő gyermekkel	18 400	—	51,9	31,5	16,6
Ebből: apa gyermekkel	4 450	—	64,0	19,1	16,9
anya gyermekkel	13 950	—	48,0	35,5	16,5
Összesen	80 950	12,8	35,6	34,2	17,4

¹³Élettársi kapcsolatokkal együtt.

A munkanélkülit is magukban foglaló családok gyermekszám szerinti összetétele minden családtípusban lényeges mértékben eltér az átlagtól. A legdöntőbb sajátosság a 3 és többgyermekes családok viszonylag igen magas 17%-os aránya, szemben az összes családra jellemző 7%-kal. Az összetétel ilyen lényeges eltérése önmagában is markáns módon bizonyítja a munkanélkülivel együtt élő családok eleve hátrányos helyzetét, amelyet a munkanélküliség tovább élez.

3. A háztartások, családok gazdasági aktivitási struktúrája és a munkanélküliség

1990 januárjában az összes háztartás 29,9%-ában egy, további 29,7%-ában kettő, 8,3%-ában pedig 3 vagy több aktív kereső élt. Azoknak a háztartásoknak az aránya, ahol sem aktív kereső, sem munkanélküli nem élt, de volt inaktív kereső és/vagy eltartott személy, 31,1%. A csak munkanélküliből (és esetleg eltartottból) álló háztartások részesedése az összes háztartásból 1,0%, azaz minden 100. háztartásban nincs sem aktív, sem inaktív kereső. E háztartások 42%-ában legalább egy eltartott személy is él, azaz 16 ezer háztartás fenntartásáról már közel két évvel ezelőtt is munkanélküli segélyből vagy mindenféle jövedelem nélkül kellett gondoskodni. (A népszámlálás által számbavett munkanélkülieknek — becslés szerint — legalább négyötöde nem részesült munkanélküli segélyben.)

A munkanélkülit magukba foglaló háztartásokban az aktív keresős háztartások aránya 61,7%, 6,2 százalékponttal alacsonyabb, mint az összes háztartáson belül. Az egy aktív keresővel rendelkező háztartások részesedése a munkanélkülit magukba foglaló háztartások között 37,0%, mintegy 7 százalékponttal magasabb, mint az összes háztartásban számított hányad. Ellentétes előjelű az eltérés a két aktív keresős háztartásoknál. Ezek az aránymódosulások érthetőek, hiszen a munkanélkülieknek csak közel 14%-a első ízben elhelyezkedni kívánó, a többiek, mintegy 94 000 fő aktív keresőből vált állást keresővé.

A következő táblázat érzékletesen mutatja be azokat az eltéréseket, amelyek a keresők szerinti összetételben az összes és a munkanélkülit tartalmazó háztartások között mutatkoznak. Ezért itt csak az utóbbiak struktúrájában megnyilvánuló, leginkább érdeklődésre számotartó jelenségekre hívjuk fel a figyelmet. Kiténik az adatokból, hogy az egy szülőből és gyermek(ek)ből álló egy családos háztartásokban az aktív keresővel rendelkező alig több, mint fele (51,2%-a) az összes ilyen háztartásnak, s ez mélyen alatta marad a család-háztartáshoz tartozó bármely háztartástípus azonos mutató értékének. Szintén érdemes megemlíteni, az egy szülő gyermekes családok körében egy másik jelenséget, nevezetesen, hogy az aktív kereső nélkül, de inaktív keresővel rendelkező munkanélkülit is tartalmazó háztartások aránya — minden más család-háztartásba tartozó háztartástípus hasonló arányszámát magasan meghaladva — 27,6%. Ez azt mutatja, hogy esetükben a munkanélküliség miatt kieső jövedelem egy része valamilyen formában pótolható, ellentétben a 21,2%-ot kitevő, csak a munkanélküliek által alkotott háztartásokkal. Ez utóbbi arány akkor érdekes igazán, ha összevetjük a szintén munkanélkülit tartalmazó háztartások közül vett összes család-háztartás 9,9%-os vagy a házaspáros családot magukban foglaló egycsaládos háztartások 7,4%-os, tehát nagyságrenddel alacsonyabb részesedésével.

18. A háztartások háztartás-összetétel, valamint az aktív keresők száma szerint és aszerint, hogy él-e bennük munkanélküli személy (1990. január 1.) (százalék)

Háztartás-összetétel	1	2	3 vagy több	Nincs aktív kereső	
	aktív keresővel			csak munkanélküli van	munkanélküli és inaktív kereső van ¹⁴

Összes háztartás

Egy családból álló háztartás					
Házaspáros családok ¹⁵	23,4	43,3	11,1	0,6	21,7
Egy szülő gyermekes családok	62,0	19,5	3,7	2,1	12,7
Együtt	29,3	39,7	9,9	0,8	20,3
Két vagy több családból álló háztartás	19,7	34,6	42,4	0,7	2,5
Család-háztartás együtt	29,0	39,5	11,0	0,8	19,7
Egyszemélyes háztartás	30,5	—	—	1,3	68,2
Egyéb összetételű háztartás	45,1	10,5	0,9	2,5	40,9
Nem család-háztartás együtt	32,5	1,4	0,1	1,5	64,5
Háztartás összesen	29,9	29,7	8,3	1,0	31,1

Munkanélkülit tartalmazó háztartások

Egy családból álló háztartás					
Házaspáros családok ¹⁵	46,0	22,9	7,4	7,4	16,2
Egy szülő gyermekes családok	37,2	11,8	2,2	21,2	27,6
Együtt	44,0	20,4	6,3	10,6	18,8
Két vagy több családból álló háztartás	28,5	29,3	30,1	1,6	10,6
Család-háztartás együtt	42,9	21,0	8,0	9,9	18,2
Egyszemélyes háztartás	—	—	—	100,0	—
Egyéb összetételű háztartás	21,3	5,3	1,1	9,6	62,7
Nem család-háztartás együtt	6,3	1,6	0,3	73,5	18,5
Háztartás összesen	37,0	17,9	6,8	20,0	18,3

¹⁴A csak eltartottakból álló háztartásokkal együtt.

¹⁵Élettársi kapcsolatokkal együtt.

Az aktív kereső nélküli, de munkanélkülivel rendelkező 24 ezer család-háztartás egyharmada (33,8%) nincs eltartott személy. A csak munkanélkülivel rendelkező háztartásoknál ez az arány alig 13,1%, míg azok között a háztartások között, ahol a munkanélkülin kívül inaktív kereső (nyugdíjas vagy gyesen, gyeden lévő) is van, viszonylag magasabb (45%).

A háztartások gazdasági aktivitás szerinti összetételének áttekintését újabb szempontokkal egészíthetjük ki, ha az elemzést a családok vonatkozásában is elvégezzük.

A munkanélkülit magukban foglaló családok 44,7%-ában él csupán egy aktív kereső, de az aktív keresős családok együttes hányada alig haladja meg a kétharmadot (68,7%). Ezek az arányok valamivel kedvezőbbek a házaspáros családok körében, ahol a családok háromnegyedében található egy vagy több aktív kereső, kedvezőtlenebbek viszont az "apa-gyermekkel", illetve az "anya gyermekkel" típusú családok esetében, amelyeknek még felében sem szerepelt gazdaságilag aktív személy.

Figyelemre méltó, hogy a munkanélkülit magukban foglaló családok 13,9%-ában nincs sem aktív, sem inaktív (nyugdíjas, gyermekgondozási segélyben vagy díjban részesülő) családtag, azaz a családok eltartásáról egyedül a munkanélkülinek kell gondoskodnia. Míg

a házaspárok körében e mutató értéke a 10%-ot sem éri el, addig az "apa gyermekkel" típusú családok között hányaduk közel kétötöd (38,2%), az "anya-gyermekkel" típusúaknál pedig éppen egynegyed. Ez azzal magyarázható, hogy míg a házaspároknál igen ritka, hogy mindkét fél munkanélküli legyen, addig az utóbbiaknál a szülő munkanélkülivé válása esetén gyakran nem marad a családban aktív kereső, hiszen a gyermekek túlnyomó többsége eltartott.

19. A családok családösszetétel, gazdasági aktivitási összetétel szerint és aszerint, hogy a családban él-e munkanélküli személy (1990. január 1.) (százalék)

Családösszetétel	1	2	3 vagy több	Nincs aktív kereső	
	aktív keresővel			csak munkanélküli van	munkanélküli és inaktív kereső van ¹⁶
Összes család					
Házaspár ¹⁷	23,5	43,2	9,7	0,6	23,0
Egy szülő gyermekkel	64,2	16,6	2,5	2,1	14,6
Ebből: apa gyermekkel	74,4	15,4	1,8	2,7	5,7
anya gyermekkel	61,4	16,9	2,7	2,0	17,0
Összesen	29,7	39,1	8,6	0,9	21,7
Munkanélkülit tartalmazó családok					
Házaspár ¹⁷	47,5	21,6	5,8	9,7	15,4
Egy szülő gyermekkel	35,1	10,6	1,6	28,3	24,5
Ebből: apa gyermekkel	33,7	7,9	1,1	38,2	19,1
anya gyermekkel	35,5	11,5	1,8	25,1	26,2
Összesen	44,7	19,1	4,9	13,9	17,5

¹⁶A csak eltartottakból álló háztartásokkal együtt.

¹⁷Élettársi kapcsolatokkal együtt.

A fentebbiek alapján különös nyomatékkal kell hangsúlyozni azt a tényt, hogy már 1990 januárjában is meglehetősen nagy számban írtak össze olyan háztartásokat, illetve családokat, amelyek megélhetéséről a munkanélküli személynek egyedül kellett gondoskodnia. Ez gyakorlatilag 20 ezer háztartásra, a munkanélküli háztartások egyötödére vonatkozott. A helyzetet súlyosbítja, hogy e körbe nagyrészt egy szülő gyermekes családok tartoztak, ahol a munkanélküli szülőre még kiskorú gyermek(ek) eltartásának a terhe is hárult. A munkanélküli taggal rendelkező családok nem elhanyagolható részének nincs tehát keresetből származó jövedelme, hanem csak csak munkanélküli-segélyből és/vagy egyéb juttatások képezhették a megélhetés alapját.

Ezekre a munkanélküli rétegekre a szociálpolitikának különös gondot kell fordítania, hiszen ezen rétegek megélhetési zavarai nagyrészt jóval súlyosabbak a többiekénél.

4. A munkanélkülit magában foglaló háztartások lakáshelyzete

A munkanélküli család-háztartások lakáshelyzete is egyértelműen kedvezőtlenebb a többinél. A munkanélküli család-háztartásokban nemcsak az 1 főre eső terület kisebb — rendszerint 3—5 m²-rel —, hanem az 1 lakásra eső négyzetméterben kifejezett terület is. Azaz nem csupán többen lakják a lakást, hanem kisebb lakásokban is laknak.

A háztartások lakáshelyzetének egyik legfontosabb mutatója az általuk lakott lakás szobaszáma. Összességében a háztartások 14,7%-a élt 1990 januárjában 1 szobás lakásban, további 44,2%-uk 2 szobásban, míg a 4 vagy több szobás lakást lakók hányada 10,5% volt. Ha a munkanélküli háztartásokat tekintjük, körükben az 1 szobás lakásban lakók hányada 21,0%-ot tett ki, azaz arányuk közel másfélszerese volt az összes háztartásban mért részesedésnek. A nagyobb lakásokban lakó háztartások esetében a viszonyszámok a munkanélkülieket magukban foglaló háztartásoknál alacsonyabbak, illetve a 4 vagy több szobás lakóknál közel azonosak. Érdekes itt emlékeztetni arra, hogy — mint korábban láttuk — a munkanélküli háztartások átlagléttszáma magasabb. Az azonos szobaszám mellett tehát 1 szobára több lakó jut. Erről az oldalról is igazolható tehát, hogy a munkanélküliek zsúfoltabban élnek.

Mint az eddigiekben mindig most is az mutatható ki, hogy a legrosszabb helyzetben — háztartástípus szerint vizsgálva a témát — az egyszülő gyermekes típusú egycsaládos háztartások vannak, körükben az 1 szobás lakásban lakó háztartások hányada 22,9%, mintegy 10 százalékponttal magasabb, az összes háztartásból számítottnál. Hasonlóan alacsony a szobaszáma azoknak a lakásoknak, amelyekben két vagy több családból álló háztartás él. Itt 1 vagy 2 szobás lakásban az összes háztartásnak együttesen 34,6%-a, a munkanélküliek háztartásainak pedig 56,1%-a található.

*20. A háztartások háztartás-összetétel és a lakás szobaszáma¹⁸,
valamint aszerint, hogy él-e a háztartásban munkanélküli személy
(1990. január 1.)*

Háztartás-összetétel	1	2	3	4 vagy több	Összesen (szám)
	szobás lakásban lakó háztartások (százalék)				

Összes háztartás

Egy családból álló háztartás					
Házaspáros családok ¹⁹	9,3	43,1	35,2	12,5	2 301 900
Egy szülő gyermekes családok	12,7	46,8	31,3	9,2	411 000
Együtt	9,8	43,6	34,6	12,0	2 712 900
Két vagy több családból álló háztartás	3,8	30,8	41,9	23,4	102 800
Család-háztartás együtt	9,6	43,2	34,9	12,4	2 815 700
Egyszemélyes háztartás	31,1	47,0	17,3	4,6	842 150
Egyéb összetételű háztartás	19,4	48,0	24,6	8,0	134 450
Nem család-háztartás együtt	29,5	47,2	18,3	5,1	976 600
Háztartás összesen	14,7	44,2	30,6	10,5	379 300

Munkanélkülit tartalmazó háztartások

Egy családból álló háztartás					
Házaspáros családok ¹⁹	16,4	39,7	31,4	12,5	60 250
Egy szülő gyermekes családok	22,9	45,0	26,4	5,7	17 450
Együtt	17,9	40,9	30,2	11,0	77 700
Két vagy több családból álló háztartás	13,0	43,1	35,0	8,9	6 150
Család-háztartás együtt	17,5	41,0	30,6	10,9	83 850
Egyszemélyes háztartás	42,5	35,3	17,6	4,5	11 050
Egyéb összetételű háztartás	31,9	44,7	11,7	11,7	4 700
Nem család-háztartás együtt	39,4	38,1	15,9	6,7	15 750
Háztartás összesen	21,0	40,6	28,3	10,2	99 600

¹⁸Az egyéb lakóegységben lakó háztartások nélkül.

¹⁹Élettársi kapcsolatokkal együtt.

A lakásellátottság szintjének további fontos mutatója a *komfort fokozat alapján történő összehasonlítás*. A komfortosság olyan komplex értékmérő, amely figyelembe veszi a lakás helyiségeit (nagy- vagy félszoba, fürdőszoba), a vízöblítéses WC-vel, illetve a csatornával való ellátottságot, illetve a fűtésének módját.

1990 elején a háztartások 39,7%-a összkomfortos, további 30,0%-uk komfortos lakásban élt; e mutatók értéke a munkanélküliek háztartásainak körében 31,3, illetve 25,6% volt, míg a félkomfortos lakásban élőkénél az arányok teljes mértékben megegyeztek. Az igazán jelentős eltérés a komfort nélküli lakásban lakó háztartásoknál mutatható ki: az összes háztartásban mért 18,3%-os aránnyal szemben a munkanélküliek háztartásainál 29,6%-os arány állt. Ha emellett figyelembe vesszük a szükség- és egyéb lakásban élőket is, látható, hogy a munkanélkülieket magukban foglaló, háztartások 34,5%-a, tehát több, mint egyharmada minden komfortot nélkülöző, zömében szoba-konyhás lakásban élt.

VI. A MUNKANÉLKÜLISÉG ALAKULÁSA ÉS A MUNKANÉLKÜLIEK FŐBB DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐINEK VÁLTOZÁSA 1990—91-BEN

Az 1990. évi népszámlálás lényegében azt a kiinduló helyzetet rögzítette, amikor a magyar gazdaság átalakulásának folyamata már megkezdődött, de a régi struktúrák, gazdasági- és tulajdonviszonyok érdemi átrendeződése még nem következett be, illetve csak viszonylag szűk körben realizálódott. A munkanélküliség mértéke ennek megfelelően — a korábban észlelt fokozatos növekedés ellenére — akkor még nem érte el a fejlett piacgazdaságok többségére általában jellemző arányt.

A regisztrált munkanélküliek számának jelentős növekedése már 1990-ben megfigyelhető volt, majd 1991-ben felgyorsult, miközben a másik oldalon a bejelentett üres munkahelyek száma drasztikusan csökkent. Mindez jelezte a keresleti és kínálati viszonyok gyökeres átalakulását. 1991 januárjában már több, mint négyszer, júliusban kilencszer, októberben pedig tizenhárom és félszer annyi munkanélküli személy szerepelt a nyilvántartásban, mint 1990 év elején. Figyelmet érdemel, hogy 1987—88-ban 1 munkanélküli átlagosan 4—5 üres álláshely között válogathatott, és a bejelentett üres munkahelyek száma még 1990 első hónapjaiban is meghaladta a nyilvántartott munkanélküliek állományát. Ezzel szemben 1991 januárjában nyolc, az év közepén tizenkét, a legutóbbi információk szerint pedig húsz regisztrált munkanélkülire jutott 1 bejelentett üres munkahely.

A közvetítő szervek már 1991 januárjában több, mint 100 ezer munkanélkülit szerepeltettek a nyilvántartásukban, ami lényegileg megegyezett a népszámlálás által egy évvel korábban összeírt létszámmal. Emögött feltehetően részben olyan tendencia húzódott meg, mely az 1989—90 fordulóján még döntően a "rejtett" munkanélküliség helyett egyre nagyobb részben "nyílt" munkanélküliséget eredményezett. Az összeírásból származó információk és a közvetítő hálózaton nyilvántartott állás nélküli munkát keresők adatainak egybevetése kapcsán említettek szerint ugyanis az akkor még viszonylag bő munkalehetőséget kínáló területeken — különösen a fővárosban — a munkanélkül maradóknak még csak kis hányada regisztráltatta magát. A következő hónapokban, de különösen az 1990. év második felében a felkínált állások körének és választékának beszűkülése folytán az addig nem szervezett formában elhelyezkedni kívánók egyre szélesebb rétege kényszerült arra, hogy a közvetítő szervek igénybevétele útján is megkíséreljen álláshoz jutni. Az állást keresők közül a segélyre jogosultakat jelentkezésre és az irodákkal való együttműködésre készítette, hogy a fennálló rendelkezések ezt a segély folyósításának előfeltételeként határozták meg.

1991 tavaszától — az új foglalkoztatási törvény hatályba lépése nyomán — lényeges mértékben bővült a segélyre (járadékra) jogosultak köre, ami a fentebbiek értelmében hozzájárult a regisztrált munkanélküliek számának növekedéséhez. E létszám 1991 elejéhez képest fél év alatt megkétszereződött, háromnegyed év alatt megháromszorozódott (júliusban a 200 ezres, októberben a 300 ezres határt is meghaladta). A munkaközvetítő szervezetek nyilvántartásában szereplő állást keresők állománya 1991. I—III. negyedévben havonta átlagosan 24 ezer fővel emelkedett. Önmagában kedvező jelenségként lenne értékelhető emellett, hogy a bejelentett üres álláshelyek számának csökkenő tendenciája 1991. II—III. negyedévében már nem folytatódott. A stabilizálódás azonban olyan alacsony szinten (14—16 ezer betölthető munkahely) következett be, mely az állást keresők növekvő tömegéhez képest elenyésző, sőt relatív értelemben romló esélyt jelent.

21. A regisztrált munkanélküliek és bejelentett betöltetlen álláshelyek száma havonta²⁰
(1990. I.—1991. X. hó)

Időpont (hónap)	Regisztrált munkanélküliek		Bejelentett betöltetlen álláshelyek		100 munkanélküli-re jutó bejelentett betöltetlen álláshely
	szám	% index: 1990. I. hó = 100,0	szám	% index: 1990. I. hó = 100,0	
1990. I.	23 426	—	37 711	—	161
II.	30 055	128,3	38 335	101,7	128
III.	33 682	143,8	34 048	90,3	101
IV.	33 353	142,4	35 191	93,3	106
V.	38 155	162,9	37 938	100,6	99
VI.	43 506	185,7	37 859	100,4	87
VII.	50 292	214,7	36 222	96,1	72
VIII.	51 670	220,6	33 732	89,4	70
IX.	57 931	247,3	26 969	71,5	47
X.	60 997	260,4	22 763	60,4	37
XI.	69 982	298,7	17 150	45,5	25
XII.	79 521	339,5	16 815	44,6	21
1991. I.	100 526	429,1	12 949	34,3	13
II.	128 386	548,0	14 721	39,0	11
III.	144 840	618,3	13 583	36,0	9
IV.	167 407	714,6	16 478	43,7	10
V.	165 022	704,4	14 919	39,6	9
VI.	185 554	792,1	14 860	39,4	8
VII.	216 568	924,5	15 186	40,3	7
VIII.	251 084	1071,8	14 124	37,5	6
IX.	292 756	1249,7	15 351	40,7	5
X.	317 692	1356,2	15 389	40,8	5

²⁰Jelen tábla és a következő táblázatok adatai az OMK 1990—91-ben megjelent tájékoztató kiadványaiból, valamint nyilvántartásaiból készült feldolgozásokon, illetve számításokon alapulnak.

Vitathatalan, hogy a regisztrált munkanélküliek számának ismertett növekedése mindinkább valós folyamatokat takar. A korábbi rejtett munkanélküliség zömének manifesztálódása ugyanis még az elmúlt évben, vagy ez év első hónapjaiban végbement. Az említettek természetesen nem jelenthetik a "rejtett" munkanélküliség teljes megszűnését, vagy olyan mérvű visszaszorulását, hogy annak létezése a továbbiakban elhanyagolható lenne. A fejlett közvetítő hálózatot működtető piactársulást folytató országokban sem foghatják át a közvetítő szervek a munkanélküliek teljes körét. Nálunk is számolni kell azzal, hogy a munkanélküliség "rejtett" formája bizonyos körben fennmarad, sőt "újratermelődik". Ezt alátámasztják az 1991. II. negyedévében végrehajtott kísérleti munkaerő felmérés eredményei is²¹. E közel 30 000 háztartásra kiterjedő mintán alapuló felvétel felszorozott adatai szerint a munkanélküliek száma 195 ezer fő volt, míg a regisztráció — a II. negyedév átlagát tekintve — 173 ezer főt mutatott ki. A két alapforrás természetesen csak fenntartással, a hibalehetőséget előidéző tényezők ismeretében hasonlítható össze. A különbség mégis valószínűsíti, a latens munkanélküliség létezését, bár annak mértéke jóval kisebb a másfél-két évvel korábbinál.

Az 1991. év végi állapot szerinti teljes munkanélküliség becslésénél — a regisztrált munkanélküliek számának további növekedésére vonatkozó előzetes információk mellett —

²¹Az 1991. évi kísérleti Munkaerő-felmérés értékelése (kézirat).

ezt a tényt is indokolt mérlegelni. Mindent egybevetve a munkanélküliek teljes száma Magyarországon jelenleg elérheti a 400 ezres nagyságrendet, vagyis közel négyszeres lehet az 1990. évi népszámlálás során kimutatott létszámnak.

A fentebb említett kísérleti Munkaerő-felmérés alapján további 100 ezres nagyságrendben még "alulfoglalkoztatott" munkavállalókkal is számolnunk kell, akik ilyen szempontból mindenképpen figyelmet érdemlő ("részben érintett", vagy "veszélyeztetett") réteget alkotnak.

1991. év végére kialakult munkanélküliség — a munkanélküliekkel egy háztartásban élőket is számításba véve — közvetlenül, vagy közvetett módon 1,3—1,4 millió ember életét befolyásolhatja. A munka nélkül maradók körén belül legalább 70—80 ezerre becsülhető a különösen súlyos helyzetben lévők száma, akik egyedül kénytelenek magukról és esetleg kiskorú gyermekükről is gondoskodni. Valószínűsíthető végül, hogy 1990 eleje óta jelentősen növekedett azon háztartások köre, amelyekben két fő, vagy esetleg annál több személy kényszerül állást keresni. A gondokat ugyanakkor részben enyhítették az 1991 márciusában elfogadott Foglalkoztatási Törvény segélyezés kiterjesztéséről intézkedő rendelkezései.

A munkanélküliek létszámának változása mellett összetételük — bizonyos jellemzőket tekintve — szintén módosult. A nők aránya pl. emelkedett, és az 1990. év eleji 32%-kal szemben 1991 közepén megközelítette a 40%-ot. A korstruktúra — az előzetes feltételezésekkel ellentétben — némileg az idősebb korcsoportok felé tolódott el: a 35 éven felüliek aránya néhány százalékponttal növekedett, de a többséget továbbra is a 35 éven aluli korcsoportokba tartozók alkotják.

Iskolázottság tekintetében két év alatt jellegzetes átrétegződési folyamat ment végbe, amennyiben a legalacsonyabban iskolázott réteg (általános iskola hét osztályát, vagy annál kevesebbet végzettek) erősen visszaesett, ellenben a szakmunkás képzettséggel rendelkezők hányada lényeges mértékben növekedett. Ugyanakkor a középiskolát végzettek és a diplomások szerepe érdemlegesen nem változott.

22. A regisztrált munkanélküliek iskolai végzettség szerint (százalék)

Iskolai végzettség	1989. június	1990. június	1991. június
8 általános iskolai osztálynál kevesebb	18,9	14,0	12,4
8 általános iskolai osztály	40,8	32,9	37,1
Szaktanulmányi iskola	19,0	23,9	28,0
Szaktanulmányi iskola	1,8	1,5	1,3
Középiskola	16,5	22,0	17,5
Felsőfokú	3,0	5,7	3,7
Összesen	100,0	100,0	100,0

Az iskolázottsággal, szakképzettséggel nyilvánvalóan szoros kapcsolat van a keresett foglalkozás jellege. Az erre vonatkozó információk 1990 elejétől folyamatosan nyomon követhetők.

23. A munkanélküliek száma és megoszlása a keresett foglalkozás állománycsoportja szerint, havonta²²
(1990. I.—1991. X. hó)

Időpont (hónap)	A munkanélküliek száma, fős	Megoszlás, %					Összesen
		Szak-	Betanított	Segéd	Fizikai	Szellemi	
		munkás			foglalkozásúak összesen		
1990. I.	23 426	26,2	17,6	35,5	79,3	20,7	100,0
II.	30 055	27,1	18,7	33,6	79,4	20,6	100,0
III.	33 682	27,4	17,8	33,8	79,0	21,0	100,0
IV.	33 353	27,2	18,8	32,3	78,3	21,7	100,0
V.	38 155	26,0	19,2	33,3	78,5	21,5	100,0
VI.	43 506	25,9	19,6	32,5	78,0	22,0	100,0
VII.	50 292	25,7	19,5	31,2	76,4	23,6	100,0
VIII.	51 670	24,5	20,2	31,5	76,2	23,8	100,0
IX.	57 931	24,7	20,2	31,5	76,4	23,6	100,0
X.	61 010	25,3	20,5	31,5	77,3	22,7	100,0
XI.	69 982	26,1	21,1	31,6	78,8	21,2	100,0
XII.	79 521	27,3	21,7	30,9	79,9	20,1	100,0
1991. I.	100 526	27,8	23,2	30,4	81,4	18,6	100,0
II.	128 386	28,5	23,7	30,6	82,8	17,2	100,0
III.	144 840	28,6	24,4	30,3	83,3	16,7	100,0
IV.	167 407	28,4	24,3	30,5	83,2	16,8	100,0
V.	165 022	28,0	23,6	30,6	82,2	17,8	100,0
VI.	185 554	28,2	23,7	29,9	81,8	18,2	100,0
VII.	216 568	30,3	22,7	27,8	80,8	19,2	100,0
VIII.	251 084	30,7	22,1	27,3	80,1	19,9	100,0
IX.	292 756	30,8	22,3	27,1	80,2	19,8	100,0
X.	317 692	30,9	22,7	27,0	80,6	19,4	100,0

²²Részben becslést alapján.

Itt két időszak különíthető el meglehetősen élesen: az első szakaszban, mely lényegileg 1990 végéig tartott, főként a betanított munkások aránya növekedett (4 százalékponttal) a második szakaszban 1991 elejétől viszont a szakmunkásoké emelkedett (3 százalékponttal). A segédmunkások részesedése 1990 januárjától kezdve folyamatosan csökkent ugyan, de e réteg 1991 szeptemberében még mindig kifejezetten "felül-reprezentált". A szellemi réteg szerepe — átmeneti növekedés után — visszaesett, és 1991 szeptemberében az 1990. év eleji szintet sem éri el (a munkanélkülieknek alig egyötödét alkotja).

Területi szempontból az 1990 januárjában kimutatott szóródás némileg mérséklődött, ami jelzi, hogy a munkanélküliség kérdése a korábban kevésbé érintett területeken is érződött.

24. A regisztrált munkanélküliek számának alakulása területi (megyei, fővárosi) bontásban

Terület	1990.		1991.		Index: 1991. VII. hó 1990. I. hó = 100,0%
	I. hó	VII. hó	I. hó	VII. hó	
	szám				
Budapest	415	1 578	3 803	12 538	3 021,2
Baranya	960	2 533	5 388	9 341	973,0
Bács-Kiskun	1 503	2 297	4 786	13 888	924,0
Békés	407	2 057	5 452	13 958	3 429,5
Borsod-Abaúj-Zemplén	3 814	9 346	14 011	25 272	662,6
Csongrád	1 018	2 143	4 089	9 235	907,2
Fejér	874	1 524	4 005	7 303	835,6
Győr-Moson-Sopron	533	1 306	2 732	5 767	1 082,0
Hajdú-Bihar	1 335	2 187	4 645	11 488	860,5
Heves	1 258	2 750	4 879	8 918	708,9
Jász-Nagykun-Szolnok	1 615	3 243	5 904	13 756	851,8
Komárom-Esztergom	382	1 227	2 032	5 656	1 480,6
Nógrád	984	2 519	4 924	9 471	962,5
Pest	97	1 793	5 119	13 384	13 797,9
Somogy	1 140	1 800	3 985	7 360	645,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg	4 008	6 891	13 530	23 915	596,7
Tolna	1 096	1 723	3 693	7 662	699,1
Vas	371	673	955	4 086	1 101,3
Veszprém	1 068	1 495	4 265	8 063	755,0
Zala	548	1 207	2 329	5 507	1 004,9
Összesen	23 426	50 292	100 526	216 568	924,5

25. A regisztrált munkanélküliek arányának alakulása területi (megyei, fővárosi) bontásban (százalék)

Terület	1990.		1991.	
	I. hó	VII. hó	I. hó	VII. hó
Budapest	1,8	3,1	3,8	5,8
Baranya	4,1	5,0	5,4	4,3
Bács-Kiskun	6,4	4,6	4,8	6,4
Békés	1,7	4,1	5,4	6,4
Borsod-Abaúj-Zemplén	16,3	18,6	13,9	11,7
Csongrád	4,3	4,3	4,1	4,3
Fejér	3,7	3,0	4,0	3,4
Győr-Moson-Sopron	2,3	2,6	2,7	2,7
Hajdú-Bihar	5,7	4,4	4,6	5,3
Heves	5,4	5,5	4,8	4,1
Jász-Nagykun-Szolnok	6,9	6,4	5,9	6,4
Komárom-Esztergom	1,6	2,4	2,0	2,6
Nógrád	4,2	5,0	4,9	4,4
Pest	0,4	3,6	5,1	6,2
Somogy	4,9	3,6	4,0	3,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg	17,1	13,7	13,5	11,0
Tolna	4,7	3,4	3,7	3,5
Vas	1,6	1,3	0,9	1,9
Veszprém	4,6	3,0	4,2	3,7
Zala	2,3	2,4	2,3	2,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A válság-övezetek határát a kiemelkedően magas, a 10%-os szintet huzamosabb idő óta meghaladó munkanélküliségi ráták is érzékeltetik. Meg kell azonban jegyezni, hogy még a megyei szintű adatok sem mindig alkalmasak egyes mikro-körzetek különösen súlyos helyzetének a feltárására. Baranya, Fejér és Heves megye adatai pl. nem mutatják a néhány településen kialakult feszültségeket.

VII. A MUNKANÉLKÜLISÉG KEZELÉSÉNEK MÓDOZATAI

A munkanélküliség kezelésére szolgáló eszközrendszer kiépítése — a valódi indokok nyilvánosságra hozatala nélkül olyan időszakban kezdődött el, amikor hivatalosan a "teljes foglalkoztatottság" elvét még érvényesnek tekintették. Ezek az eszközök szelektíven különböző korú, nemű és társadalmi állású rétegekre gyakoroltak hatást.

A rendszer első elemét a még 1983-ban bevezetett és eleinte igen kevésbé igénybevett *átképzési támogatás* jelentette, mely a továbbiakban a változó viszonyokhoz igazodva fokozatosan bővült. Eleinte az állami költségvetés, 1987-től a Foglalkozási Alap finanszírozta mind az átképzési támogatást, mind az átképző tanfolyamok költségeit. E támogatási formát 1987-ben már 13 ezren, 1988-ban 15 ezren vették igénybe.

Az újabban is érvényben levő rendszer — módosított formájában — lehetőséget nyújt mind a munkaviszonyban állók, mind a munkanélküliek átképzésének támogatására. Ezért az átképzési támogatásnak két formája létezik:

- keresetkiegészítés, melyet a munkaviszonyban álló átképzésben részesülő dolgozó kaphat,
- keresetpótló támogatás, melyet a megfelelő képzettség nélküli munkanélküliek kapnak az átképzés időtartamára.

Az átképzésben közel 23 ezer fő vett részt az 1990. év folyamán, akiknek többségét a létszám leépítésre kerülők, valamint a szakképzettség nélküli munkanélküliek és az ugyancsak szakképzettség nélküli pályakezdők tették ki. Itt tehát két, a munkanélküliség által különösen fenyegetett réteg — a szakképzettséggel nem rendelkező és a pályakezdő fiatalok — helyzetének a javítása jelentette az egyik fő célkitűzést.

A *munkahelyteremtő beruházásokat* — szintén a Foglalkoztatáspolitikai Alapból finanszírozott eszközként — 1988-tól 1990 közepéig alkalmazták. E tekintetben azon területek képviseltek nagy részarányt, amelyeknek foglalkoztatási gondjai közismerten a legsúlyosabbak. Ezek közül is kiemelkedik Borsod-Abaúj-Zemplén megye, mely 300 millió forint keretet kapott, ebből azonban 100 millió forintot központi döntéssel átcsoportosítottak Ózd és térsége részére — a kohászat működőképességének romlása miatt — felszabaduló munkerő korengedményes nyugdíjazására és állami végkielégítésére. Hasonló volt a helyzet Baranya megyében, ahol az 500 millió Ft-os keretből 300 millió Ft-ot a bányászok végkielégítésére kellett fordítani.

1990. évben 213 pályázatot fogadtak el, ebből 153 megvalósult, 45 befejezése áthúzódott az 1991. évre, 8 pályázat esetében visszavonták a szerződést, 7 pályázóval az elszámolás folyamatban van. Az elfogadott pályázatok 3306 munkahely létesítését tervezték.

Az előző évekről áthúzódó beruházásokkal együtt 1990. évben ténylegesen 3838 munkahelyet hoztak létre, 3671 fő lépett munkába.

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők elhelyezkedési gondjainak enyhítésére 1989 közepétől 1990 végéig működött a *gyakornoki foglalkoztatás rendszere*. Ennek keretében az a gazdálkodó szervezet, amely az általa kiírt pályázat alapján olyan felsőfokú végzettségű szakembert foglalkoztatott, aki diplomáját egy évnél nem régebben szerezte, a gyakornok személyi alapbérét a Foglalkoztatási Alapból visszaigényelhetette. Az 1990. év elején 39 munkáltató 41 fő felsőfokú végzettségű fiatal szakembert foglalkoztatott, majd a III. negyedévtől az 1990-ben végzetek munkába állását mind többen segítették. Az év végére ma 206 gazdálkodó szervezetnél 263 gyakornok volt munkaviszonyban.

A munkanélküliek átmeneti foglalkoztatását már 1987-től kezdve segítette a *közhasznú munkák szervezése és támogatásai*. Itt a hiányos képzettségű, hátrányos helyzetű, tehát általában a nehezen elhelyezkedő állampolgárok meghatározott ideig (2 hónap) tartó alacsony presztízsű munkán való elhelyezése volt a cél.

A munkanélküliek számának és ezen belül a szakképzettek (szakmunkások, közép- és felsőfokú végzettségűek) arányának növekedése 1990. év elejétől indokoltá tette a közhasznú foglalkoztatás újraszabályozását. Ennek kapcsán megszűnt a foglalkoztatás időtartamára vonatkozó korlátozás és bővült azoknak a tevékenységeknek a köre (az ún. non-profit tevékenységekkel), amelyekben a közhasznú munkán foglalkoztatottakkal kapcsolatos költségek 70%-át a Foglalkoztatási Alap megtéríti a munkáltató részére.

A közhasznú munka önkéntés, de ennek keretében csak a munkaerő-közvetítő irodák által javasolt személy foglalkoztatható.

A közhasznú munkát végzők negyedévekénti átlagos állományi létszáma 1990-ben a következőképpen alakult:

I. negyedév	3247 fő
II. negyedév	3852 fő
III. negyedév	4316 fő
IV. negyedév	4776 fő

A munkanélküliek korösszetételét lényeges mértékben befolyásolta, hogy a nyugdíjkorhatárhoz közel állók részére átszervezés miatti felmondás esetén — az erre vonatkozó szabályok értelmében — *kedvezményes nyugdíjat* biztosítottak. A munkaerőpiacon általában kedvezőtlen pozícióba élő idősebb korcsoportokba tartozók ugyanis ezáltal nagyrészt elkerülhették a számukra gyakran megoldhatatlan problémát jelentő álláskeresést. A foglalkoztatáspolitikai célú kord kedvezményes nyugdíjazásra már az 1988. év folyamán 2600 esetben került sor.

Az 1990. évben a korengedményes nyugdíjazás az 5/1990. (I.18.) MT rendelet alapján történt. A korábbi általános feltételek érvényben maradtak, tehát korengedményes nyugdíjban részesülhetett a munkavállaló legfeljebb öt évvel az öregségi nyugdíjkorhatár előtt, ha az előírt egyéb feltételeknek megfelelt.

A korengedményes nyugdíjazásnak három módját lehetett alkalmazni:

1. A munkáltató és a munkavállaló megállapodása — az érdekképviseleti szerv egyetértésével — a korengedményes nyugdíjazásról. Ebben az esetben a munkáltató a költségei (a közigazgatási-szerv a megtakarításai) terhére utalta át a Nyugdíjfolyósító Igazgatóságnak a nyugdíj összegét.
2. Ha a veszteséges vállalat előző évi átlagos statisztikai állományi létszáma legalább 25%-ának vagy legalább 500 főnek szüntette meg a munkaviszonyát és ezek között olyan dolgozók is voltak, akiknek további ellátása korengedményes nyugdíjazással biztosítható volt, a vállalat a munkaügyi feladatokat ellátó megyei szakigazgatási szervén keresztül az ÁBMH-től, majd a Munkaügyi Minisztériumtól kérhette a nyugdíj 50%-ának átvállalását a Foglalkoztatási Alap terhére.
3. Ha a munkáltató jogutód nélkül szűnt meg, kérhette a teljes költség átvállalását a Foglalkoztatási Alap terhére.

1990. év végéig összesen több mint 8300 fő részesült korengedményes nyugdíjban. Az igénybevevők 64,6%-ának teljes nyugdíjköltségét korábbi munkáltatója vállalta. Közel 2200 fő esetében 50—50%-ban oszlott meg a költségteher a volt munkáltató és a Foglalkoztatási Alap között, kerekén 800 fő korengedményes nyugdíját teljes egészében a Foglalkoztatási Alap fedezte.

Foglalkoztatási szempontból külön említést érdemel a *kritikus körzetek többlettámogatása*. Kritikus a körzet, ha ott "egy éven belül legalább ezer munkahely megszűnik és az érintett dolgozók 25%-a részére megfelelő munkahely nem biztosítható, illetőleg, ha ennek következtében munkanélküli-segélyre jogosultak aktív keresőkhöz viszonyított aránya eléri az 5%-ot".

A kritikus körzetté történő minősítést az 1990-ben érvényes (43/1989. /XII.22./ MT) rendelet az Országos Érdekegyeztető Tanács hatáskörébe utalta.

Ezekben a körzetekben 1990. január 1-től többlettámogatással enyhítette az állam a munkahely elvesztésével és az újrakezdéssel együttjáró munkavállalási gondokat. A többlettámogatást azok is igénybevehették, akiknek munkaviszonya 1989. augusztus 31. után szűnt meg.

Többlettámogatásként folyósíthatók a Foglalkoztatási Alap terhére:

- a) állami végkielégítés,
- b) áttelepülési kölcsön,
- c) vállalkozóvá válást segítő (az általánosan érvényesnél nagyobb) juttatások,
- d) korengedményes nyugdíjazás költségeinek (az általánosan meghatározott mértéken felüli) átvállalása,
- e) a dolgozók újbóli foglalkoztatása esetén a társadalombiztosítási járulékok.

A kritikus körzethez nyilvánításról — előzetes érdekegyeztetési tárgyalásokat követően — az OÉT határozott, a Foglalkoztatási Alapból történt többlettámogatásra a Minisztertanács az év folyamán 1300 millió Ft-ot különített el.

A határozatok alapján 1990. évben kritikus körzetek:

Egercsehi és Recsk térségében	26 település,	2 munkáltató
Bátonterenye térségében	16 település,	3 munkáltató
Ózd térségében	28 település,	4 munkáltató
Pécs térségében	96 település,	2 munkáltató

Székesfehérvár és térségében a Videoton Vállalat-csoport székesfehérvári, ajkai és tabi telephelyei (a IV. negyedévben):

A figyelembe vett munkáltatók között 3 szénbánya és 2 ércbánya, valamint a kapcsolódó Aknamélyítő Vállalat, közel 7000 munkahelyet szüntetett meg. A Videoton Vállalat-csoportnál mintegy 1300 fő többlettámogatásra jogosult munkahelyének megszüntetésével lehetett számolni.

A munkahelyüket elvesztők közül kerekén 1600 fő kapott állami végkielégítést, 2600 fő korengedménnyel ment nyugdíjba, vállalkozó lett és ehhez kapott támogatást 49 fő, hatan áttelepülési kölcsön segítségével változtattak lakó- és munkahelyet. 200 fő újbóli foglalkoztatásánál a társadalombiztosítási járulékokat a Foglalkoztatási Alap fedezte.

Az újrakezdési vállalkozói kölcsön célja az egyéni és társas vállalkozások létrehozásának támogatása útján a munkaalkalmak bővítése volt. Ez esetben az egyén — saját kockázatára — maga gondoskodott foglalkoztatásáról, sőt esetleg mások részére is létrehozott munkahelyeket. Ezáltal főként egyes kisipari és kiskereskedelmi tevékenységek, valamint a vendég-látás került előtérbe egyéni formában.

Az adható kölcsön maximális összege — a korábbi 300 eFt-ról — 1990-ben 400 eFt-ra emelkedett, társasvállalkozás esetén maximum 6 millió forintig lehetett összevonni. A visszafizetés idejét maximum 10 évben állapították meg. A kölcsön után járó kamatot és az éves bankköltséget 4 évig a MüM (ÁBMH) vállalta a Foglalkoztatási Alap terhére.

1989-től már nemcsak a munkahelyüket elvesztők (újrakezdők), hanem a pályakezdők is igénybe vehetik a kölcsönt. A pénzügyi intézet a vállalkozás hitelképessége alapján döntött a kölcsön odaítéléséről. Az 1990. évben rohamosan nőtt az igény a kölcsön iránt, már az I. félévben több mint 40 ezer fő kért jogosultságra vonatkozó igazolást, a pénzügyi intézetek ebben az időszakban kerekén 21 500 fő részére folyósítottak kölcsönt. Mivel az igények meghaladták a rendelkezésre álló pénzügyi forrásokat, a Kormány 8/1990. (VII. 17.) sz. rendeletével további intézkedésig felfüggesztette a vállalkozói kölcsön igénybevételéhez szükséges igazolások kiadását. A rendelet kiadása előtt igényelt igazolások kiadására azonban nem vonatkozott a tilalom. A jogosultságra vonatkozó meghosszabbított igény alapján a III. negyedévben mintegy 2500, a IV. negyedévben közel 400 igazolást adtak ki. A kormányintézkedés hatására lényeges csökkenés következett be, az év második felében kerekén 7900 fő részesült újrakezdési kölcsönben.

Az 1989. év elejétől kezdve a ténylegesen munkanélkülivé vált dolgozók helyzetének enyhítését szolgáló korábbi két segélyezési forma, a meghosszabbított felmondási idő és elehelyezkedési támogatás helyébe a 114/1989. sz. MT. rendelettel bevezetett *munkanélküli segélyezés rendszere* lépett. E rendelet a segély folyósítását meghatározott előzetes munkaviszonyhoz és más feltételekhez kötötte. A segélyben részesülők köre tehát a közvetítő szerveknél regisztráltakénál is szűkebb. Az 1989. évi tapasztalatok alapján 1990. január 1-től a rendszer kiegészült az átmeneti munkanélküli-járadékkal, amely lehetővé tette, hogy azok, akik a segélyezés maximum egy éves időtartama alatt nem tudtak elhelyezkedni, további maximum egy évig szerény jövedelemfenntartó támogatásban részesülhessenek. (Az átmeneti munkanélküli-járadék összege az érintettek utolsó időszakban érvényes munkanélküli segélyének 75%-a, felső határa a munkabérek legkisebb összegének kétszerese lehetett.)

A munkaerő-kereslet és -kínálat viszonyának romlása nagymértékben megnövelte a munkanélküli-segélyre és átmeneti munkanélküli-járadékra szorulókat számát. Az év folyamán — hosszabb-rövidebb ideig — összesen 85 500 fő részesült segélyben, és a segélyezés egy éves időtartamának lejártá után közel 3800 fő kapott járadékot. Az év utolsó napján 58 500 fő segélyezett és 3200 fő járadékos részesült ellátásban. A segélyezettek 18%-a, a járadékosoknak csupán 6%-a tudott ismét munkába állni. 1700 főtől megvonták a támogatást együttműködés hiánya miatt. Különböző okok miatt az érintett létszámnak összege 30,9%-a, 27 600 fő került ki a munkanélküli támogatás rendszeréből az év során.

A segélyezettek átlag 138 napig voltak állományban. A napi segély átlagos összege 196 Ft/fő, a kifizetett havi bruttó segély átlaga 5889 Ft/fő volt.

Az átmeneti munkanélküli-járadékban részesülők átlagosan napi 139 Ft/fő, tehát havi 4156 Ft/fő járadékból éltek.

1990 januárjában a regisztrált munkanélkülieknek 42,3%-a, decemberben pedig 77,6 %-a részesült segélyben vagy átmeneti munkanélküli-járadékban. A segélyezettek és átmeneti járadékban részesülők létszáma a januári 9900 főről decemberre 61 700-ra emelkedett.

Az 1991. március 1-én hatályba lépett Foglalkoztatási Törvény az ellátásra jogosultak körét lényeges mértékben kiterjesztette. Témánk szempontjából az egyik legfontosabb rendelkezése, hogy — meghatározott várakozási idő után — a Pályakezdő fiatalok támogatását is lehetővé tette. A segélyezettek száma ily módon jelentős mértékben növekedett. 1991 szeptemberében közel 214 ezer fő (a regisztrált munkanélküliek 73%-a) részesült járadékban, vagy segélyben. Érthető módon a segélyezés átlagos időtartama is meghosszabbodott: 1991 szeptemberében 163 napot tett ki, miközben a segély 1 főre jutó átlagos havi bruttó összege 7072 forintra emelkedett. A feltételek tervezett szigorításának a hatása 1992-ben jelentkezhet, és a jelenlegi képet több szempontból módosíthatja.

IRODALOMJEGYZÉK

Adatforrások

1. A Népeségtudományi Kutató Intézet által az 1990. évi népszámlálás 2%-os képviseleti munkája alapján rendelt táblaanyag.
2. Az 1990. évi népszámlálás. Részletes adatok a 2%-os képviseleti minta alapján. KSH Bp. 1991.
3. Munkanélküliek adatai. 1949. évi népszámlálás 7/a kötet. KSH Bp. 1991.
4. Munkaerőpiaci helyzetkép (havi jelentések) 1991 októberéig. Országos Munkaügyi Központ. Munkaerőpiaci információk.

Könyvek (kiadványok)

1. A foglalkoztatottság alakulása Európában a 80-as évtizedben. Adatok és tények sorozat 5. KSH 1988.
2. A háztartásbeli nők összetétele és munkavállalási szándéka. ELAR Munkaerőfelvétel 1980. januári adatgyűjtése alapján. KSH Bp. 1985.
3. A munkaerőtartalékok képezők összetétele és munkavállalási szándéka. ELAR I. Munkaerő vizsgálati felvétel alapján. KSH Bp. 1980.
4. A népgazdaság munkaerőmérlege 1986. január 1. KSH Bp. 1986.
5. A népgazdaság munkaerőmérlege 1989. január 1. KSH Bp. 1989.
6. *Bánfalvy Csaba*: A munkanélküliség. Gyorsuló idő sorozat. Magvető Kiadó, Bp. 1989.
7. *Gyekiczky Tamás* (szerk.): Munkanélküliség. Megoldások és terápiák. MTA Szociológiai Kutató Intézet. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1990.
8. *Kormos Imre—Munkácsy Ferenc*: Foglalkoztatáspolitikai válságos helyzetben. KJK Bp. 1989.
9. *Munkácsy Ferenc*: Népesedés és foglalkoztatás. A KSH NKI Kutatási Jelentései 30. Bp. 1986.
10. *Munkácsy Ferenc—Szentgáli Tamás—Szívós Péter*: A népesség gazdasági aktivitásának demográfiai tényezői. A KSH NKI Kutatási Jelentései 27. Bp. 1985.
11. *Timár János* (szerk.): Munkagazdaságtan. KJK Bp. 1981.
12. *Zboróvári Katalin*: A fejlett tőkés országok munkanélkülisége. KJK Bp. 1988.

Tanulmányok (cikkek)

1. *Bánfalvy Csaba*: A munkanélküliség kistükre. Társadalmi Szemle. 1991/6.
2. *Falusné Szikra Katalain*: A foglalkoztatáspolitikai fő irányai. Közgazdasági Szemle. 1991/3.
3. *Ferge Zsuzsa*: Teljes foglalkoztatottság — foglalkoztatáspolitikai — munkanélküliség. Valóság. 1988/6.
4. *Fóti János—Lakatos Miklós—Mészáros Árpád*: A munkanélküliség Magyarországon. Statisztikai Szemle. 1991/8—9.
5. *Gyekiczky Tamás—Széman Zsuzsa*: Nyugdíjasok munka nélkül. Esély. 1989/2.
6. *Herpin Nicolas*: La famille à l'épreuve du chômage. Economie et Statistique N° 235. septembre 1990.

7. *Késedi Ferenc*: A foglalkoztatottság és a munkanélküliség mérése. Statisztikai Szemle. 1991/7.
8. *Makó Csaba—Gyekiczky Tamás*: Rugalmas foglalkoztatás, aktív munkaerőpiac. Társadalmi Szemle. 1990/5.
9. *Szűcs Zoltán*: A munkanélküliség család-háztartás jellemzői. (Kézirat) 1991.
10. *Tresmontant Raphaël*: Chomage: les chaces d'en sortir. Economie et statistique N° 241. mars 1991.
11. *Fóti János*: Foglalkoztatás és munkaerőpiac a nyolcvanas években. Statisztikai Szemle. 1989/6.
12. *Böszörményi Ferenc—Tóth László*: Teljes és hatékony foglalkoztatás? Közgazdasági Szemle. 1983/11.
13. *Munkácsy Ferenc*: A gazdasági szerkezetátalakítás népesedési feltételei Magyarországon. Közgazdasági Szemle. 1988/9.

FÜGGELÉK

I. ORSZÁGOS EGYÉNI ADATOK

A függelékben a 2%-os képviseleti mintából származó 1990. január 1-jei adatok szerepelnek.

1. A népesség összevont gazdasági csoportok szerint (fő)

Korcsoport	Gazdaságilag aktív népesség	Nyugdíjas, járadékos és egyéb inaktív kereső	Eltartott	Ebből		Népesség összesen
				tanuló	egyéb eltartott	
Összesen						
0-13	-	-	2007900	1172200	835700	2007900
14	4150	-	193200	189400	3800	197350
15-19	290850	900	486500	450450	36050	778250
20-24	572600	2950	73100	49150	23950	648650
25-29	557850	5350	23950	3150	20800	587150
30-34	715100	12400	31050	450	30600	758550
35-39	788600	23000	30500	150	30350	842100
40-44	670600	33250	25100	50	25050	728950
45-49	582950	57350	30100	-	30100	670400
50-54	439700	118100	35950	-	35950	593750
55-59	184100	364600	41350	-	41350	590050
60-64	15300	519400	54950	-	54950	589650
65-69	5950	473350	51450	-	51450	530750
70-X	3100	768550	80150	-	80150	851800
Összesen	4830850	2379200	3165250	1865000	1300250	10375300
Ebből:						
15-59 éves férfi,						
15-54 éves nő	4784450	354850	738000	503400	234600	5877300
Férfi						
0-13	-	-	1030300	592550	437750	1030300
14	1300	-	102650	100900	1750	103950
15-19	149400	550	242650	229250	13400	392600
20-24	302600	1600	33750	27050	6700	337950
25-29	286150	2800	4600	1850	2750	293550
30-34	366050	6200	3700	350	3350	375950
35-39	398550	10850	3350	150	3200	412750
40-44	344750	17150	3150	50	3100	365050
45-49	298500	26800	2250	-	2250	327550
50-54	224550	47950	1750	-	1750	274250
55-59	166200	101550	1750	-	1750	269500
60-64	10000	250750	2450	-	2450	263200
65-69	3850	220550	2050	-	2050	226450
70-X	1950	307550	4750	-	4750	314250
Összesen	2553850	994300	1439150	952150	487000	4987300
Ebből:						
15-59 éves	2536750	215450	296950	258700	38250	3049150
Nő						
0-13	-	-	977600	579650	397950	977600
14	2850	-	90550	88500	2050	93400
15-19	141450	350	243850	221200	22650	385650
20-24	270000	1350	39350	22100	17250	310700
25-29	271700	2550	19350	1300	18050	293600
30-34	349050	6200	27350	100	27250	382600
35-39	390050	12150	27150	-	27150	429350
40-44	325850	16100	21950	-	21950	363900
45-49	284450	30550	27850	-	27850	342850
50-54	215150	70150	34200	-	34200	319500
55-59	17900	263050	39600	-	39600	320550
60-64	5300	268650	52500	-	52500	326450
65-69	2100	252800	49400	-	49400	304300
70-X	1150	461000	75400	-	75400	537550
Összesen	2277000	1384900	1726100	912850	813250	5388000
Ebből:						
15-54 éves	2247700	139400	441050	244700	196350	2828150

2. Az állást kereső munkanélküliek korcsoport, családi állapot és nemek szerint

Korcsoport	Férfi					Nő				
	együtt	nőlen	házas	özvegy	elvált	együtt	hajadon	házas	özvegy	elvált
15-19	6350	6250	100	-	-	3000	2750	250	-	-
20-24	11050	8100	2750	100	100	4900	2400	2100	-	400
25-29	9400	4600	3950	-	850	4200	950	2900	-	350
30-34	9450	3250	5100	-	1100	4650	500	3300	50	800
35-39	9950	2400	4600	100	2850	3750	400	2400	100	850
40-49	13350	2600	6950	250	3550	5450	250	3250	400	1550
50-59	5650	750	2900	500	1500	1550	-	800	400	350
60-X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Együtt	65200	27950	26350	950	9950	27500	7250	15000	950	4300
Százalék										
15-19	9,7	22,4	0,4	-	-	10,9	37,9	1,7	-	-
20-24	16,9	29,0	10,4	10,5	1,0	17,8	33,1	14,0	-	9,3
25-29	14,4	16,5	15,0	-	8,5	15,3	13,1	19,3	-	8,1
30-34	14,5	11,6	19,4	-	11,1	16,9	6,9	22,0	5,3	18,6
35-39	15,3	8,6	17,5	10,5	28,6	13,6	5,5	16,0	10,5	19,8
40-49	20,5	9,3	26,4	26,3	35,7	19,8	3,4	21,7	42,1	36,0
50-59	8,7	2,7	11,0	52,6	15,1	5,6	-	5,3	42,1	8,1
60-X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15-19	100,0	98,4	1,6	-	-	100,0	91,7	8,3	-	-
20-24	100,0	73,3	24,9	0,9	0,9	100,0	49,0	42,9	-	8,2
25-29	100,0	48,9	42,0	-	9,0	100,0	22,6	69,0	-	8,3
30-34	100,0	34,4	54,0	-	11,6	100,0	10,8	71,0	1,1	17,2
35-39	100,0	24,1	46,2	1,0	28,6	100,0	10,7	64,0	2,7	22,7
40-49	100,0	19,5	52,1	1,9	26,6	100,0	4,6	59,6	7,3	28,4
50-59	100,0	13,3	51,3	8,8	26,5	100,0	-	51,6	25,8	22,6
60-X	100,0	-	-	-	-	100,0	-	-	-	-
Együtt	100,0	42,9	40,4	1,5	15,3	100,0	26,4	54,5	3,5	15,6

3. Az állást kereső munkanélküliek a legmagasabb iskolai végzettség, korcsoport és nemek szerint

Korcsoport (év)	Összesen	0	Általános iskola				Befejezett			
			1-3.	4-5.	6-7.	8.	középfokú		középfokú iskola	felsőfokú iskola
							osztály			

Összesen

15-17	4250		200	250	500	2900	350	50		
18-19	5100		100	250	550	2350	1350	100	400	
20-24	15950	100	150	350	1050	6100	4900	100	3000	200
25-29	13600		50	350	650	5500	4300	150	1950	650
30-34	14100	250	350	500	450	5950	4100		2050	450
35-39	13700	250	150	350	600	5550	3850		1950	1000
40-44	10250	150	350	400	600	4200	2250		1800	500
45-49	8550	500	250	150	550	4900	850		1000	350
50-54	5450	50	150	250	1000	3100			650	250
55-59	1750	150	150	50	550	700			100	50
60-X										
Összesen	92700	1450	1900	2900	6500	41250	21950	400	12900	3450
Ebből:										
15-X	92700	1450	1900	2900	6500	41250	21950	400	12900	3450
18-X	88450	1450	1700	2650	6000	38350	21600	350	12900	3450
25-X	67400	1350	1450	2050	4400	29900	15350	150	9500	3250

Férfi

15-17	3000		200	200	500	1950	150			
18-19	3350		100	200	350	1650	850		200	
20-24	11050	100	150	300	900	4000	3900		1550	150
25-29	9400		50	250	450	4150	3100		1050	350
30-34	9450	200	150	400	300	3950	3200		1000	250
35-39	9950	100	150	300	400	3600	3450		1350	600
40-44	7150	100	300	250	450	2900	1950		800	400
45-49	6200	400	100	100	500	3350	800		700	250
50-54	3900		50	200	750	2250			450	200
55-59	1750	150	150	50	550	700			100	50
60-X										
Összesen	65200	1050	1400	2250	5150	28500	17400		7200	2250
Ebből:										
15-X	65200	1050	1400	2250	5150	28500	17400		7200	2250
18-X	62200	1050	1200	2050	4650	26550	17250		7200	2250
25-X	47800	950	950	1550	3400	20900	12500		5450	2100

Nő

15-17	1250			50		950	200	50		
18-19	1750			50	200	700	500	100	200	
20-24	4900			50	150	2100	1000	100	1450	50
25-29	4200			100	200	1350	1200	150	900	300
30-34	4650	50	200	100	150	2000	900		1050	200
35-39	3750	150		50	200	1950	400		600	400
40-44	3100	50	50	150	150	1300	300		1000	100
45-49	2350	100	150	50	50	1550	50		300	100
50-54	1550	50	100	50	250	850			200	50
55-59										
60-X										
Összesen	27500	400	500	650	1350	12750	4550	400	5700	1200
Ebből:										
15-X	27500	400	500	650	1350	12750	4550	400	5700	1200
18-X	26250	400	500	600	1350	11800	4350	350	5700	1200
25-X	19600	400	500	500	1000	9000	2850	150	4050	1150

4. Az aktív keresők és az állást kereső munkanélküliek gazdasági ág (ágazat) szerint

Gazdasági ág, ágazat	Aktív kereső		Állást kereső munkanélküli		100 aktív keresőre jutó állást kereső munkanélküli
	fő	%	fő	%	
Ipar	1384900	31,0	27900	30,1	2,0
Ebből:					
Bányászat	86400	1,9	2100	2,3	2,4
Villamosenergia-ipar	42750	1,0	350	0,4	0,8
Kohászat	77950	1,7	2400	2,6	3,1
Gépipar	461900	10,3	9600	10,3	2,1
Építőanyag-ipar	60500	1,4	1100	1,2	1,8
Vegyipar	111050	2,5	1450	1,6	1,3
Könnyűipar	319950	7,2	6150	6,6	1,9
Egyéb ipar	30250	0,7	800	0,9	2,6
Élelmiszeripar	194150	4,3	3950	4,2	2,0
Építőipar	308100	6,9	9700	10,5	3,2
Mezőgazdaság és erdőgazdálkodás					
Ebből:					
Mezőgazdaság	622150	13,9	16950	18,3	2,7
Erdőgazdálkodás	46350	1,0	1350	1,4	2,9
Együtt	685550	15,3	18950	20,4	2,8
Közlekedés, posta és távközlés	385750	8,6	8350	9,0	2,2
Ebből:					
Közlekedés	312300	7,0	7200	7,8	2,3
Posta és távközlés	73450	1,6	1150	1,2	1,6
Kereskedelem	494700	11,1	10700	11,5	2,2
Vízgazdálkodás	74700	1,7	850	0,9	1,1
Egyéb anyagi tev.	37600	0,8	1600	1,7	4,3
Személyi és gazd. szolg.	209750	4,7	5100	5,5	2,4
Egészségügyi, szoc. és kulturális szolg.	594550	13,3	4500	4,9	0,8
Közösségi, közigazgatási és egyéb szolgáltatások	277450	6,2	2700	2,9	1,0
Egyéb, az ágazatba be nem sorolhatók	14250	0,3	2350	2,5	16,5
Összesen	4467300	100,0	92700	100,0	2,1
Ebből:					
Anyagi ágak	3371300	75,5	78050	84,2	2,3
Nem anyagi ágak	1096000	24,5	14650	15,8	1,3

5. Az állást kereső munkanélküliek gazdasági ág, nemek és megyék szerint

Terület	Összesen	Ipar	Építő- ipar	Mezőgaz- daság és erdőgazdál- kodás	Közle- kedés, posta és távközlés	Keres- kedelem	Vízgaz- dál- kodás	Egyéb anyagi tevé- kenység	Nem anyagi ágak együtt
				Összesen					
Budapest	16300	5450	1750	550	2550	2100	200	150	3550
Baranya	4050	1350	300	800	250	500	100	50	700
Bács-Kiskun	4950	1150	300	2200	50	400	50	100	700
Békés	4200	1100	400	1150	250	550		100	650
Borsod-Abaúj-Zemplén	9850	3950	900	2150	750	850	100	200	950
Csongrád	3800	1050	500	850	250	450			700
Fejér	2850	600	400	850	150	350	100	50	350
Győr-Sopron	2150	550	150	400	250	350		50	400
Hajdú-Bihar	5250	1400	750	1650	400	250			800
Heves	2650	900	450	300	200	600			200
Jász-Nagykun-Szolnok	3950	950	700	600	350	550			800
Komárom-Esztergom	2600	1150	200	350	200	400			300
Nógrád	2750	850	550	500	350	150		100	250
Pest	8900	2700	950	2250	950	1100	50	200	700
Somogy	2800	400	150	700	250	350	50	100	800
Szabolcs-Szatmár-Bereg	7150	2100	550	2150	650	600		350	750
Tolna	2650	800	350	550	100	300	100	50	400
Vas	1550	350	50	250	200	200	100	50	350
Veszprém	3050	800	100	500	100	450		50	1050
Zala	1250	300	200	200	100	200			250
Összesen	92700	27900	9700	18950	8350	10700	850	1600	14650
				Férfi					
Budapest	10750	3650	1500	400	1850	1100	150	100	2000
Baranya	2700	800	250	700	250	150	100	50	400
Bács-Kiskun	4000	950	300	1800	50	100	50	100	650
Békés	2900	600	400	950	250	300		50	350
Borsod-Abaúj-Zemplén	7600	3150	900	1650	650	400	50	200	600
Csongrád	2650	800	350	650	250	250			350
Fejér	2200	450	350	700	100	150	100	50	300
Győr-Sopron	1550	400	150	350	200	200		50	200
Hajdú-Bihar	4150	950	650	1450	400	200			500
Heves	1900	500	450	300	200	300			150
Jász-Nagykun-Szolnok	2650	450	700	450	300	200			550
Komárom-Esztergom	1350	550	200	200	100	100			200
Nógrád	2100	600	450	400	350	50		100	150
Pest	6300	1750	900	1800	650	500	50	150	500
Somogy	1900	350	150	500	150	100	50	100	500
Szabolcs-Szatmár-Bereg	5000	1150	550	1600	550	250		350	550
Tolna	2100	650	300	500	100	150	50	50	300
Vas	750	100	50	150	150	50	50	50	150
Veszprém	1950	650	100	450	100	100			550
Zala	700	150	200	150	50	100			50
Összesen	65200	18650	8900	15150	6700	4750	650	1400	9000
				Nő					
Budapest	5550	1800	250	150	700	1000	50	50	1550
Baranya	1350	550	50	100		350			300
Bács-Kiskun	950	200		400		300			50
Békés	1300	500		200		250		50	300
Borsod-Abaúj-Zemplén	2250	800		500	100	450	50		350
Csongrád	1150	250	150	200		200			350
Fejér	650	150	50	150	50	200			50
Győr-Sopron	600	150		50	50	150			200
Hajdú-Bihar	1100	450	100	200		50			300
Heves	750	400				300			50
Jász-Nagykun-Szolnok	1300	500		150	50	350			250
Komárom-Esztergom	1250	600		150	100	300			100
Nógrád	650	250	100	100		100			100
Pest	2600	950	50	450	300	600		50	200
Somogy	900	50		200	100	250			300
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2150	950		550	100	350			200
Tolna	550	150	50	50		150	50		100
Vas	800	250		100	50	150	50		200
Veszprém	1100	150		50		350		50	500
Zala	550	150		50	50	100			200
Összesen	27500	9250	800	3800	1650	5950	200	200	5650

6. Az állást kereső munkanélküliek a tevékenység jellege, alap-állománycsoport, beosztás, nemek és településtípus szerint

Településtípus (népesség nagyságcsoport szerint)	Összesen	Fizikai foglalkozású					Szellemi foglalkozású				
		együtt	szak-	beta-	segéd-	önálló, segítő csatlótag	együtt	vezető, irányító	beosztott		önálló, segítő csatlótag
			munkás						ügyn-téző	ügynyiteli dolgozó	
		Összesen									
Főváros	16300	12850	5250	3600	3550	450	3450	200	2250	950	50
Megyeszékhelyek	13850	11150	3650	3100	4250	150	2700	350	1700	600	50
Többi város											
20000-X fő	12650	10950	4250	3150	3400	150	1700	150	800	750	
X-19999 fő	12800	11300	3400	4000	3700	200	1500	200	900	400	
Többi város együtt	25450	22250	7650	7150	7100	350	3200	350	1700	1150	
Városok együtt	39300	33400	11300	10250	11350	500	5900	700	3400	1750	50
Községek											
10000-X fő	2200	2000	700	650	550	100	200	50	150		
5000-9999 fő	5950	5450	1500	1850	1950	150	500	150	250	100	
1000-4999 fő	21350	20150	5000	8500	6150	500	1200	150	400	650	
X-999 fő	7600	7350	1750	2800	2650	150	250		150	100	
Községek együtt	37100	34950	8950	13800	11300	900	2150	350	950	850	
Összesen	92700	81200	25500	27650	26200	1850	11500	1250	6600	3550	100
Ebből külterület	4400	4150	800	1350	1900	100	250	50	50	150	
					Férfi						
Főváros	10750	9250	4100	2350	2450	350	1500	200	1000	250	50
Megyeszékhelyek	9300	8150	2800	2000	3250	100	1150	300	800	50	
Többi város											
20000-X fő	8550	7950	3400	1650	2750	150	600	100	500		
X-19999 fő	8250	7650	2200	2600	2800	50	600	150	450		
Többi város együtt	16800	15600	5600	4250	5550	200	1200	250	950		
Városok együtt	26100	23750	8400	6250	8800	300	2350	550	1750	50	
Községek											
10000-X fő	1750	1600	550	450	500	100	150	50	100		
5000-9999 fő	4600	4400	1350	1300	1600	150	200	150	50		
1000-4999 fő	16100	15500	4200	5900	4950	450	600	150	750	200	
X-999 fő	5900	5800	1600	2050	2050	100	100		100		
Községek együtt	28350	27300	7700	9700	9100	800	1050	350	500	200	
Összesen	65200	60300	20200	18300	20350	1450	4900	1100	3250	500	50
Ebből külterület	3050	2950	600	850	1400	100	100	50		50	
					Nő						
Főváros	5550	3600	1150	1250	1100	100	1950		1250	700	
Megyeszékhelyek	4550	3000	850	1100	1000	50	1550	50	900	550	50
Többi város											
20000-X fő	4100	3000	850	1500	650		1100	50	300	750	
X-19999 fő	4550	3650	1200	1400	900	150	900	50	450	400	
Többi város együtt	8650	6650	2050	2900	1550	150	2000	100	750	1150	
Városok együtt	13200	9650	2900	4000	2550	200	3550	150	1650	1700	50
Községek											
10000-X fő	450	400	150	200	50		50		50		
5000-9999 fő	1350	1050	150	550	350		300		200	100	
1000-4999 fő	5250	4650	800	2600	1200	50	600		150	450	
X-999 fő	1700	1550	150	750	600	50	150		50	100	
Községek együtt	8750	7650	1250	4100	2200	100	1100		450	650	
Összesen	27500	20900	5300	9350	5850	400	6600	150	3350	3050	50
Ebből külterület	1350	1200	200	500	500		150		50	100	

II. ORSZÁGOS CSALÁDI-HÁZTARTÁSI ADATOK

1. A munkanélkülieket is magukban foglaló háztartások háztartás-összetétele,

S o l t s z á s	Háztartás-összetétel	Összesen	1	2	3	4	5	6	7	8-I
			személlyel							
			Összesen							

1	Rokon és nem rokon személy nélkül	51150		8150	15150	10550	5600	1750	1000	950
2	Rokon és/vagy nem rokon személlyel	9650			2050	3050	3050	750	500	250
3	Együtt	60800		8150	17200	21600	8650	2500	1500	1200
4	Rokon és nem rokon személy nélkül	14250		7400	4400	1300	700	100	150	200
5	Rokon és/vagy nem rokon személlyel	3500			1700	1150	450	100	100	
6	Együtt	17750		7400	6100	2450	1150	200	250	200
7	Egy családból álló háztartás együtt	78550		15550	23300	24050	9800	2700	1750	1400
8	Két családból álló háztartás									
9	Rokon családok					700	1400	1450	900	1000
10	Egyenesági kapcsolatban	5450								
11	Oldalági kapcsolatban	100					50	50		
12	Nem rokon családok	150					50	100		
13	Együtt	5700				700	1500	1600	900	1000
14	Három vagy több családból álló házt.	450								450
15	Család-háztartás összesen	84700		15550	23300	24750	11300	4300	2650	2850
16	Egyszemélyes háztartás	11300	11300							
17	Egyéb összetételű háztartás	4700		3800	650	200			50	
18	Nem család-háztartás összesen	16000	11300	3900	650	200			50	
19	Összesen	100700	11300	19350	23950	24950	11300	4300	2700	2850

Első ízben elhelyezkedni kívánót magukban foglaló háztartások

1	Rokon és nem rokon személy nélkül	7800		200	2200	3200	1400	350	250	200
2	Rokon és/vagy nem rokon személlyel	1800			150	550	800	150	100	50
3	Együtt	9600		200	2350	3750	2200	500	350	250
4	Rokon és nem rokon személy nélkül	2600		750	1100	350	250	100		50
5	Rokon és/vagy nem rokon személlyel	350			100	100	100	50		
6	Együtt	2950		750	1200	450	350	150		50
7	Egy családból álló háztartás együtt	12550		950	3550	4200	2550	650	350	300
8	Két családból álló háztartás									
9	Rokon családok					100	150	150	150	200
10	Egyenesági kapcsolatban	750								
11	Oldalági kapcsolatban	50					50			
12	Nem rokon családok									
13	Együtt	800				100	150	200	150	200
14	Három vagy több családból álló házt.									
15	Család-háztartás összesen	13350		950	3550	4300	2700	850	500	500
16	Egyszemélyes háztartás	350	350							
17	Egyéb összetételű háztartás	650		300	250	100				
18	Nem család-háztartás összesen	1000	350	300	250	100				
19	Összesen	14350	350	1250	3800	4400	2700	850	500	500

Állást kereső munkanélkülit magukban foglaló háztartások

1	Rokon és nem rokon személy nélkül	43350		7950	12950	15350	4200	1400	750	750
2	Rokon és/vagy nem rokon személlyel	7850			1900	2500	2250	600	400	200
3	Együtt	51200		7950	14850	17850	6450	2000	1150	950
4	Rokon és nem rokon személy nélkül	11650		6650	3300	950	450		150	150
5	Rokon és/vagy nem rokon személlyel	3150			1600	1050	350	50	100	
6	Együtt	14800		6650	4900	2000	800	50	250	150
7	Egy családból álló háztartás együtt	66000		14600	19750	19850	7250	2050	1400	1100
8	Két családból álló háztartás									
9	Rokon családok					600	1250	1300	750	800
10	Egyenesági kapcsolatban	4700								
11	Oldalági kapcsolatban	50					50			
12	Nem rokon családok	150					50	100		
13	Együtt	4900				600	1350	1400	750	800
14	Három vagy több családból álló házt.	450								450
15	Család-háztartás összesen	71350		14600	19750	20450	8600	3450	2150	2350
16	Egyszemélyes háztartás	10950	10950							
17	Egyéb összetételű háztartás	4050		3500	400	100			50	
18	Nem család-háztartás összesen	15000	10950	3500	400	100			50	
19	Összesen	86350	10950	18100	20150	20550	8600	3450	2200	2350

at Életrajzi kapcsolattal együtt.

a háztartásban élők és az aktív keresők száma szerinti

1	2	3	4-1	Mínusz aktív kereső				háztartásban élők					
				csak munkanélküli van	eltartottak nélküli	munkanélküli és inaktív kereső van	eltartottak nélküli	összesen	aktív kereső	munkanélküli	inaktív kereső	eltartottak	
25000	10850	2850	400	1000	3400	2600	5050	189750	56950	55000	12700	65100	1
23950	3050	1250	1200	150	50	650	1600	44750	12800	10600	8650	11700	2
27950	13900	4100	400	1000	3550	3250	6650	233500	69750	65600	21350	76800	3
5000	1550	150	100	50	3500	3500	400	40050	9000	15100	5000	10950	4
1600	550	50	100	50	150	200	800	13250	3300	4000	2600	3350	5
6600	2100	200	200	100	3650	3700	1200	53300	12300	19100	7600	14300	6
34950	16000	4300	600	1100	7200	6950	7850	206800	82050	84700	28950	91100	7
1650	1550	1100	550	50	50	50	550	34200	10500	7050	5250	11800	8
50	50	100	50	50	50	50	50	850	300	150	150	250	9
1700	1600	1200	550	50	50	50	600	35600	10850	7300	5450	11900	10
50	200	5550	50	50	50	50	50	4600	850	1050	150	2250	11
36300	17800	5550	1200	1100	7300	6950	8500	327000	93850	93050	34950	10550	12
1000	250	50	50	250	200	2700	250	11300	1650	11300	11300	10550	13
1000	250	50	50	11550	200	2700	250	10700	4950	1650	3350	750	14
37300	18050	5600	1200	12650	7500	9650	8750	349000	95500	109300	37900	106300	17

Összesen

Első ízben elhelyezkedni kívánót magukban foglaló háztartások

1800	4250	1000	150	50	200	350	32600	13950	8100	1950	8600	1
300	950	300	300	150	150	100	8650	3100	1850	1900	1800	2
2100	5200	1300	150	50	350	450	41250	17050	9950	3850	10400	3
1650	400	50	50	250	100	150	8450	2600	2700	350	2800	4
50	200	50	50	250	100	100	1500	450	400	250	400	5
1700	600	50	150	250	100	250	9950	3050	3100	600	3200	6
3800	5800	1350	150	300	450	700	51200	20100	13050	4450	13600	7
200	150	250	150	50	5150	1900	300	100	50	150	1750	8
200	200	250	150	50	5450	2000	900	650	1900	10	150	9
4000	6000	1600	300	350	450	700	56650	22100	13950	5100	15500	11
200	150	50	50	350	100	50	1750	650	650	250	200	15
200	150	50	50	350	100	50	2100	650	1000	250	200	16
4200	6150	1650	300	350	400	550	58750	22750	14950	5350	15700	17

Állás kereső munkanélkülit magukban foglaló háztartások

23200	6600	1850	250	1000	3350	2400	4700	157150	49000	46900	10750	56500	1
2650	2100	950	250	150	500	1500	35100	9700	8750	6750	9900	2	
23850	8700	2800	250	1000	3500	2900	6200	192250	52700	55650	17500	66400	3
3350	1150	100	100	50	3250	3400	250	31600	6400	12400	4650	8150	4
1550	350	50	100	50	150	200	700	11750	2850	3600	2350	2950	5
4900	1500	150	200	100	3400	3600	950	43350	9250	16000	7000	11100	6
30750	10200	2950	450	1100	6900	6500	7150	235600	61950	71650	24500	77500	7
1450	1400	850	400	50	50	550	29050	8600	6200	4600	9650	8	
50	50	100	400	50	250	50	850	300	150	150	250	9	
1500	1400	950	400	50	50	600	30150	8950	6400	4800	10000	10	
50	200	50	50	50	50	50	4600	850	1050	150	2550	11	
32300	11800	3950	900	1100	7000	6500	7330	270350	71750	79100	29450	90050	12
800	100	10950	10950	10950	10950	10950	10950	10950	10950	4300	3100	550	14
800	100	11200	11200	11200	100	2600	200	19900	1000	15250	3100	550	15
31100	11900	3950	900	12300	7100	9100	8000	290250	72750	94350	32550	90600	17

2. Az állást kereső munkanélkülit magukban foglaló háztartások
Állást kereső munkanélkülit

S o r t s z á n	Megnevezés	Össze- sen	Család háztar- tás össze- sen	Egy családból					
				együtt	házaspácos családok a)				
					együtt	rokon és nem rokon személy nélkül	rokon	nem rokon	rokon és nem rokon
Lakóegység rendeltetése									
1	Lakott lakás	85350	70600	70600	50700	42850	7500	300	50
2	Lakott egyéb lakóegység	1000	750	750	500	500			
3	Összesen	86350	71350	71350	51200	43350	7500	300	50
Lakáshasználati jogcím									
4	Tulajdonosi	51750	44200	44200	33350	27800	5200	300	50
5	Tulajdonos rokona	6450	5650	5650	2800	2350	450		
6	Főbárlati	21650	17800	17800	12800	10950	1850		
7	Főbárló rokona	1700	1200	1200	500	500			
8	Társbárlati	50	50	50	50	50			
9	Albárlati	1400	700	700	550	550			
10	Agybárlati	350	200	200	100	100			
11	Egyéb	2000	800	800	550	550			
12	Összesen	85350	70600	70600	50700	42850	7500	300	50
Lakásnagyság, szobaszám									
13	1 szobás lakás b)	20800	14600	14600	10200	8950	1250		
14	ebből: 1 szobával	19150	13200	13200	9250	8250	1000		
15	1 és 1/2 szobás lakás	16550	13800	13800	9800	8550	1200	50	
16	ebből: 2 szobával	15600	12900	12900	9150	7950	1150	50	
17	2 szobás lakás	24700	21400	21400	15250	12600	2450	200	
18	ebből: 2 szobával	18200	15650	15650	10750	8800	1800	150	
19	3 szobával	6400	5650	5650	4400	3700	650	50	
20	2 és 1/2 szobás lakás	11450	10350	10350	7550	6550	950		50
21	ebből: 3 szobával	10400	9400	9400	6750	5800	900		50
22	3 szobás lakás	7250	6350	6350	4550	3600	900	50	
23	ebből: 3 szobával	5050	4450	4450	3050	2500	550		
24	3 és 1/2 szobás lakás	2100	1900	1900	1450	1150	300		
25	4-X szobás lakás	2500	2200	2200	1900	1450	450		
26	Összesen	85350	70600	70600	50700	42850	7500	300	50
Lakásalapterület /m ² /									
27	-29	4200	2500	2500	1700	1450	250		
28	30-39	9550	7200	7200	5250	4650	600		
29	40-59	27250	21650	21650	14900	13300	1550	50	
30	60-79	17800	15400	15400	11200	9100	2000	100	
31	80-X	26550	23850	23850	17650	14350	3100	150	50
32	Összesen	85350	70600	70600	50700	42850	7500	300	50
Szobaalapterület /m ² /									
33	-18	11200	7300	7300	4900	4200	700		
34	19-29	17800	14150	14150	10300	9300	1000		
35	30-39	25100	21350	21350	14900	12350	2400	150	
36	40-49	16050	14500	14500	10650	9000	1600	50	
37	50-X	15200	13300	13300	9950	8000	1800	100	50
38	Összesen	85350	70600	70600	50700	42850	7500	300	50
Építési év									
39	-1899	9800	7500	7500	4600	3500	1100		
40	1900-1919	8950	6750	6750	4450	3700	750		
41	1920-1944	12500	9700	9700	6700	5750	900	50	
42	1945-1959	9100	6900	6900	5200	4250	950		
43	1960-1969	10550	8500	8500	6400	5100	1200	100	
44	1970-1979	20200	18050	18050	12500	10550	1800	100	50
45	1980-1984	8450	7700	7700	6250	5900	300	50	
46	1985-1989	5800	5500	5500	4600	4100	500		
47	Összesen	85350	70600	70600	50700	42850	7500	300	50
Könfortfokozat									
48	Összkönfortos	25350	22500	22500	17700	15800	1800	100	
49	Könfortos	21700	18200	18200	12650	10350	2150	100	50
50	Félkönfortos	7850	6550	6550	4800	3650	1150		
51	Könfort nélküli	26300	20200	20200	13150	11050	2000	100	
52	Szükséglakás	3900	3000	3000	2250	1900	350		
53	Egyéb lakás	250	150	150	150	100	50		
54	Összesen	85350	70600	70600	50700	42850	7500	300	50
Felszereltség									
55	Vízvezetékekkel	67000	56550	56550	41450	35000	6150	250	50
56	ebből: lakásban	61500	52300	52300	38750	32800	5700	200	50
57	lakáson kívül	5500	4250	4250	2700	2200	450	50	
58	Gázzal	64450	55300	55300	41300	34700	6250	300	50
59	ebből: hálózati	26400	21600	21600	15650	13500	2000	150	
60	palack	38050	33700	33700	25650	21200	4250	150	50
61	Vízóvíztárolás WC-vel	54400	46300	46300	34350	29150	4950	200	50
62	ebből: lakásban	51850	44500	44500	33250	28300	4700	200	50
63	lakáson kívül	2550	1800	1800	1100	850	250		
64	Csatornával	61800	52600	52600	39000	33000	5750	200	50
65	ebből: közcsatornával	31300	24950	24950	18050	16050	1950	50	
66	házi csatornával	30500	27650	27650	20950	16950	3800	150	50

a) Élettársi kapcsolattal együtt.

b) Egyéb lakással együtt.

háztartás-összetétel és lakásadatok szerint magukban foglaló háztartások

Íllő háztartás					Két családból álló háztartás				Három és több családból álló háztartás	Nem család-háztartás összesen	Egy-személyes háztartás	Egyéb összetételű háztartás	S o c s e l e s z e n s e g
egy szülő gyermekes családok					együtt	rokon családok		nem rokon családok					
együtt	rokon és nem rokon személy nélkül	rokon	nem rokon	rokon és nem rokon		egyenes-ági	oldal-ági						
					személlyel								
14550	11450	2950	50	100	4900	4700	50	150	450	14750	10700	4050	1
250	200	50								250	250		2
14800	11650	3000	50	100	4900	4700	50	150	450	15000	10950	4050	3
7900	6050	1800	50		2700	2550	50	100	250	7550	5250	2300	4
1000	750	200		50	1750	1750			100	800	700	100	5
4600	3750	800		50	300	250		50	100	3850	2500	1350	6
600	500	100			100	100				500	350	150	7
150	150										650	50	8
100	50									150	150		9
200	200									1200	1100	100	10
14550	11450	2950	50	100	4900	4700	50	150	450	14750	10700	4050	11
													12
3600	2900	650		50	700	650		50	100	6200	4850	1350	13
3300	2750	500		50	600	550		50	50	5950	4600	1350	14
3200	2700	500			750	700	50		50	2750	2050	700	15
3000	2500	500			700	650	50		50	2700	2050	650	16
4550	3600	900	50		1400	1400			200	3300	1900	1400	17
3550	2800	750			1150	1150			200	2550	1400	1150	18
1000	800	150	50		250	250				750	500	250	19
1550	1100	450			1200	1100		100	50	1100	1000	100	20
1500	1050	450			1100	1000		100	50	1000	950	50	21
1100	800	250		50	650	650			50	900	600	300	22
900	600	250		50	450	450			50	600	450	150	23
300	150	150			150	150				200	100	100	24
250	200	50			50	50				300	200	100	25
14550	11450	2950	50	100	4900	4700	50	150	450	14750	10700	4050	26
700	500	200			50	50			50	1700	1350	350	27
1500	1200	250		50	400	350		50	50	2350	1750	600	28
5450	4600	850			1100	1050	50		200	5600	4150	1450	29
2900	2300	550		50	1250	1200		50	50	2400	1450	950	30
4000	2850	1100	50		2100	2050		50	100	2700	2000	700	31
14550	11450	2950	50	100	4900	4700	50	150	450	14750	10700	4050	32
1950	1550	350		50	400	400		50	50	3900	3200	700	33
3350	2800	550			450	350	50	50	50	3650	2600	1050	34
4500	3800	700			1800	1750		50	150	3750	2400	1350	35
2500	1550	900	50		1150	1100		50	200	1550	1100	450	36
2250	1750	450		50	1100	1100				1900	1400	500	37
14550	11450	2950	50	100	4900	4700	50	150	450	14750	10700	4050	38
2350	1950	350		50	450	450		100	100	2300	1900	400	39
1850	1450	400			350	300		50	100	2200	1600	600	40
2100	1550	550			850	800		50	50	2800	1700	1100	41
1350	1000	350			300	250	50		50	2200	1500	700	42
1400	1300	100			650	650			50	2050	1300	750	43
3800	2850	900		50	1700	1650		50	50	2150	1750	400	44
1100	900	150	50		300	300			50	750	700	50	45
600	450	150			300	300				300	250	50	46
14550	11450	2950	50	100	4900	4700	50	150	450	14750	10700	4050	47
3550	2850	650	50		1250	1250				2850	2200	650	48
4200	3350	850			1300	1200		100	50	3500	2350	1150	49
1150	900	200		50	550	550			50	1300	600	700	50
5100	4000	1100			1650	1550	50	50	300	6100	4700	1400	51
550	350	150		50	150	150			50	900	750	150	52
										100	100		53
14550	11450	2950	50	100	4900	4700	50	150	450	14750	10700	4050	54
11300	8850	2350	50	50	3600	3400	50	150	200	10450	7100	3350	55
10000	7950	1950	50	50	3400	3200	50	150	150	9200	6300	2900	56
1300	900	400			200	200			50	1250	800	450	57
10150	7850	2200	50	50	3600	3500		100	250	9150	6250	2900	58
5000	3950	950	50	50	900	900			50	4800	3500	1300	59
5150	3900	1250			2700	2600		100	200	4350	2750	1600	60
8950	7200	1650	50	50	2850	2750		100	150	8100	5600	2500	61
8350	6650	1600	50	50	2000	2700		100	100	7350	5000	2350	62
600	550	50			50	50			50	750	600	150	63
10050	8000	1950	50	50	3400	3200	50	150	150	9200	6300	2900	64
6050	5050	950		50	800	750		50	50	6350	4450	1900	65
4000	2950	1000	50		2600	2450	50	100	100	2850	1850	1000	66

3. Az állást kereső munkanélkülit magukban foglaló háztartások száma, valamint
Állást kereső munkanélkülit

S o r s z á m	Háztartás-összetétel	Összesen	1	2	3	4	5	6	7	B-I
			személlyel							
Lakóegység rendeltetése										
1	Lakott lakás	85350	10700	17850	20050	20400	8450	3450	2150	2300
2	Lakott egyéb lakóegység	1000	250	250	100	150	150		50	50
3	Összesen	86350	10950	18100	20150	20550	8600	3450	2200	2350
Lakáshasználati jogcím										
4	Tulajdonosi	51750	5250	9350	12450	14100	5650	2400	1200	1350
5	Tulajdonos rokona	6450	700	1100	1250	1200	900	550	400	350
6	Főbérleti	21650	2500	5650	5550	4750	1750	500	400	550
7	Főbérlet rokona	1700	350	700	400	100	50		100	
8	Társbérleti	50		50						
9	Albérleti	1400	650	450	250	50				
10	Agybérleti	350	150	50	50	100				
11	Egyéb	2000	1100	500	100	100	100		50	50
12	Összesen	85350	10700	17850	20050	20400	8450	3450	2150	2300
Lakásnagyság, szobaszám										
13	1 szobás lakás a)	20800	4050	5850	4050	3150	950	750	400	800
14	ebből: 1 szobával	19150	4600	5650	3600	2700	850	650	400	700
15	1 és 1/2 szobás lakás	16550	2050	4350	4200	3100	1200	750	450	450
16	ebből: 2 szobával	15600	2050	4050	4050	2850	1000	750	450	400
17	2 szobás lakás	24700	1900	5100	6200	6800	2800	900	500	500
18	ebből: 2 szobával	18200	1400	4250	4300	4850	1950	650	400	400
19	3 szobával	6400	500	850	1900	1950	850	250	50	50
20	2 és 1/2 szobás lakás	11450	1000	1200	2700	3550	1850	450	450	250
21	ebből: 3 szobával	10400	950	1050	2650	3150	1600	400	450	150
22	3 szobás lakás	7250	600	900	1700	2300	1050	350	200	150
23	ebből: 3 szobával	5050	450	600	1250	1650	550	300	150	100
24	1 és 1/2 szobás lakás	2100	100	50	700	650	350	50	50	150
25	4-8 szobás lakás	2500	200	400	500	850	250	200	100	
26	Összesen	85350	10700	17850	20050	20400	8450	3450	2150	2300
Lakásalapterület /m ² /										
27	-29	4200	1350	1300	700	400	250	50	50	100
28	30-39	9550	1750	2900	2150	1350	400	400	350	250
29	40-59	27250	4150	7050	5950	5800	1600	1100	550	1050
30	60-79	17800	1450	3200	4200	4950	2400	850	350	400
31	80-I	26550	2000	3400	7050	7900	3800	1050	850	500
32	Összesen	85350	10700	17850	20050	20400	8450	3450	2150	2300
Szobaalapterület /m ² /										
33	-18	11200	3200	2950	2300	1250	500	400	150	450
34	19-29	17800	2600	5450	3950	3400	1000	550	400	450
35	30-39	25100	2400	5750	6000	5700	2650	1300	650	650
36	40-49	16050	1100	1950	3900	5450	2200	550	500	400
37	50-I	15200	1400	1750	3900	4600	2100	650	450	350
38	Összesen	85350	10700	17850	20050	20400	8450	3450	2150	2300
Építési év										
39	-1899	9800	1900	2250	1950	1950	950	250	300	250
40	1900-1919	8950	1600	2300	2300	1500	650	300	150	150
41	1920-1944	12500	1700	3300	3000	2150	1100	600	300	350
42	1945-1959	9100	1500	2350	1900	2000	750	300	150	150
43	1960-1969	10550	1300	2150	2300	2650	950	400	500	300
44	1970-1979	20200	1750	3600	5500	5350	1950	1150	300	600
45	1980-1984	8450	700	1100	2150	2900	1100	100	200	200
46	1985-1989	5800	250	800	950	1900	1000	350	250	300
47	Összesen	85350	10700	17850	20050	20400	8450	3450	2150	2300
Kömfortfokozat										
48	Összkömfortos	25350	2200	4150	6950	8200	2800	650	300	100
49	Kömfortos	21700	2350	4850	5950	4900	2050	700	500	400
50	Félfkömfortos	7850	600	1850	1700	1700	900	500	400	200
51	Kömfort nélküli	26300	4700	6050	4700	4900	2300	1400	850	1400
52	Szükséglakás	3900	750	950	650	650	400	200	100	200
53	Egyéb lakás	250	100		100	50				
54	Összesen	85350	10700	17850	20050	20400	8450	3450	2150	2300
Felszereltség										
55	Vízvezetékkel	67000	7100	14250	17200	16950	6600	2200	1600	1100
56	ebből: lakásban	61500	6300	12850	16100	15800	6150	2000	1300	1000
57	lakáson kívül	5500	800	1400	1100	1150	450	200	300	100
58	Gázzal	64450	6250	12800	16300	17050	7150	2250	1450	1200
59	ebből: bálázati	26400	3500	5950	7600	6150	2100	550	400	150
60	palack	38050	2750	6850	8700	10900	5050	1700	1050	1050
61	Vízoblató WC-vel	54400	5600	11400	14350	14000	5650	1500	1050	850
62	ebből: lakásban	51850	5000	10450	14000	13700	5450	1450	1000	800
63	lakáson kívül	2550	600	950	350	300	200	50	50	50
64	Csatornával	61800	6300	12900	16100	16050	6150	2000	1300	1000
65	ebből: közcsatornával	31300	4450	9050	8550	6650	2200	700	300	400
66	házi csatornával	30500	1950	4850	7550	9400	3950	1300	1000	600

a) Egyéb lakással együtt

a háztartásban élők és az aktív keresők lakásadatak szerint magukban foglaló háztartások

1	2	3	4-x	Nincs aktív kereső				Háztartásban élő					S o r s z á m	
				csak munkanélküli van		munkanélküli és inaktív kereső van		összesen	aktív kereső	munkanélküli	inaktív kereső	eltartott		
				eltartott nélkül	eltartottal	eltartott nélkül	eltartottal							
aktív keresővel (inaktív kereső és eltartott is lehet)														
32750	11900	3950	900	11950	6900	9050	7950	207100	72400	93200	32450	89050	1	
350				350	200	50	50	3150	350	1150	100	1550	2	
33100	11900	3950	900	12300	7100	9100	8000	290250	72750	94350	32550	90600	3	
20550	8000	2400	600	5750	3450	5900	5100	181350	46500	56000	21200	57650	4	
2000	1200	550	100	900	950	100	650	25300	6500	7600	2750	8450	5	
8450	2600	1000	200	2900	1650	3000	1850	68650	17450	23800	7900	19500	6	
600	100			350	500		150	4300	800	1800	300	1400	7	
				50				100		100			8	
450				700	100		150	2500	450	1450	150	450	9	
150				150	50			800	150	350	50	250	10	
550				1150	200	50	50	4100	550	2100	100	1350	11	
32750	11900	3950	900	11950	6900	9050	7950	287100	72400	93200	32450	89050	12	
6100	1400	350	150	5300	2450	2950	2100	60300	10600	22950	7150	19600	13	
5400	1150	350	150	5000	2350	2900	1850	54600	9400	20950	6600	17650	14	
6250	2050	1000	150	2550	1200	2000	1350	53600	14100	18600	6150	14750	15	
6150	1800	900	50	2500	1000	1900	1300	50000	12700	17550	5950	13800	16	
9900	3950	1100	200	2150	1850	2600	2950	85600	21950	27000	10250	26400	17	
6750	2850	700	150	1600	1450	2300	2400	62550	15200	20300	8450	18600	18	
3100	1100	400	50	550	400	300	500	22200	6700	6600	1750	7150	19	
5250	2450	800	250	1050	600	350	700	43200	13600	11950	3800	13850	20	
4750	2150	700	250	1000	550	350	650	38650	12200	10900	3650	11900	21	
3200	1150	450	100	600	550	700	500	26700	7300	7900	3200	8300	22	
2200	900	300	50	450	350	450	350	18450	5100	5400	2250	5700	23	
950	500	150	50	100	100	150	100	8650	2650	2200	900	2900	24	
1100	400	100		200	150	300	250	9050	2200	2600	1000	3250	25	
32750	11900	3950	900	11950	6900	9050	7950	287100	72400	93200	32450	89050	26	
1150	100	50		1500	750	450	200	10350	1500	4950	750	3150	27	
3000	650	350	50	1950	1000	1600	950	28500	5600	10350	3800	8750	28	
10000	3450	950	200	4600	2000	3400	2650	87200	20650	29700	9950	26900	29	
7150	2500	1200	250	1700	1400	1650	1950	63600	16900	19500	7450	19750	30	
11450	5200	1400	400	2200	1750	1950	2200	97450	27750	28700	10500	30500	31	
32750	11900	3950	900	11950	6900	9050	7950	287100	72400	93200	32450	89050	32	
3150	450	200	100	3400	1500	1550	850	30450	5100	12400	3300	9650	33	
6100	1900	600	100	3150	1600	2700	1650	54350	12150	19850	6600	15750	34	
9400	3850	1600	200	2700	1850	2750	2750	86400	22800	27550	10400	25650	35	
7250	2800	850	350	1250	850	900	1800	60250	16900	16950	6550	19850	36	
6850	2900	700	150	1450	1100	1150	900	55650	15450	16450	5600	18150	37	
32750	11900	3950	900	11950	6900	9050	7950	287100	72400	93200	32450	89050	38	
3400	800	450	250	2050	750	1400	700	30700	7500	10750	3850	8600	39	
2950	650	400		1850	950	1250	900	26650	5450	10250	3550	7400	40	
4650	1550	400	100	1850	950	1700	1300	40150	9400	13400	5950	11400	41	
2900	1050	250	100	1600	650	1450	1100	27750	6150	9900	4250	7450	42	
3450	1650	800		1450	600	1600	1000	36550	9150	11750	4950	10700	43	
7450	4950	1000	350	2200	1500	1350	1400	71100	21950	22350	6800	20000	44	
4800	850	350	100	700	800	200	650	30400	7950	8900	1600	11950	45	
3150	400	300		250	700	100	900	23800	4850	5900	1500	11550	46	
32750	11900	3950	900	11950	6900	9050	7950	287100	72400	93200	32450	89050	47	
11900	4900	1250	150	2550	1600	1550	1450	85000	26100	26900	6950	25050	48	
8750	3050	1100	300	2500	1150	2750	2100	71050	19450	22700	9600	19300	49	
3100	1250	200	100	800	350	1150	900	28400	6600	8750	4300	8750	50	
7800	2350	1300	200	5050	3150	3400	3050	89100	17300	30050	10650	31100	51	
1150	300	100	150	950	600	200	450	12950	2800	4500	950	4700	52	
50	50			100	50			600	150	300		150	53	
32750	11900	3950	900	11950	6900	9050	7950	287100	72400	93200	32450	89050	54	
27000	10150	3100	700	8150	4550	7300	6050	222450	59700	71900	26200	64650	55	
25700	9700	2850	650	7250	3800	6500	5050	204550	56500	65950	23500	58600	56	
1300	450	250	50	900	750	800	1000	17900	3200	5950	2700	6050	57	
26450	10150	3350	700	7000	4500	6250	6050	219550	59900	69300	24800	65550	58	
11450	3850	1200	200	4100	1450	2500	1650	80700	23600	28100	8450	20550	59	
15000	6300	2150	500	2900	3050	3750	4400	138850	36300	41200	16350	45000	60	
22850	8750	2650	650	6500	3350	5350	4300	179900	51150	58000	19800	50950	61	
22150	8550	2450	650	5750	3000	5100	4200	173050	49450	54950	19150	49500	62	
700	200	200		750	350	250	100	6850	1700	3050	650	1450	63	
25850	9750	2850	650	7250	3850	6500	5100	205650	56750	66300	23600	59000	64	
12100	4350	1350	200	5100	2100	3850	2250	93600	25700	33550	10300	24050	65	
13750	5400	1500	450	2150	1750	2650	2850	112050	31050	32750	13300	34950	66	

4. A munkanélkülieket is magukban foglaló családok család-összetétele és az aktív keresők száma szerint

Család-összetétel (gyerekszám)	Összesen	Nincs aktív kereső								Családban élő						
		1	2	3-X	csak munkanélküli van		munkanélküli és inaktív kereső van				összesen	aktív kereső	munkanélküli	inaktív kereső	eltartott	
					eltartott nélkül	eltartottal	gyesen, gyeden lévővel a)		gyesen, gyeden nélkül							
							eltartott nélkül	eltartottal	eltartott nélkül	eltartottal						
Összesen																
Házaspár b)	0	10400	6550			1200	1250	50	1350		20800	6550	11600	1400	1250	
1 gyere kkel	19250	9200	4500		100	1250			1450	1550	1200	57750	18200	20200	7100	12250
2 gyere kkel	21900	10150	6250	2100		1100			1500	50	750	87600	28950	23400	4550	30700
3 gyere kkel	6350	2700	1850	750		450			400		200	31750	8800	6900	1450	14600
4-X	4650	1100	900	800		700			750		400	32300	5700	5600	1900	19100
Együtt	62550	29700	13500	3650		1300	4750	50	4100	2950	2550	230200	68200	67700	16400	77900
Apa	1	2850	850			50	1200			750		5700	850	2900	750	1200
2 gyere kkel	850	350	200			200				50	50	2550	750	950	200	650
3 gyere kkel	300	150	50			100						1200	250	300	50	600
4-X	450	150	100	50		150						2600	500	500	50	1550
Együtt	4450	1500	350	50		50	1650			800	50	12050	2350	4650	1050	4000
Anya	1	6700	1900			100	1850			2850		13400	1900	6800	2850	1850
2 gyere kkel	4950	2400	950				1200			200	200	14850	4300	5250	1250	4050
3 gyere kkel	1350	450	400	100			250			50	100	5400	1550	1700	400	1750
4-X	950	200	250	150			100		50		200	5600	1300	1200	450	2650
Együtt	13950	4950	1600	250		100	3400		50	3100	500	39250	9050	14950	4950	10300
Család	0	10400	6550			1200	1250	50		1350		20800	6550	11600	1400	1250
1 gyere kkel	28800	11950	4500		250	4300			1450	5150	1200	76850	20950	29900	10700	15300
2 gyere kkel	27700	12900	7400	2100		2500			1500	300	1000	105000	34000	29600	6000	35400
3 gyere kkel	8000	3300	2300	850		800			400	50	300	38350	10600	8900	1900	16950
4-X	6050	1450	1250	1000		950			800		600	40500	7500	7300	2400	23300
Összesen	80950	36150	15450	3950		1450	9800	50	4150	6850	3100	281500	79600	87300	22400	92200
Első ízben elhelyezkedni kívánót magukban foglaló háztartások																
Házaspár b)	0	300	250				50					600	250	300		50
1 gyere kkel	2950	950	1450						150	250	150	8850	3850	2950	1300	750
2 gyere kkel	4050	600	2800	600					50	16200	50	16200	8000	4250	600	3350
3 gyere kkel	1550	400	800	350						7750		7750	3100	1550	450	2650
4-X	1050	200	300	350			50		150	7600	150	7600	2050	1200	400	3950
Együtt	9900	2400	5750	1300		100			150	250	350	41000	17250	10250	2750	10750
Apa	1	300	250				50					600	250	300	50	
2 gyere kkel	150	150										450	150	200		100
3 gyere kkel	100	50	50									400	150	100	50	100
4-X	100	100										550	100	100	50	300
Együtt	650	550	50							50		2000	650	700	150	500
Anya	1	900	450				400			50		1800	450	900	50	400
2 gyere kkel	1100	650	250				150				50	3300	1150	1100	50	1000
3 gyere kkel	350	200	50	50			50					1400	450	400		550
4-X	350	50	150								150	1950	350	400	250	950
Együtt	2700	1350	450	50		600			200	8450	200	8450	2400	2800	350	2900
Család	0	300	250				50					600	250	300		50
1 gyere kkel	4150	1650	1450				400		150	350	150	11250	4550	4150	1400	1150
2 gyere kkel	5300	1400	3050	600			150				100	19950	9300	5550	650	4450
3 gyere kkel	2000	650	900	400			50					9550	3700	2050	500	3300
4-X	1500	350	450	350			50				300	10100	2500	1700	700	5200
Összesen	13250	4300	5850	1350		700			150	350	550	51450	20300	13750	3250	14150
Állást kereső munkanélkülit magukban foglaló háztartások																
Házaspár b)	0	10100	6300			1200	1200	50		1350		20200	6300	11300	1400	1200
1 gyere kkel	16300	8250	3050		100	1250			1300	1300	1050	48900	14350	17250	5800	11500
2 gyere kkel	17850	9550	3850	1500		1100			1500	50	700	71400	20950	19150	3950	27350
3 gyere kkel	4800	2300	1050	400		450			800		200	24000	5700	5350	1000	11950
4-X	3600	900	600	450		650			750		250	24700	3650	4400	1500	15150
Együtt	52650	27300	8150	2350		1300	4650	50	3950	2700	2200	189200	50950	57450	13650	67150
Apa	1	2550	600			50	1200			700		5100	600	2600	700	1200
2 gyere kkel	700	200	200			200				50	50	2100	600	750	200	550
3 gyere kkel	200	100				100						800	100	200		500
4-X	350	50	100	50		150						2050	400	400		1250
Együtt	3800	950	300	50		50	1650			750	50	10050	1700	3950	900	3500
Anya	1	5800	1450			100	1450			2800		11600	1450	5900	2800	1450
2 gyere kkel	3850	1750	700			200	1050			200	150	11550	3150	4150	1200	3050
3 gyere kkel	1000	250	350	50		200				50	100	4000	1100	1300	400	1200
4-X	600	150	100	150		100			50		50	3650	950	800	200	1700
Együtt	11250	3600	1150	200		100	2800		50	3050	300	38000	6650	12150	4600	7400
Család	0	10100	6300			1200	1200	50		1350		20200	6300	11300	1400	1200
1 gyere kkel	24650	10300	3850		250	3900			1300	4800	1050	65600	16400	25750	9300	14150
2 gyere kkel	22400	11500	4350	1500		2350			1500	300	900	85050	24700	24050	5350	30950
3 gyere kkel	6000	2650	1400	450		750			800	50	300	28800	6900	6850	1400	13650
4-X	4550	1100	890	650		900			800		300	30400	5000	5600	1700	18100
Összesen	67700	31850	9600	2800		1450	9100	50	4000	6500	2550	230050	59300	73550	19150	78050

a) Gyesen, gyeden kívül más inaktív kereső is lehet. Csak ha a férj, feleség, élettárs, apa, anya gyesen, gyeden lévő.

b) Élettársi kapcsolat is.

III. TERÜLETI HÁZTARTÁSI ADATOK

1. Az egy háztartás által lakott lakások komfortfokozat szerinti megoszlása főbb településhálózati egységenként (%)

	Összkomfortos, komfortos	Félkomfortos	Komfort nélküli	Szükséglakás	Összesen
Budapest	83,4	6,6	7,6	2,4	100,0
A többi város	77,2	7,2	12,6	3,0	100,0
Községek	53,3	11,1	31,3	4,3	100,0
Országos	69,5	8,6	18,6	3,4	100,0

2. A több háztartás által lakott lakások komfortfokozat szerinti megoszlása főbb településhálózati egységenként (%)

	Összkomfortos, komfortos	Félkomfortos	Komfort nélküli	Szükséglakás	Összesen
Budapest	85,1	7,1	5,8	2,0	100,0
A többi város	73,5	9,8	15,0	1,7	100,0
Községek	57,5	12,3	26,9	3,3	100,0
Országos	71,5	9,9	16,3	2,3	100,0

3. A munkanélkülit magában foglaló egy háztartás által lakott lakások komfortfokozat szerinti megoszlása főbb településhálózati egységenként (%)

	Összkomfortos, komfortos	Félkomfortos	Komfort nélküli	Szükséglakás	Összesen
Budapest	74,8	7,7	15,0	2,6	100,0
A többi város	67,2	7,2	21,3	4,4	100,0
Községek	40,5	9,4	44,1	6,0	100,0
Országos	57,7	8,2	29,4	4,7	100,0

4. A munkanélkülit magában foglaló több háztartás által lakott lakások komfortfokozat szerinti megoszlása főbb településhálózati egységenként (%)

	Összkomfortos, komfortos	Félkomfortos	Komfort nélküli	Szükséglakás	Összesen
Budapest	71,2	13,5	13,5	1,9	100,0
A többi város	56,5	11,3	30,6	1,6	100,0
Községek	34,5	12,6	43,7	9,2	100,0
Országos	52,1	12,2	31,6	4,2	100,0

5. Az egy háztartás által lakott lakások lakáshasználati jogcím szerinti megoszlása főbb településhálózati egységenként (%)

	Tulajdon	Főbérlet	Társbérlet	Albérlet	Ágybérlet	Egyéb	Összesen
Budapest	44,9	54,6	—	0,1	—	0,4	100,0
A többi város	75,4	24,1	—	0,1	—	0,4	100,0
Községek	93,8	5,7	—	—	—	0,4	100,0
Országos	76,1	23,4	—	0,1	—	0,4	100,0

6. A több háztartás által lakott lakások lakáshasználati jogcím szerinti megoszlása főbb településhálózati egységenként (%)

	Tulajdon	Főbérlet	Társbérlet	Albérlet	Ágybérlet	Egyéb	Összesen
Budapest	37,7	45,1	2,6	7,5	0,8	6,3	100,0
A többi város	65,7	17,7	0,6	10,8	0,4	4,9	100,0
Községek	88,8	3,5	0,1	3,2	0,5	3,9	100,0
Országos	65,4	20,7	1,0	7,5	0,5	5,0	100,0

7. A munkanélkülit magában foglaló egy háztartás által lakott lakások lakáshasználati jogcím szerinti megoszlása főbb településhálózati egységenként (%)

	Tulajdon	Főbérlet	Társbérlet	Albérlet	Ágybérlet	Egyéb	Összesen
Budapest	42,5	56,5	—	0,6	—	0,3	100,0
A többi város	67,3	31,7	—	0,3	—	0,7	100,0
Községek	89,9	8,8	—	—	—	1,3	100,0
Országos	72,0	26,9	—	0,2	—	0,9	100,0

8. A munkanélkülit magában foglaló több háztartás által lakott lakások lakáshasználati jogcím szerinti megoszlása főbb településhálózati egységenként (%)

	Tulajdon	Főbérlet	Társbérlet	Albérlet	Ágybérlet	Egyéb	Összesen
Budapest	15,4	51,9	1,9	13,5	1,9	15,4	100,0
A többi város	49,2	26,6	—	12,1	0,8	11,3	100,0
Községek	81,6	3,4	—	3,4	5,7	5,7	100,0
Országos	53,2	24,0	0,4	9,5	2,7	10,3	100,0

9. A háztartások összetétele a lakás "1 főre jutó alapterület" és az "egy lakásra jutó alapterület" mutató szerint főbb településhálózati egységenként (m²)

	Budapest				A többi város				Községek				Országos			
	Egy háztartás		Több háztartás		Egy háztartás		Több háztartás		Egy háztartás		Több háztartás		Egy háztartás		Több háztartás	
	fő/m ²	lakás/m ²	fő/m ²	lakás/m ²	fő/m ²	lakás/m ²	fő/m ²	lakás/m ²	fő/m ²	lakás/m ²	fő/m ²	lakás/m ²	fő/m ²	lakás/m ²	fő/m ²	lakás/m ²

I. Egy családból álló háztartás

Házaspáros család

Rokon és nem rokon személy nélkül	21	62	30	79	22	70	31	86	25	79	30	90	23	72	30	86
Rokon és nem rokon személlyel	19	72	24	88	19	80	25	95	21	86	25	93	20	81	25	93
Együtt	21	63	29	80	22	71	30	87	25	80	30	90	23	73	30	87

Egy szülő gyermekes családok

Rokon és nem rokon személy nélkül	24	59	29	69	25	63	31	76	29	73	33	81	26	65	31	75
Rokon és nem rokon személlyel	20	68	20	71	19	67	22	77	21	75	19	73	20	70	20	74
Együtt	23	60	28	69	24	64	30	76	26	73	31	81	25	66	30	75
Egy családból álló háztartás együtt	21	63	29	77	22	70	30	84	25	79	30	89	23	72	30	84

II. Két családból álló háztartás

Rokon családok egyenesági kapcsolatban	16	81	21	100	16	86	20	100	16	89	19	98	16	87	19	99
Rokon családok oldalági kapcsolatban	8	60	—	—	17	88	7	38	11	69	—	—	13	77	7	38
Nem rokon családok	25	100	—	—	12	67	—	—	17	97	—	—	15	85	—	—
Két családból álló háztartás együtt	16	81	21	100	16	86	18	93	16	89	19	98	16	87	19	97

III. Három vagy több családból álló háztartás

Család-háztartás összesen	14	108	—	—	12	93	7	48	10	92	—	—	11	94	7	48
	21	63	29	77	22	70	30	84	24	80	30	89	22	73	30	85

IV. Egy személyes háztartás

V. Egyéb háztartás

Nem család-háztartás összesen	47	48	66	66	55	56	69	70	62	62	80	81	56	56	70	71
	27	58	36	76	29	63	40	88	33	70	36	88	30	63	37	83
	40	50	61	67	49	57	65	71	55	63	71	81	49	57	65	72
Mind összesen	24	59	39	71	24	67	37	79	27	76	36	87	25	69	37	79

10. A munkanélkülit tartalmazó háztartások összetétele a lakás "1 főre jutó alapterület" és az "egy lakásra jutó alapterület" mutató szerint főbb településhálózati egységenként (m²)

	Budapest				A többi város				Községek				Országos			
	Egy háztartás		Több háztartás		Egy háztartás		Több háztartás		Egy háztartás		Több háztartás		Egy háztartás		Több háztartás	
	fő/m ²	lakás/-m ²	fő/m ²	lakás/-m ²	fő/m ²	lakás/-m ²	fő/m ²	lakás/-m ²	fő/m ²	lakás/-m ²	fő/m ²	lakás/-m ²	fő/m ²	lakás/-m ²	fő/m ²	lakás/-m ²
I. Egy családból álló háztartás																
Házaspáros család																
Rokon és nem rokon személy nélkül	18	60	30	96	18	68	24	74	18	73	21	80	18	69	24	78
Rokon és nem rokon személlyel	19	81	—	—	15	70	16	91	18	83	19	85	17	78	17	87
Együtt	18	63	30	96	17	69	23	75	18	75	21	80	18	70	23	79
Egy szülő gyermekes családok																
Rokon és nem rokon személy nélkül	22	60	20	49	22	62	20	51	21	64	26	77	21	62	23	61
Rokon és nem rokon személlyel	18	58	9	35	16	69	13	50	20	75	23	84	18	69	15	58
Együtt	21	59	17	46	21	63	18	51	20	66	25	78	21	63	21	60
Egy családból álló háztartás együtt	19	62	25	74	18	67	22	70	19	73	22	80	18	69	22	74
II. Két családból álló háztartás																
Rokon családok egyenesági kapcsolatban	11	60	—	—	14	80	—	—	11	72	15	83	12	75	15	83
Rokon családok oldalági kapcsolatban	—	—	—	—	—	—	—	—	7	41	—	—	7	41	—	—
Nem rokon családok	—	—	—	—	6	38	—	—	16	86	—	—	12	70	—	—
Két családból álló háztartás együtt	11	60	—	—	14	79	—	—	11	71	15	83	12	74	15	83
III. Három vagy több családból álló háztartás																
Család-háztartás összesen	4	36	—	—	5	50	—	—	6	62	—	—	5	55	—	—
	19	62	25	74	17	68	22	70	17	73	21	80	17	69	22	74
IV. Egy személyes háztartás																
V. Egyéb háztartás	52	54	61	61	52	53	49	53	52	54	69	74	52	53	57	60
Nem család-háztartás összesen	21	45	33	84	24	51	41	82	26	55	31	107	24	53	34	93
	31	49	57	63	35	55	48	56	41	54	50	82	36	53	51	64
Mind összesen	20	60	35	67	18	67	26	66	18	70	24	80	18	67	26	71

11. Az egy háztartás által lakott lakások alapterület szerinti megoszlása főbb településhálózati egységenként (%)

Alapterület m ²	–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–79	80–99	100–X	Összesen
Budapest	0,6	5,9	14,4	14,9	23,9	23,5	10,1	6,7	100,0
A többi város	0,2	1,8	6,6	11,7	26,5	23,7	18,5	11,0	100,0
Községek	0,3	1,2	4,2	7,9	11,4	26,2	31,5	17,3	100,0
Országos	0,3	2,4	7,3	10,9	20,3	24,6	21,6	12,5	100,0

12. A több háztartás által lakott lakások alapterület szerinti megoszlása főbb településhálózati egységenként (%)

Alapterület m ²	–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–79	80–99	100–X	Összesen
Budapest	0,5	3,1	9,9	10,7	18,8	23,3	17,0	16,8	100,0
A többi város	0,1	0,9	4,4	6,8	20,4	21,6	24,5	21,3	100,0
Községek	0,1	0,6	1,8	4,1	8,1	23,2	33,1	29,0	100,0
Országos	0,2	1,4	5,1	7,0	16,0	22,6	25,2	22,6	100,0

13. A munkanélkülit magában foglaló egy háztartás által lakott lakások alapterület szerinti megoszlása főbb településhálózati egységenként (%)

Alapterület m ²	–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–79	80–99	100–X	Összesen
Budapest	1,9	7,0	13,7	15,3	19,2	24,0	10,5	8,3	100,0
A többi város	0,6	2,5	8,6	14,8	24,4	20,1	17,0	11,7	100,0
Községek	1,6	2,3	10,0	12,3	10,6	21,5	27,0	14,8	100,0
Országos	1,2	3,2	10,1	13,9	17,8	21,4	20,0	12,4	100,0

14. A munkanélkülit magában foglaló több háztartás által lakott lakások alapterület szerinti megoszlása főbb településhálózati egységenként (%)

Alapterület m ²	–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60–79	80–99	100–X	Összesen
Budapest	–	9,6	17,3	9,6	21,2	19,2	5,8	17,3	100,0
A többi város	0,8	3,2	12,1	10,5	26,6	19,4	16,9	10,5	100,0
Községek	–	–	2,3	13,8	9,2	24,1	28,7	21,8	100,0
Országos	0,4	3,7	9,9	11,4	19,8	20,9	18,6	15,6	100,0

15. A háztartások munkanélküliségi rátája régióként (+ Budapest)

	Összes munkanélküli háztartás/összes háztartás - csak eltartott háztartás	Összes munkanélküli
		háztartás/összes háztartás - (csak eltartott háztartás + csak inaktív háztartás)
Budapest	2,29	3,36
Központi régió	2,46	3,53
Dél-Dunántúl	2,55	3,58
Észak-Dunántúl	2,09	2,88
Dél-Alföld	2,68	3,94
Észak-Alföld	3,40	4,93
Észak-Magyarország	3,32	4,80
Országos	2,68	3,84

16. A munkanélkülit tartalmazó háztartások megoszlása 1 fő és 2–X fő munkanélkülit tartalmazó háztartások szerint régióként (+ Budapest)

	Munkanélküli háztartások összesen		1 fő munkanélkülit tartalmazó háztartások		2–X munkanélkülit tartalmazó háztartások	
	Szám	%	Szám	%	Szám	%
Budapest	18 300	100,0	17 000	92,9	1 300	7,1
Központi régió	27 850	100,0	26 050	93,5	1 800	6,5
Észak-Dunántúl	13 200	100,0	12 550	95,1	650	4,9
Dél-Dunántúl	11 750	100,0	10 800	91,9	950	8,1
Észak-Magyarország	15 700	100,0	14 300	91,1	1 400	8,9
Észak-Alföld	18 250	100,0	16 250	89,0	2 000	11,0
Dél-Alföld	13 950	100,0	13 300	95,3	650	4,7
Országos	100 700	100,0	93 250	92,6	7 450	7,3

17. Az összes munkanélkülit tartalmazó háztartáson belül a csak munkanélkülit tartalmazó háztartások aránya régióként (+ Budapest) (%)

Budapest	21,3
Központi régió	18,9
Észak-Dunántúl	20,8
Dél-Dunántúl	18,7
Észak-Magyarország	25,8
Észak-Alföld	18,1
Dél-Alföld	18,6
Országos	20,0

Speciális háztartástípusok munkanélküliségi rátái régióként

A munkanélkülit tartalmazó összes háztartást felbonthatjuk 4 egymástól világosan elkülönülő részre (az eltartottaktól eltekintettünk). Az első típusú háztartásban a munkanélküli mellett aktív és inaktív kereső is van. A második típusban a munkanélküli mellett csak aktív kereső van (inaktív nincs). A harmadik típusban a munkanélküli mellett csak inaktív kereső van (aktív kereső nincs). A negyedik típusban csak munkanélküli van (aktív és inaktív kereső nincs). Ezen 4 háztartástípus összege megadja az összes munkanélküli háztartást.

A fentebbi 4 háztartástípus száma — külön-külön — szerepel a munkanélküliségi ráták számlálóiban. A nevezőben pedig azon háztartástípusok összessége szerepel, amelyből a 4 különböző munkanélküli háztartástípus származik. Tehát az első és a harmadik típusban a nevező az aktív és inaktív keresős háztartások összege, a második és negyedik típusban a nevező az aktív keresős háztartások összege (lásd a 18. sz. táblát).

A 18. számú táblában szereplő háztartástípusok kifejeznek — több egyszerűsítő feltétel elfogadása esetén — egyfajta veszélyeztetettség skálát is. Az első típusú háztartás anyagi helyzetét érinti legkevésbé és a negyedik típusú háztartás anyagi helyzetét sújtja leginkább a munkanélküli háztartás léte. Az egyszerűsítő feltételek a következők: a háztartás valóban jövedelmező és azt arányosan elosztó egység, jövedelem csak a keresőktől származik, eltartottak számától eltekintünk, mobilizálható anyagi tartaléktól eltekintünk, háztartás tagok számától eltekintünk.

A 18. számú tábla oszlopaiban szereplő ráták közül — mind az országos, mind a regionális értékeket tekintve — a legmagasabb értékekkel a 2. oszlop, a legalacsonyabb értékekkel pedig a 4. oszlop rendelkezik.

A ráták nevezőire tekintve látható — és fentebb már utaltunk rá —, hogy az 1. és a 3., valamint a 2. és 4. ráta döntően ugyanabból a mennyiségből származik. Tehát egyrészt kijelenthető, hogy az aktív(akat) és az inaktív(akat) tartalmazó háztartások köréből gyakrabban kerülnek ki munkanélküli és inaktívakat tartalmazó háztartások, mint munkanélkülit, aktívat és inaktívat tartalmazók; másrészt pedig a csak aktív kereső(ke)-t tartalmazó háztartások köréből gyakrabban kerülnek ki munkanélküli, aktív keresőt tartalmazó, mint a csak munkanélkülit magában foglaló háztartások.

A 4 háztartás típus munkanélküliségi rátáit régióként vizsgálva megállapítható egyrészt az, hogy a legmagasabb értékekkel az Észak-Alföld és Észak-Magyarország rendelkezik, tehát a relatív helyzetük a legkedvezőtlenebb, másrészt az Észak-Dunántúl rendelkezik a legalacsonyabb értékekkel, ami azt jelenti, hogy a relatív helyzete a legkedvezőbb.

18. Speciális háztartástípusok munkanélküliségi rátái régióként (+Budapest) (%)

	I.	II.	III.	IV.
Budapest	1,25	2,33	2,18	1,07
Központi régió	1,40	2,63	2,28	1,01
Észak-Dunántúl	1,35	2,06	1,48	0,93
Dél-Dunántúl	1,28	3,07	1,53	1,08
Dél-Alföld	1,25	3,04	2,66	1,10
Észak-Alföld	1,99	3,67	3,26	1,40
Észak-Magyarország	2,27	3,00	2,74	1,95
Országos	1,55	2,83	2,27	1,19

$$I. = \frac{\text{Munkanélküli, aktív kereső és inaktív kereső van (1.4)}}{1.4 + \text{aktív és inaktív kereső van (1.2)}} \times 100$$

$$II. = \frac{\text{Munkanélküli és aktív kereső van (1.5)}}{1.5 + \text{csak aktív kereső van (1.1)}} \times 100$$

$$III. = \frac{\text{Munkanélküli és inaktív kereső van (1.6)}}{1.6 + \text{aktív és inaktív kereső van (1.2)}} \times 100$$

$$IV. = \frac{\text{Csak munkanélküli van (1.7)}}{1.7 + \text{csak aktív kereső van (1.1)}} \times 100$$

A NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZET KUTATÁSI JELENTÉSEI

1982.

1. Népesedés és népesedéspolitikai tárcaszintű középtávú kiemelt kutatási főirány (1982-1985).
A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet távlati tevékenységének irányelvei (1982-1990).
2. Érték-orientációk a népesedési magatartásban.
3. Sorköteles fiatalok testi fejlettsége, biológiai, egészségi állapota (Előzetes tájékoztató).
4. A népsségelőreszámítások néhány módszertani kérdése (Előterjesztés az MTA Demográfiai Bizottságának).
5. A demográfiai átmenet elemzésének néhány gyakorlati nehézségeiről.
6. A területi népességprognózisok előkészítése.
7. A demográfiai tudomány helyzete Magyarországon.

1983.

8. Vélemények és előftételek az öregségről.
9. Az utolsó nagy kolerajárvány demográfiai képe Európában és az Egyesült Államokban (1872-1873).
10. A népesedéspolitikai tartalma, jellege, céljai, eszközei, hatékonysága. Nyugat-európai tapasztalatok.
11. Társadalompolitika, gazdaságpolitika, szociálpolitika, valamint a népesedéspolitikai kapcsolatai a szocialista országokban.
12. Születési súly és születési hossz standard az 1973-78 évben élveszületett újszülöttek adatai alapján (angol és orosz nyelven).
13. Fiatalkori terhesek társadalmi, demográfiai vizsgálata.
14. A népesedéspolitikai eszközei, különös tekintettel a gazdasági jellegű eszközök alkalmazásának gyakorlatára és az ezekkel összefüggő nézetekre a szocialista országokban.

1984.

15. Területi népességelőreszámítás 1981-2001.
16. Csaiádok és háztartások néhány jellemzőjének alakulása, 1981-2001 (Előzetes változat).
17. Társadalmi-demográfiai prognózisok.
A Népességtudományi Kutató Intézet tudományos szemináriuma Budapest, 1983.
május 17-18.
18. A családtervezési programokon kívüli népesedéspolitikai intézkedések hatása a termékenységre (angol nyelven).
19. Települési tényezők és az öngyilkosság. Az öngyilkosság egyes demográfiai összefüggései egy összetételhatást vizsgáló elemzés eredményei.
20. A 18 éven aluli nők házasságkötésének néhány demográfiai jellemzője Magyarországon.
21. A népesedéssel összefüggő tudományos kutatások főbb eredményei, a jövőbeni kutatás fő irányai.
22. Budapest és Pest megye népességfejlődése, az ezredfordulóig várható tendenciák.

1985.

23. Veszélyeztetett gyermekek szocializációjának vizsgálata a családtípusok kialakításával.
24. Népesedéspolitikai tartalmak a sajtóban.
25. A népesség területi elhelyezkedése és mozgása.
Pécs, 1984. április 25-26.
26. A magyarországi népességfejlődés keretei és jövőbeni lehetséges irányai 1880-2050.
27. A népesség gazdasági aktivitásának demográfiai tényezői.

1986.

28. A termékenység és az iskolai végzettség néhány összefüggése Magyarországon az elmúlt negyedszázadban.
29. Népesedési folyamatokat befolyásoló kulturális-tudati tényezők.
A KSH Népességtudományi Kutató Intézet tudományos szemináriuma Budapest,
1985. november 12-13.
30. Népesedés és foglalkoztatás.

1987.

31. A népesedéspolitika; tudományos kutatás és társadalmi cselekvés.
A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet nemzetközi szemináriuma Budapest,
1986. október 14-15.
32. Serdülőkori terhességek társadalmi-demográfiai vonatkozása.
33. Az erősen fogyó népességű települések demográfiai jellemzői.

1988.

34. Az 1986-2021 közötti időszakra szóló népességprognózisok.
A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet tudományos szemináriuma Budapest,
1987. január 28.
35. A családok és háztartások előreszámítása, 1986-2021.

1989.

36. A magyar népesség gazdasági aktivitásának távlati alakulása.

1990.

37. Népesedési viták Magyarországon, 1960-1986.
A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet tudományos vitaülése Budapest,
1988. június 2.
38. Közvélemény-kutatás népesedési kérdésekről - 1989.

1991.

39. Abortuszkérdés Magyarországon - 1991.
40. Terhesek és csecsemők egészségügyi és demográfiai vizsgálata. (A kutatási
program általános ismertetése.)
41. Sokgyermekes családok.

1992.

42. A magyarországi hosszú távú népességfejlődés vizsgálata.